

שרידים מהרובד הקדום של הספר 'אוצר חיים' לר' יצחק דמן עכו
יוצאים לאור על ידי אליעזר באומגרטן ואורי ספראי

מבוא

ר' יצחק דמן עכו וחיבוריו

ר' יצחק בן שמואל דמן עכו (ריד"ע),¹ אשר פעל במפנה המאות השלוש-עשרה והארבע-עשרה, הוא מהיוצרים הפוריים והמקוריים בתולדות הקבלה, ונודע בין היתר בשל עדותו החשובה על אודות מקורו של ספר הזוהר וזיקתו לר' משה די-ליאון.² סקרנותו הבלתי נדלית, נדודיו בין ארצות שונות, פגישותיו עם מקובלים שונים וחיפושיו אחר ספר הזוהר ומקורותיו, ולצידם אופיו הלקטני וכתובתו האסוציאטיבית-חזיונית – הותירו בידנו מגוון חיבורים הנבדלים זה מזה בסגנונם ובאופיים. חיבורים אלו נותרו במשך שנים רבות בכתבי יד, ורק בדורות האחרונים, בעיקר בשל ההתעניינות של המחקר המודרני בכתבי ריד"ע, הם החלו לראות אור גם במהדורות מודפסות.

* מאמר זה נכתב במסגרת פעולת קבוצת מחקר בראשות פרופ' יהודה ליבס העוסקת בהוצאה לאור של מהדורה מדעית של 'אוצר חיים' לר' יצחק דמו עכו, ובתמיכת הקרן הלאומית למדע (תמיכה מס' 310/17). תודה לפרופ' ליבס שסייע בתרגום מערבית ומשפות נוספות המשמשות בדברי ריד"ע וכן לשאר חברי הצוות: שפרה אסולין, מלילה הלנר-אשד ויונתן בן-הראש שסייעו בהערותיהם. תודה לבועז הוס ולעזרא שבט ולצוות המכון לתצלום כתבי יד עבריים שבירושלים שסייעו בפרטים רבים הקשורים לכתבי היד הנידונים במאמר. תודתנו גם לוורד רזיאל-קיצומר ולשמעון פוגל שסייעו בבירור סוגיות הקשורות למטרות תפילה המובאות בדברי ריד"ע. תודה מיוחדת לאבישי בר-אשר ולעמוס גולדרייך שקראו טיוטות של המאמר וחלקן איתנו מידיעותיהם הנרחבות, וכן לחגי בן-שמאי ולאנשי צוות קבץ על יד על ההערות המועילות ועל הסיוע בהבאת המאמר לדפוס.

1 לא ידוע היכן בדיוק נולד, אולם מצירוף שם העיר לשמו ניתן ללמוד על מרכזיותה בתפיסתו העצמית. ריד"ע עצמו נמלט מהעיר עם חורבנה בשנת נ"א (1291), ומשם החל את נדודיו בספרד ובארצות נוספות. על עכו בתקופה זו והתייחסויות ישירות של ריד"ע עצמו, ראו ב"ז קדר, 'יהודים ושומרונים בממלכת ירושלים הצלבנית', תרביץ, נג (תשמ"ד), עמ' 387–408; יהושע פראוור, תולדות היהודים בממלכת הצלבנים, ירושלים תשס"א, עמ' 268–281.

2 אברהם זכות, ספר יחסין, קושטא שכ"ו, עמ' 88–89, 95–96. דבריו של זכות מצוטטים במקומות רבים, ראו לדוגמה ישעיה תשבי, משנת הזוהר: גופי מאמרי הזוהר, ירושלים תש"ט-תשכ"א, כרך א, עמ' 29–30; עמוס גולדרייך, שם הכותב וכתביה אוטומטית בספרות הזוהר ובמודרניזם, לוס אנג'לס תש"ע, עמ' 27–28. על ריד"ע וגילוי הזוהר ראו: Isaac Myer, *Qabbalah*, Philadelphia 1888, pp. 55–59; אפרים גוטליב, ר' יצחק בן שמואל דמעכו, מחקרים בספרות הקבלה, תל אביב תשל"ו, עמ' 278–280; בועז הוס, כוזהר הרקיע: פרקים בהתקבלות הזוהר ובהבניית ערכו הסמלי, ירושלים תשס"ח, עמ' 61–63, 285–287 ועל פי המפתח בערכו; וראו את סיכום המחקר אצל אבישי בר-אשר, 'ספר הזוהר הראשון מירושלים: כתבי יד קדומים של מדרשות "הזוהר" ודרשה בלתי ידועה מן ה"מדרש הנעלם"', תרביץ, פד (תשע"ו), עמ' 575–614, עמ' 575 הערה 2.

מבין החיבורים המיוחסים לריד"ע, הראשון שנדפס הוא הפירוש ל'ספר יצירה' שפרסם גרשם שלום.³ החיבור 'מאירת עיניים' – פירושו הגדול לסודות הרמב"ן – יצא לאור תחילה על ידי ר' חיים אריה ארלנגר, שאף הוסיף לו פירושים וביאורים,⁴ ומעט לאחר מכן במהדורה מדעית-ביקורתית פרי עמלו של עמוס גולדרייך.⁵ חיבור נוסף של ריד"ע שראה אור הוא תרגום ופירוש שלו לפירוש ר' יהודה אבן מלכה לפרקי דר' אליעזר, שפרסם יוסף ינון-פנטון.⁶ חיבורים נוספים שיוחסו לריד"ע הם 'שערים לזקן' שהוציא לאור אליוט וולפסון,⁷ וטקסט קצר העוסק בתורת הספירות שנדפס על ידי משה אידל.⁸

לריד"ע שמור מקום חשוב במסורת הקבלה המעשית, וכדברי החיד"א בספרו 'שם הגדולים' (בערכו):⁹

ראיית קונטרסים כ"י ממנו מפעולות שהיה עושה על ידי חכמת הצירוף ובאים אליו מלאכים ומגלים לו סודות ופעולות. ונודע דשרש פעולת השמות נמצאת בדור האחרון מהרב יצחק דמן עכו.

ואכן מצויים בידנו מרשמים רבים המיוחסים לריד"ע אשר נשמרו בכמה קובצי קבלה מעשית – חלקם הגדול מצפון אפריקה.¹⁰

3 ר' יצחק דמן עכו, 'פירוש על פרק ראשון של ספר יצירה' (ההדיר: גרשם שלום), קרית ספר, לא (תשט"ז), עמ' 379–396. ראו גם: גרשם שלום, 'שרידי ספרו של ר' שם טוב אבן גאון על יסודות תורת הספירות', קרית ספר, ח, ג (תרצ"ב), עמ' 397–408; משה אידל, 'עולם הדמות וליקוטי הר"ן', אשל באר שבע, ב (תש"ם), עמ' 165–176, עמ' 166–167 הערות 1, 6 ועמ' 173 הערה 43. לאחרונה, אבישי בראשר חלק על הזיהוי של שלום, והראה כי ריד"ע חיבר רק את תחילת החיבור שפרסם שלום (ולא את כולו). ראו: אבישי בראשר, 'דמיון ומציאות בחקר ראשית הקבלה: פירוש "ספר יצירה" המיוחס לר' יצחק סגי נהור ותולדותיו בקבלה ובמחקר', תרביץ, פו (תשע"ט), עמ' 269–384.

4 יצחק דמן עכו, ספר מאירת עיניים לר' יצחק דמן עכו, ירושלים תשל"ה.

5 יצחק דמן עכו, ספר מאירת עיניים לר' יצחק דמן עכו: מהדורה מדעית (ההדיר: עמוס גולדרייך), ירושלים תשמ"א; יוסף דן, תולדות תורת הסוד העברית, כרך יב, ירושלים תשע"ח, עמ' 198–253.

6 יוסף ינון-פנטון, 'פירוש פרקי דרבי אליעזר לר' יהודה אבן מלכה, עם תרגום והשגות ר' יצחק דמן עכו', ספונות, ו, כא (תשנ"ג) עמ' 115–165.

7 E. R. Wolfson, 'The anonymous chapters of the elderly master of secrets new evidence for the early activity of the Zoharic circle', *Kabbalah* 19 (2009), pp. 143-278.

8 משה אידל, ר' מנחם רקנאטי המקובל, ירושלים תשנ"ח, עמ' 192–194.

9 ראו: חיים יוסף דוד אזולאי, שם הגדולים, קראטאשין תר"ג, עמ' לו. במאמר זה לא נעסוק בכתיב היד המאגיים הרבים המיוחסים לריד"ע (בעניינם ראו בספרו של עמוס גולדרייך ר' יצחק דמן עכו, מקובל, מאגיקון והאגיוגראף: פנים חדשות, שעתידי לראות אור בקרוב).

10 מדובר בכתיב יד רבים מאוד. ראו לדוגמה את הקבצים: ירושלים, בית הספרים הלאומי 19 (ותיאורו אצל גרשם שלום, כתיב־היד העבריים הנמצאים בבית הספרים הלאומי

הסיפור המפורסם על אודות החיפוש של ריד"ע אחר ספר הזוהר נזכר לראשונה בשלהי המאה החמש־עשרה בתוך 'ספר יוחסין' של ר' אברהם זכות.¹¹ הדברים שם צוטטו מתוך הספר 'דברי הימים' של ריד"ע, אחד מספריו שלא הגיעו לידנו. עם זאת, מובאות קצרות מתוכו מצויות במקומות אחדים ביתר כתביו, ומהן אפשר ללמוד כי הספר 'דברי הימים' הוא למעשה קובץ של מעשיות היסטוריות מן הסוגה של ההגיוגרפיה וה־exempla.¹²

מלבד 'דברי הימים' ההיסטורי־הגיוגרפי, שכאמור רק שרידים ממנו מצויים בידנו,¹³ חיבורים נוספים של ריד"ע נותרו במשך שנים רבות בכתבי יד, והבולט שבהם הוא חיבור גדול בשם 'אוצר חיים' – העוסק בפרשנות כתבי הקודש ומבוסס ברובו על גילויים וחלומות אישיים שחוה המחבר במרוצת השנים ואתם העלה על הכתב בתבנית של פסקאות־פסקאות. לעיתים ניתן לזהות רצף של פסקאות העוסקות בעניין אחד, אולם לרוב כל פסקה עומדת לעצמה. חלקים שונים של החיבור נשתמרו בכתבי יד רבים, והגדול והמוכר שבהם, שבו נשמרו יותר מ־300 פסקאות – הוא כתב יד מוסקווה, הספרייה הממלכתית של רוסיה, אוסף גינצבורג 1062 (סימנו להלן): (10). בכתב יד זה, כפי שנראה להלן, מופיעה התייחסות מפורשת של ריד"ע לשמו של החיבור 'אוצר חיים'.¹⁴ כתב היד כתוב בכתובה ספרדית המתוארכת למאה השש־

והאוניברסיטאי בירושלים, ירושלים תר"צ, עמ' 66; ניו יורק, בית המדרש לרבנים 594; מוסקווה, אוסף גינצבורג 717 ועוד.

11 על אברהם זכות ראו לעיל הערה 2.

12 ריד"ע, מאירת עיניים (לעיל, הערה 5), עמ' תט; גולדרייך, שם הכותב (לעיל, הערה 2), עמ' 23, וראו שם בנוגע לאזכור הספר בתוך חיבוריו של ריד"ע, וכן אצל משה אידל, כתבי ר' אברהם אבולעפיה ומשנתו, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל"ו, עמ' 33.

13 ראו כ"י 10, ח ע"ב, כב ע"א, מט ע"ב, נו ע"א, קא ע"ב–קב ע"א, קיא ע"ב, קעג ע"ב; כ"י 40, רמא ע"א–ע"ב; כ"י א, 152ב, 155ב–156א (רשימת כל כתבי היד של אוצר חיים שנדונו או הוזכרו במאמר זה וקיצוריהם מובאת בסוף המהדורה). בשנה האחרונה יצאו לאור במקביל שתי מהדורות של אוצר חיים: מהדורת יהודה אהד תורג'מן, ירושלים תש"ף, ומהדורת אמנון גרוס, ירושלים תש"ף. שתי המהדורות מבוססות על החומרים שבכתב יד מוסקווה בלבד (ולא על כל כתבי היד הקשורים לחיבור). ראוי לדייק שבשתיהן לא נעשתה הבחנה ברורה בין החומרים הכלולים בכתב היד השייכים לחיבור ובין אלו שאינם שייכים לו, וכן לא נעשה כל ניסיון לארגן את סדר הדפים כראוי, אם כי ברי שיש דפים שהוזו ממקומם. אנו תקווה שבעתיד הקרוב יצא לאור החיבור השלם כשהוא מלווה בהערות מדעיות במסגרת הפרויקט שמאמר זה הוא חלק ממנו.

14 כ"י 10, קסה ע"א. ריד"ע הזכיר את החיבור גם במקום אחר: 'ובספר אוצר החיים ביארתי' (כ"י פ, עמ' 16; וראו להלן הערה 56). יש לציין כי שמו של החיבור היה שגור גם בפיהם של מעתיקים מאוחרים לפי שכששילבו בספרים שהעתיקו קטעים מתוכו, הזכירוהו בשמו, כך למשל בספר גינת ביתן (כ"י 11), שמחברו אינו ידוע, ובתוכו מופיעים קטעים מתוך אוצר חיים וגם השם 'אוצר חיים' מוזכר בו (וראו להלן הערה 28).

עשרה, ובקולופון שבסופו נכתב: 'מרדכי בר אברהם [] בר אל סבאג זלה"ה' שהקדישו
'לחכם המעולה ה' אברהם ב"ר אהרון'.¹⁵

בשנת תכ"ד (1664) היה כתב היד בידי המקובל המרוקאי ר' אהרן הסבעוני. הסבעוני הוסיף לו מפתח בראשו,¹⁶ ובראש המפתח ציין שכתב היד שהגיע לידי היה משובש ולא על פי הסדר המקורי, והוא השתדל לארגנו ואף כרך אותו מחדש. למרות מאמציו של הכורך, דפיו של כתב היד שהגיע לידינו אינם מסודרים לחלוטין, ובין חלקיו של 'אוצר חיים' שלובים קטעים מחיבורים אחרים,¹⁷ ומלבד זאת, מהעובדה שהרצף הכתוב נפתח באמצע פסקה, נראה שכתב היד הגיע לידינו כשהוא חסר בראשו. עיון בו מעלה כי חלק ניכר ממנו אורגן על פי נושאים. כעבור דפים אחדים מתחילתו נכתב: 'ע"כ מצאתי מענייני הנביאים' (יח ע"א). עיון בתוכן הפסקאות שבעמודים הראשונים ועד למילות החתימה לעיל, מעלה שהן אכן עוסקות בפרשנות פסוקים מתוך ספרי הנביאים, והעיקרון המארגן שלהן הוא סדר ההפטרות של פרשות השבוע. לאחר מכן מצויות חטיבות מוגדרות שבראש כל אחת מהן כותרת: 'תהלים' (יח ע"א); 'פי' קצת פסוקים מן משלי להריד"ע ז"ל' (לב ע"א); 'פי' פסוקי איוב להריד"ע ז"ל' (לו ע"ב); 'פי' קצת עניינים מתפלות חול ושבת ור"ח ומועד להריד"ע' (לח ע"א); 'אגדות' (עג ע"ב). לחטיבת ה'אגדות' אין חתימה ברורה, ונראה כי בשלב מסוים המבנה התמטי התמוסס, ויתר החיבור נותר כלקט אקראי של פסקאות ללא מבנה מארגן מובהק. ייתכן כי חוסר הארגון בשלב זה נובע מאובדן הסדר המקורי ושיבוש הדפים שעליהם כאמור

15 כ"י 11, ר ע"ב. טרם עלה בידנו לאתר מיהו מעתיק כתב יד זה והיכן פעל. משם משפחתו ניתן להניח שמדובר במעתיק שפעל בצפון אפריקה, לשם, על פי המסורת, הגיע ריד"ע עצמו בערוב ימיו, ולהשערת גולדרייך שם גם חובר אוצר חיים (גולדרייך, מאירת עיניים [לעיל, הערה 5], עמ' 15); עמוס גולדרייך, 'לעז איברי בפרגמנט בלתי ידוע של בעל תיקוני הזוהר', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, ח (תשמ"ט), עמ' 89–121, בעמ' 121; וכן רחל אליאור, 'מקובלי דרעה', פעמים, 24 (תשנ"ה), עמ' 37–38; יהונתן גארב, 'מגיה ומיסטיקה: בין צפון אפריקה לארץ ישראל', פעמים, 85 (תשס"א), עמ' 112–130, בעמ' 120 הערה 51; יגון-פנטון, פירוש (לעיל, הערה 6). גם רבות מהמסורות המאגיות של ריד"ע מצויות בכתבי יד מצפון אפריקה (לעיל, הערה 10 וסמוך להפניה אליה).

16 השנה נזכרת בדיון שהוסיף מחבר המפתח בגיליון: '...עד היום שבת קדש כ"ז לשבט שבת שקלים שנת וחית"ה (1664) נפשי ליצירה ולשני חיי בה' א'ה'ל'ל' דבר... (כ"י 11, מפתח, עמ' 42 ע"א במספור הספרייה). חוקרים שיערו כי כותב המפתח הוא ר' שמואל ויטאל, בנו של ר' חיים ויטאל, המקובל הנודע, אשר שמו רשום בראש כתב היד ושנות חייו מתאימות לנאמר במובאה, אולם עיון בכתב היד עצמו חשף כי בראש המפתח נכתב: 'אמ[ר] [ה]כותב אהרן הסבעוני'. ידוע כי מקובל זה הוסיף הערות על ספרו של רמב"ם אלבאו שפעל במרוקו בשלהי המאה השש-עשרה, ואולי הוא בן משפחתו של מרדכי הסבעוני, שגם הוא החזיק ברשותו כתבי יד אחדים של אוצר חיים (כ"י ש וכו"י 11, וראו להלן הערה 28).

17 כדוגמת כתבי ר' אברהם סבע. ראו הוס, כוזהר (לעיל, הערה 2), עמ' 63 הערה 76. נראה כי המובאות הרבות מדברי סבע המצויות בכתב היד תומכות בהשערה שלפיה המעתיק פעל בצפון אפריקה.

העיד הכורך וכותב המפתח.¹⁸ ניתן להציע גם אפשרות אחרת: כבר אצל ריד"ע המבנה התמוסס, אם בשל הקושי המעשי (שיוצג בהמשך) לארגן את יומן ההתגלויות במבנה תמטי ואם בשל סיבות אחרות שאינן ידועות לנו. מלבד זאת, לאור המבנה המזוהה בספר והידיעה שכתב היד חסר בתחילתו, מסתבר שלקובץ היה חלק נוסף, שהיה חלקו הראשון, והוא אבד ולא הגיע לידנו. סביר להניח שחלק זה עסק בפסוקי המקרא, ואולי אליו התכוון ריד"ע במקומות אחדים שבהם הזכיר את 'אוצר חיים דאורייתא'.¹⁹

לאורך החיבור שילב המחבר הפניות פנימיות לאותן החטיבות שהוזכרו, לדוגמה: 'אחר אשר כתבתי למעלה בדברי אגדה בסי' קי"ג ובסי' קי"ד סוד בשלשלת המציאות' (11, י ע"ב);²⁰ 'כמו שתמצאם בדברי תפלות בסי' י"ז וי"ח' (11, קצט ע"ב), והן מעידות שהמחבר עצמו חילק את הקובץ לחטיבות השונות, ולא זו בלבד אלא אף מספר את הסעיפים ואת הפסקאות.

כתב יד 11 היה ידוע לחוקרים שנים רבות, ותיאורו מופיע בקטלוג כתבי היד שבאוסף גינצבורג משנת 1866,²¹ ועם זאת, העיון בו התאפשר רק במחצית השנייה של המאה העשרים, אחרי שספריות ברית המועצות נפתחו מחדש.²² מחקר חלוצי על החיבור 'אוצר חיים' פרסם אפרים גוטליב בסוף שנות ה-60 של אותה מאה במאמרו: 'הארות דבקות ונבואה בס' אוצר החיים לר' יצחק דמעכו', ושנים ספורות לאחר מכן הוא אף חיבר את הערך על ריד"ע באנציקלופדיה העברית.²³ גוטליב לא הספיק להשלים את מחקרו בשל מותו בטרם עת, ואת הפרויקט המשיך תלמידו עמוס גולדרייך, שכאמור לעיל הוציא מהדורה מחקרית של 'מאירת עיניים' ועסק רבות בריד"ע ובהגותו. מלבד אלו, שיטת הפרשנות הייחודית של ריד"ע, שאותה כינה 'נסא"ן' [= נ'סתר, ס'וד, א'מת, אמת נ'כונה], נותחה במחקריהם של בועז הוס ושל סנדרה ולאברג-פרי,²⁴ והעולם החזיוני שלו נידון בהרחבה בספרו של איתן פישביין

18 חיוק להשערה זו ניתן למצוא בהפניה הפנימית שלהלן, הערה 20.

19 ראו לדוגמה: כ"י 11, רכו ע"ב; כ"י ש, עמ' 235.

20 בכתב היד, כפי שהוא כרוך כיום, הדברים מופיעים בדף קפג ע"א, ומכאן עדות נוספת לשיבוש שחל בסדר הדפים כפי שנוכר לעיל.

21 D. Günzburg, *Catalogue of Hebrew manuscripts preserved in the USSR*, New York 1957-1958. וראו אצל שניאור זק"ש, רשימות ספרים כתבי יד הנמצאים באו"ס [באוצר ספרי] גינצבורג לשניאור זק"ש, פריז 1866.

22 על פי הרשימות בארכיונו של גרשם שלום, כתב היד הגיע לידינו בשנת תשט"ז (ראו: ארכיון גרשם שלום, תיק מספר 1599.03.91. הדברים המופיעים במאמר ומצוין שמקורם בארכיון, כולם מתיק זה). בתיק עשיר זה מצויים רשימות, תצלומים והעתקות של כתבי יד. נראה שגרשם שלום תכנן לפרסמם, ומסיבה שאינה ידועה לנו החליט להעביר את הטיפול ביצירותיו של ריד"ע לתלמידו, אפרים גוטליב.

23 אפרים גוטליב, 'הארות דבקות ונבואה בס' אוצר החיים לר' יצחק דמעכו', דברי הקונגרס הרביעי למדעי היהדות, כרך ב (תשכ"ט), עמ' 327-334; גוטליב, ריד"ע (לעיל, הערה 2).

24 B. Huss, 'NiSAN – the wife of the Infinite: the mystical hermeneutics of Rabbi

הנבואית של ר' אברהם אבולעפיה ועל תפקידו החשוב בהעברת תורת אבולעפיה מארץ ישראל לספרד.²⁵

לכל אלה יש לצרף את מחקריו של יהודה ליבס שרבים מהם עסקו גם בריד"ע וב'אוצר חיים'.²⁶ ליבס אף עומד כיום בראש פרויקט 'אוצר חיים' שבו גם אנחנו שותפים, לצד ד"ר שפרה אסולין, ד"ר מלילה הלנר-אשד וד"ר יונתן בן-הראש. מטרתו העיקרית של הפרויקט – להחזיר ולהוציא לאור את כתב היד המרכזי של 'אוצר חיים' שבכתב יד מוסקווה 1062 (1M), במהדורה מדעית ומדויקת, ולהציג תמונה מקיפה של כתבי היד של החיבור ושל התכנים הנידונים בו. גם המחקר המוגש כאן נערך במסגרת הפרויקט.

'אוצר חיים' כ'ספר פתוח'

במסגרת הפרויקט נבחנו כתבי היד של החיבור. ראשית, כבר באותו הקודקס של כתב היד המרכזי, 1M שנזכר לעיל, נוספו ונכרכו יחד במהלך השנים שלושה כתבי יד נוספים המיוחסים לריד"ע ובעלי מאפיינים קרובים למאפיינים של 1M. אנו נתייחס לכל אחד מהם בנפרד: הראשון שבהם הוא כאמור 1M, ויתר כתבי היד הם: מוסקווה 4–2 (2M, 3M ו-4M).²⁷ מלבד כתבי יד אלו, איתרנו כתבי יד רבים נוספים השונים זה מזה בגודלם ובהיקפם: למן פסקאות בודדות אשר שולבו בחיבורים אחרים ועד לקבצים ארוכים יותר שאפשר לראות בהם ליקוטים (ערוכים) מתוך כ"י 1M או מכתבי יד אחרים שלא הגיעו לידנו.²⁸ בין כתבי היד השונים קיימות חפיפות מועטות בלבד,

בנסתר ובנגלה: עינים בתולדות ה'אין סוף' בקבלה התיאוסופית, לוס אנג'לס תש"ע. ולאברג-פרי דנה גם בתפיסת האין-סוף שבכתבי ריד"ע ובשימוש שעשה בביטויים ובכינויים ייחודיים בדיבורו על האין-סוף (שם).

25 משה אידל, פרקים בקבלה נבואית, ירושלים 1990; הנ"ל, 'ר' נתן בן סעדיה חראר, בעל ספר "שערי צדק" והשפעתו בארץ ישראל, שלם, ז (תשס"ב), עמ' 47–58; הנ"ל, עולם המלאכים: בין התגלות להתעלות, תל אביב 2008; הנ"ל, 'ירושלים בהגות היהודית במאה הי"ג', ספר ירושלים: התקופה הצלבנית והאיובית, 1099–1250, בעריכת יהושע פראוור והגי בן-שמאי, עמ' 264–286; הנ"ל, 'התבודדות כריכוז בקבלה האקסטטית וגלגוליה', דעת, 14 (תשמ"ה), עמ' 35–82.

26 ראו למשל יהודה ליבס, 'מדרש הלכה מיסטי המיוחס לשמעון בן שטח', קבלה, 24 (תשע"א), עמ' 153–170; הנ"ל, 'עברית וארמית כלשונות הזוהר', העברית, נח, ג (תשס"ט-תש"ע), עמ' 111–126.

27 תיאור כתבי יד 2M–3 ראו בנספח שלפני המהדורה וגם ברשימה שבנספח (הכוללת את כל כתבי היד שהוזכרו במאמר, בין שנדונו ובין שהוזכרו בלבד. וראו לעיל הערה 13). מאפייניו של כתב היד האחרון שברשימה זו (4M) ייחודיים, והם יידונו בהרחבה בהמשך.

28 כך למשל מצויות כמה מובאות מאוצר חיים בכתבי יד מצפון אפריקה כדוגמת ספר היחוד

וגם מרבית הקבצים הערוכים שונים מאוד אלה מאלה, עד אשר לא נמצא בהם כתב יד הדומה לחברו. מצב כאוטי זה של מצאי כתבי היד איננו רק תולדה של בעיות העתקה או מסירה של החיבור, אלא הוא מבטא את אופיו המקורי של החיבור עצמו, אשר נכתב ככל הנראה לאורך זמן, הורכב מקונטרסים שונים, ואף סביר להניח כי מעולם לא הושלם כל צורכו. על אופיו של חיבור המורכב מקונטרסים שונים ניתן ללמוד מדברי ריד"ע עצמו:²⁹

אהיד"ע אע"פ שאני מוסכם ונזהר מאד לבל אכתוב בדברי אוצר חיים זה ובכל הדומים לו אשר כתבתי בדברי אלו דברים אשר שמעתי או אשר כבר כתבום זולתי רק אנב גררא כמוכרח. ראיתי לכתוב הנה אגרת אשר נפלה בידי כתובה על שם רב שרירא גאון ז"ל...

מלבד האזכור המפורש של השם 'אוצר חיים', דברי ריד"ע מלמדים על האופן שבו תפס ריד"ע את חיבורו וכן עולה מהם ש'אוצר חיים' איננו חיבור יחיד אלא אוסף של כתבים וכולם בעלי מאפיינים קרובים ל'אוצר חיים זה', דהיינו מ10. הפניה מפורשת מסוג זה אפשר לראות באזכור 'אוצר חיים דאורייתא' שריד"ע משלב בכמה מקומות.³⁰ נראה

לר' מרדכי הסבעוני (כ"י ש; כ"י 21). על מחבר זה ראו משה חלמיש, הקבלה בצפון אפריקה למן המאה ה-15: סקירה היסטורית ותרבותית, תל אביב תשס"א, עמ' 48. על כ"י ש ראו אליאור, מקובלי דרעה (לעיל, הערה 15), עמ' 57-58 או בספר גינת ביתן האנונימי (אף הוא בכ"י ש, וכן בכ"י 11). את גינת ביתן זה יש להבדיל מגינת ביתן של ר' יצחק הכהן מחבורת רמב"ם אלבאז שפעלה במרוקו בשלהי המאה השש-עשרה וכן מגינת ביתן המזויף שבו דן גוטליב במחקרו (אפרים גוטליב, "גנת ביתן" על שני פירושי – ריב"ט ור' שם טוב ן' גאון – זיוף, מחקרים בקבלה ובתולדות הדתות מוגשים לגרשם שלום, בעריכת א"א אורבך ואחרים, ירושלים תשכ"ח, עמ' 63-86). בפתחת החיבור ציין המחבר האנונימי כי הוא התבסס רבות על אוצר חיים של ריד"ע: '...קודם שאכנס בדברי הספר הזה הנקרא [א] גנת ביתן ללקט ממנו ענייני ביאור עשר ספירות בלימה עם מה שיראה לי כפי צורך השעה ראיתי לכתוב תחלה דברי החכם המקובל ז"ל דמן עכו שכתב בספרו הנקרא אוצר חיים שחיבר בדרכי הקבלה כי הם מישירים המשכילים ומעוררים אותם לבקש ולמצוא דברי חפץ' (כ"י 11, א121-ב). העתקה מלאה של כתב היד מצויה גם בארכיון שלום (לעיל, הערה 22). קטעים רבים נוספים מצויים בתוך ספר סגולות שבכ"י ב, דפים קיד ע"א-ע"ב, קכב ע"א-קלג ע"ב (בדילוגים), וכן מצויות פסקאות אחדות בקובץ סגולות נוסף שבכ"י 31. גם בספריית אוקספורד מצוי קובץ גדול שכותרתו: 'לקט שושנים' (כ"י א, 149 ע"א-170 ע"א; עותק נוסף של תחילתו של קובץ זה מצוי בכ"י 30, רלה ע"א-רלו ע"ב). לקט נוסף מצוי בכ"י 20 שכותרתו: 'ענייני מהריד"ע בקיצור' (רלא ע"א-רלד ע"ב). אומנם רוב כתבי היד שבידנו מאוחרים והועתקו למן מהמאה השבע-עשרה ואילך, ומכל מקום מספרם הגדול מעיד שכתבי היד של משנתו נפוצו בעולם היהודי כולו. במסגרת הפרויקט כוונתנו לההדיר ולהוציא לאור גם את כתבי היד האלה.

29 כ"י מ, קסה ע"א (ההדגשה שלנו). עמדה קרובה מצויה בדבריו במקום אחר: 'אהיד"ע ראיתי לכתוב הנה קבלות נכונות לאסור בבית הסוהר אעפ"י שאני נזהר מאד שלא לכתוב בדברי אלה דבר בעולם שנשמע מפי אדם ושראיתי ואלו הם...' (כ"י ב, קכב ע"א).

30 לעיל הועלתה אפשרות נוספת ולפיה מדובר בחלק של אוצר חיים העוסק בפרשנות על

כי חיבור זה היה אחד מאותם קונטרסים שריד"ע חיבר לאורך השנים, ואותם הזכיר בדבריו על אודות 'אוצר חיים זה וכל הדומים לו', אולם קובץ שכזה לא מצוי בידינו.³¹ אומנם התופעה של חיבור שאינו סגור ומגובש בולטת ב'אוצר חיים' שלפנינו יותר מהממוצע, ועם זאת תמונת המצב הנוגעת לנזילותו אינה שונה מאוד מזו של טקסטים רבים אחרים שנוצרו בימי הביניים. סוגיה זו עמדה במוקדם של מחקרים רבים שעסקו בכתבי היד שנכתבו בימי הביניים ובדרכי התגבשותם לפחות עד להתקבעות מעמדו של הדפוס, היינו בתקופה שבה תפיסת המושגים 'ספר' או 'חיבור' הייתה שונה לחלוטין מהתפיסה המקובלת היום. כפי שהראו מלאכי בית־אריה, ישראל מ' תא־שמע, דניאל אברמס ואחרים, לאורך ימי הביניים יוצרים רבים לא התיימרו ליצור ספר גמור וסופי: חיבורים רבים תפקדו כ'ספר פתוח' – חיבור שהלך והתעדכן לאורך חיי המחבר, ולא פעם גם אחרי מותו.³² דניאל אברמס עסק בהקשר זה בהתגבשותם של ספרי קבלה אחדים שהבולטים שבהם העשויים לשמש דוגמה מייצגת לאותו 'ספר פתוח',³³ הם 'ספר הבהיר' ו'ספר הזוהר'. בית־אריה מבחין בין מקרים שבהם המחבר ניסה להוציא מתחת ידו 'ספר סגור' – מהדורה שלמה וסגורה, אבל מעתיקים שונים העתיקו חלקים ממנו לפי צרכיהם; ובין מקרים כדוגמת 'אוצר חיים', שלא נעשה בכתבתו ניסיון כזה: המחבר עצמו לא הוציא תחת ידו חיבור גמור, ויתר על כן, כפי שנראה להלן, הוא עצמו החזיק גרסאות שונות וקונטרסים שונים של החיבור.

זאת ועוד, נראה כי נכון לקשר בין אופיו ה'פתוח' של החיבור ובין תכניו ודרך העלאתם על הכתב. כתיבתו של ריד"ע ב'אוצר חיים' תוארה במחקר ככתיבה

התורה, שלא כחלקיו האחרים של החיבור הנמצאים בכ"י 1 מ אשר עוסקים בפרשנות של יתר ספרות הקודש לזמן הנביאים והכתובים ועד להתמקדות בענייני תפילה ואגדה (לעיל, סמוך להפניה להערה 17).

31 גרשם שלום נדרש אף הוא לפסקה זו והעלה את ההשערה כי 'אולי אוצר חיים משמש אצלו כינוי כולל לכתביו וכך יש להבין את המאמר בדף קס"ה ע"א על הספר שלפנינו' (ארכיון שלום, לעיל הערה 22).

32 I. M. Ta-Shma, 'The open book in medieval Hebrew literature: the problem of authorized editions', *Bulletin of the John Rylands University Library of Manchester* 75.3 (1993), pp. 17-24; מלאכי בית־אריה, קודיקולוגיה עברית: טיפולוגיה של מלאכת הספר העברי ועיצובו בימי־הביניים בהיבט היסטורי והשוואתי מתוך גישה כמותית המיוסדת על תיעוד כתבי־היד בציוני תאריך עד שנת 1540, קדם פרסום גרסת אינטרנט 6.0 תשע"ה, עמ' 469–500; D. Abrams, *Kabbalistic manuscripts and textual theory: methodologies of textual scholarship and editorial practice in the study of Jewish I. G. Marcus, 'Sefer Hasidim' and the mysticism*, Jerusalem-Los Angeles 2010 *Ashkenazic Book in Medieval Europe*, Pennsylvania 2018 אצלם. וראו בהקשר זה את ההבחנה של בית־אריה (שם, עמ' 473) בין הגהה (revision) ובין מהדורה (recension).

33 אברמס (לעיל, בהערה הקודמת); דניאל אברמס, 'זוהר, ספר ו'ספר הזוהר' לתולדות ההנחות והציפיות של המקובלים והחוקרים, קבלה, 12 (תשס"ד), עמ' 201–232.

אסוציאטיבית או אוטומטית.³⁴ מתוך הפסקאות השונות שב'אוצר חיים' קשה לדעת אם ריד"ע השתמש בטכניקות מסוימות כדי להגיע לאותו מצב ההתגלותי המתואר בכתביו, אולם כפי שהראו גוטליב ופישביין במחקריהם, הממד ההתגלותי בולט במיוחד בפסקאות שנכתבו במצב של 'נים ולא נים...', 'פתאום בא לפי...', 'בעודי ישן ראיתי...', 'הקיצותי משנתי ואני קורא...'. וכן הלאה.³⁵ ריד"ע תיאר את עצמו כמי שזכה להתגלות בזמנים שונים, והפרשנות שהציע לפסוקים, לתפילות או למדרשים, אינה אלא תוצר של גילויים אלו. פעמים רבות תיאור הגילויים מלווה בציון זמנם – שעת בוקר מוקדמת, משמרות הלילה וכן הלאה; וכפי שנראה בהמשך, היו גם תקופות 'אינטנסיביות', שנמשכו כמה ימים או אפילו כמה שבועות, שבהן הוא זכה לגילויים שונים יום אחרי יום. ההתגלויות לא תמיד סבבו סביב נושא מסוים, ופעמים רבות הן כללו מעבר אסוציאטיבי מנושא לנושא, ולא אחת מעבר זה גרם לו להתנער ולחזור אל הדרשה המקורית, וכדבריו:³⁶

...כיון שהגעתי הנה אצריך להמשיך הקלמוס ומתגו פן אטבע בים הגדול ואם רץ לבי אשוב למקומי לבלתי עלות בהר ונגוע בקצהו כי עדין לא משך היובל (עפ"י שמות יט, יב–יג) והמקו[ם] יאר עינינו ועיני כל יש[ראל] לדעת ולהבין ולהשכיל הסוד האלהי.

או במקום אחר: 'וזה היא דרכי ומנהגי פעמים רבות כי הדברים הנזכרים לי מכריחים אותי להפסיק הפסקה גדולה תוך פנימיות הענין'.³⁷

'אני היד"ע יום ו' בשבת כ"ב יום לחדש זה מתהלך ברחבה' –
כתבי היד הכרונולוגיים

בניסיוננו להטיל סדר בתוך סבך כתבי היד של 'אוצר חיים', עלה בידנו לזהות קבוצה של כתבי יד אחדים בעלת מאפיינים ייחודיים, המבדילים בינה ובין יתר כתבי היד (קובצי הלקטים וגם 10). כל כתבי היד הנמנים עם קבוצה זו מאורגנים על פי סדר כרונולוגי, היינו סדר התרחשות ההתגלויות. רבות מן הפסקאות פותחות בציון היום

34 בנושא זה ראו באריכות: גולדרייך, שם הכותב (לעיל, הערה 2) ואצל אבראל בר-לב, 'עמוס גולדרייך, שם הכותב וכתובה אוטומטית בספרות הזר ובמודרניזם', פעמים, 129 (תשע"ב), עמ' 249–250.

35 על המצב התודעתי המיוחד שבו היה שרוי ריד"ע ראו בהרחבה אצל גוטליב, ריד"ע (לעיל, הערה 2); Eitan P. Fishbane, *As light before dawn: the inner world of a medieval kabbalist*, Stanford 2009. על 'נים ולא נים' ראו: משה אידל, מקובלים של לילה, ירושלים תשס"ו, עמ' 24–25.

36 כ"י 11, 122–123א, וראו עוד ביטויים קרובים שם, עמ' 126א; כ"י 1, לא ע"א, קטו ע"ב, קטו ע"ב, קכט ע"ב, קמו ע"א, קמח ע"א; כ"י 40, רמב ע"א.

37 כ"י 19, עמ' 3.

בשבוע ובחודש (לצערנו, השנה אינה מצוינת) שבו אירע החיזיון, והפסקאות מצטרפות זו לזו ויוצרות יומן גילויים או חלומות, המתעד רצף אינטנסיבי למדי של אירועים שהתרחשו במשך כמה ימים או אפילו במשך לילה אחד. עד כה הצלחנו לאתר שבעה כתבי יד שבהם נשמרו התגלויות מתוארכות כאלה, ובנספח למאמר הם יובאו במלואם. דוגמה ללילה סוער וגדוש אירועים שתיעד ריד"ע מצוי בכ"י ט, דפים 17א–20א. הקטע נפתח בדרשה ארוכה של ריד"ע שעניינה איברי האדם ומקביליהם במציאות.³⁸ בראש הדרשה אין פתיחה מובהקת או ציון תאריך, וייתכן שהיא הועלתה על הכתב בעוד ריד"ע במצב של ערות מלאה. מאוחר יותר, כשעלה על יצועו, ריד"ע נזכר בדרשה ובדברים שכתב: 'עוד בלילה זו כאשר הזכרתי את אשר כתבתי במלת התנוכים, ראיתי סוד תנוך ובהן...'³⁹. נראה שהחיזיון גרם לריד"ע להתעורר, ואז התיישב ודרש בהרחבה בענייני התנוך והבוהן הנזכרים בתורה. ייתכן שלאחר שהשלים את הדרשה הוא חזר לישון למשך כמה שעות, וכן ייתכן שהעיסוק בדרשה נמשך כל הלילה. מכל מקום לפנות בוקר הוא זכה לגילוי נוסף: 'עוד בלילה זו סמוך לשחר אני קורא בנים ולא נים שני פסוקים [...] ושמעתי באומרים לי...'⁴⁰. הלימוד של ריד"ע בשלב זה של דמדומים נבדל מהלימוד שתואר בזמנים האחרים: לא מדובר עוד בדרשה מלומדת הנכתבת או נלמדת במצב של ערות מלאה ואף לא בדרשה לילית שבאה בעקבותיה. בשלב זה ריד"ע כבר שרוי במצב של 'נים ולא נים', ובעודו שרוי בו הוא זוכה לשמוע קולות המפרשים עבורו את הפסוקים שקרא. בסיומו של גילוי זה כתב ריד"ע: 'ובזה נתחזקה עלי השינה וישנתי כשעה והקיצותי משנתי זו ובפי אני קורא [...] ובעודי קורא ששה תיבות אלה ראיתי סודם ושמתתי...'⁴¹. כאן אנו נחשפים לדרך נוספת של גילוי: ריד"ע עובר משמיעה במצב של 'נים ולא נים' לחוויה מסוג אחר – פסוק מונח בפיו ככעין קריאה אוטומטית, ובמהלכה גם מתגלה סודו.⁴² עם סיומו של הגילוי גם הלילה הסוער של ריד"ע בא אל קיצו: 'ובזה קמתי להתפלל כי האיר היום שמח וטוב לב ושש כמוצא שלל רב על כל אשר ראיתי בלילה זה אשר מספרה לימי חדש זה כמספר אותיות השם המיוחד יהו"ה בשכלו'.⁴³

הלילה גדוש האירועים שתיעד ריד"ע ביומנו, חושף לפנינו טכניקות אחדות, מתוך מגוון עשיר, שבהן השתמש בגילוייו הליליים, ואליהן יש לצרף טכניקות נוספות

38 כ"י ט, עמ' 17א–18א.

39 שם, עמ' 18א.

40 שם, עמ' 19ב.

41 שם.

42 במאה השש-עשרה ניתן למצוא שימוש נרחב בטכניקה זו אצל ר' אלעזר אזכרי, כפי שעולה מן התיעוד המובא אצל ר' אלעזר אזכרי, מילי דשמיא (מהדורת מ' פכטר), תל אביב תשנ"א.

43 כ"י ט, עמ' 20א.

ובהן ההתבודדות והכתיבה האוטומטית שנוכרה לעיל.⁴⁴ עם זאת, לא בכל המקרים מדובר בגילויים ליליים או בעלי מאפיינים חזיוניים, ובמקומות רבים ריד"ע תיעד את חידושו וציין שהגיע אליהם בעזרת שיטת הפרשנות שפיתח (נסא"ן).⁴⁵ במקומות אחרים ציין שהחידושים התעוררו אגב לימוד או קריאה בכתבי הקודש כדוגמת קריאת פרשת השבוע.⁴⁶ מידע זה רלוונטי לא רק להקשר שמתוכו נוצר הפירוש: הוא עשוי לשמש כלי עזר לתיארוך חלק מהפסקאות הלא מתוארכות שבתוך רצפים אלו, על פי ההקשר הפרשני שלהן.⁴⁷

מאפיין נוסף המייחד רצפים כרונולוגיים אלו הוא ראשי תיבות הארוכים והבלתי מפוענחים הפותחים חלק מהפסקאות. בכ"י 10 פסקאות רבות פותחות ב'אהיד"ע' (אמר/אני הצעיר יצחק דמן עכו) בלבד, ובכתבי היד המתוארכים ניתן למצוא פתיחות ארוכות בהרבה: 'אהיד"ע יא"ח ישלשי"ל';⁴⁸ 'אני היד"ע בוע"ו אוי"ר רוב"א בא"מ איי"ל אי"ש חי"ל מהה"ה מ"מ קומ"י אוי"ר'⁴⁹ וכעין אלה.⁵⁰

כפי שהוזכר, במקרים רבים ציין ריד"ע את היום בשבוע ובהודש שבו אירע הגילוי, אך לא את השנה. לפיכך ובמיוחד בשל העובדה ששנות פעילותו משתרעות על פני

- 44 ראו ההפניות לעיל, הערה 34; אידל, התבודדות (לעיל, הערה 25).
- 45 על דרכו הפרשנית, ראו: הוס, נסא"ן (לעיל, הערה 24 וסביב ההפניה אליה); ולאברג-פרי, בנסתר ובנגלה (לעיל, באותה הערה). על השימוש שעשה בשיטתו בקבצים אלו ראו כ"י ס, עמ' 14, שם שיטת הפרשנות נקשרה לחודש ניסן שבו נכתבו הדברים.
- 46 כ"י 19, עמ' 8; כ"י ש, עמ' 117; כ"י 30, רלח ע"ב, רלט ע"ב.
- 47 כך לדוגמה: 'אהיד"ע יא"ח ישלשי"ל יום שבת כ"ג יום לחודש זה קורא הסדר שמו"ת [שניים מקרא ואחד תרגום] ובעודי קורא שני פסוקים ראשונים של הסדר הוזה אתם נצבים היום כלכם' (כ"י 40, רלט ע"ב). פרשת ניצבים נקראת בסוף השנה, ומכאן שאירוע זה התרחש בכ"ג לחודש אלול שבאותה השנה חל בשבת.
- 48 שם.
- 49 כ"י ס, עמ' 16.
- 50 גם בסוף כמה מן הפסקאות מופיע רצף ארוך של ראשי תיבות לא מפוענחים, למשל: 'ואה"ל מ"י ע"ו מ"י ר"ח א"י ב"ו אוי"ר לא"ה לש"ה וה"ב מע"י כח"ו רז"ן ע"א כ"ו יס"ו ו"ה ו"ה א"ה בא א"ה איו"ע ע"ה' (כ"י ס, עמ' 15; כ"י 19, עמ' 1, 10). עדות מעניינת על השימוש של ריד"ע בראשי תיבות ועל הקושי לפענחם עולה מדברי ר' אברהם הלוי: 'ומצאתי שכתב הר' יצחק דמן עכו שהיה נוהג לכתו' בענייניו שמו בראשי תיבות כזה ויה"ב שנ"ר דעת"ו או' כך וכך ופירושו ואני יצחק הקטן בן שמואל נטריה רחמנא דמן עכו תבנה ותכונן. ונפל הקונדריס מידו והגיעה העתקתו לחכם אחד, והיה כתו' בו ככה כנוכר. פעם אחת פגע בו הר' יצחק הנז', ומצא הקונדריס בידו, ופתחו ומצא בו האותיות הנזכרות לעיל, וא"ל לאותו החכם: מהו זה? א"ל שם גדול וקדוש משמות הקדש, ואני עושה בו שאלת חלום ואומ' יהי רצון מלפניך יה"ב שנ"ר דעת"ו שתודיעני כך וכך. א"ל אינו כאשר דברת אלא שם קטון משמות החול והוא שמי ולמה זה תשאל לשמי. ורוב הכוונה ותגבורת הדמיון הוא גורם שיבוא פסוק לפיו שלפעמים היה מוציא בו תשובה לשאלתו' (אברהם הלוי, 'הוראה על שאלת המלאכים', נדפס בתוך: נבואת הילד, ישראל תשס"ה, עמ' רב; וראו עדות נוספת בעמ' נג). וראו גם ריד"ע, מאירת עיניים (לעיל, הערה 5), עמ' שעא.

טווח רחב – קשה עד בלתי אפשרי לקבוע את השנה המדויקת של כל התרחשות. הקושי אמור גם בקבצים השלמים: כתבי היד אינם רצופים, ואין דרך לקבוע אם מדובר בקובץ אחד שהתאפיין ברציפות פנימית בראשית דרכו אבל התפור, או ברשימות אקראיות שנכתבו לאורך שנים רבות על גבי קונטרסים שונים, שהיו לכתחילה פזורים וכך גם נותרו. לאור זאת, אי אפשר לגבש תיארוך כולל לפסקאות אלו, וכל שנוכל לעשות יהיה להצביע על אזכורים רלוונטיים ולהסתייע בהם כדי להציע תיארוך ומקום שאפשר שהיו ה'רקע' של גילוי המתואר בפסקה מסוימת או של כמה גילויים המתוארים ברצף פסקאות. כך למשל בתוך רצף הפסקאות שבכ"י 4n ריד"ע ציין כי 'נפל בידי ספר תורת הבית אשר חבר הרשב"א ז"ל גדול בדורו';⁵¹ ובפסקה אחרת שבכ"י 11, הזכיר קונטרס של הרב הנאמ"ן (הרמב"ן) על חמישים נו"נים 'שהעתקתי מכתב ידו שנתן לי בן בנו הסופר'.⁵² לדעת עמוס גולדרייך, שכזכור שיער ש'אוצר חיים' נתחבר בצפון אפריקה, קיומו של מפגש בין שתי הדמויות במקום זה בתקופה מאוחרת של פעילותם, הוא אפשרות סבירה.⁵³

ובכל זאת, זעיר שם וזעיר שם, אפשר למצוא בדבריו רמזים המלמדים על מקומו בעת כתיבת הדברים, ולאור ההיסטוריה האישית שלו והידיעות על נדודיו, אפשר לראות בהם רמזים גם לזמן הכתיבה, אם כי לאו דווקא לזמנה המדויק, לדוגמה:

51 כ"י 4n, רמא ע"א-ע"ב. אנו יודעים כי הספר תורת הבית נכתב בשלהי המאה השלוש-עשרה ולא בסוף חייו של רשב"א (1310), שכן ר' אברהם הלוי (הרא"ה) הספיק לכתוב הערות ארוכות על דברי רשב"א לפני שרשב"א הלך לעולמו (תודתנו נתונה לד"ר יהודה גלינסקי על הערה זו). פסקאות אלו עוסקות בעניינים הלכתיים, ומלבד רשב"א נזכרים גם הרמב"ם (הרב המאמ"ן) ורבנו יונה וכן חכם לא מוכר בשם ר' חזקיה, שאותו הוא מכנה 'א' מגדולי הדור בחכמה ויראת שמים [...] הוא הר' חזקיה ז"ל אשר נראה בלילה על קברו שתי נרות ושלה שליח לאשתו ולבני הקהל באות ומופת כמו שכתבתי בספר דברי הימים' (שם). סגנון דומה ושימוש בביטוי 'נפל בידי ספר' מצויים בפסקה אחרת: 'אני יצחק דמן עכו נפל בידי ספר רמון' (כ"י 31, ע"א 72), ייתכן שמדובר בספר הרימון של ר' משה די-ליאון שנחתם בשנת 1286/7, אך תוכן הדברים אינו תואם את המצוי בספר הרימון המוכר. פרופ' עמוס גולדרייך ציין באוזנו כי ייתכן שמדובר בחיבורו של ר' חננאל בן אברהם אסקירה, יסוד עולם, שנמצא עד כה בכ"י יחיד השמור במוסקווה, אוסף גינצבורג מס' 607 (מתכ"י F 4192). הספר מחולק למאות פסקאות קטנות ממוספרות שכל אחת מהן קרויה 'רמון', שם המוזכר גם בחתימתו: 'תם ספרא דרמונא' (עמ' 196). בעמ' 278 מופיע דיון מקביל לדברי ריד"ע בפסקה כאן, העוסק בפעולות הנעשות באמצעות ניקוד השם המפורש באופנים שונים, וייתכן שאליו מפנה ריד"ע כאן. לפסקה זו מקבילה חלקית ובשינויים רבים בכ"י א, עמ' 157-158א, שם לא נזכר הספר ש'נפל בידי', אלא המסורת מובאת בשמו של 'חכם גדול אמיתי בא מדמשק בחכמת הקבלה'. על מסורת זו ראו גולדרייך, שם הכותב (לעיל, הערה 2), עמ' 114 הערה 12.

52 כ"י 11, עמ' 126א. בהמשך אותה פסקה ריד"ע הפנה ל'מדרש רשב"א ז"ל', ונראה כי הכוונה למצוי בזהר ח"א, קיב ע"א.

53 ריד"ע, מאירת עיניים (לעיל, הערה 5), עמ' שסו-שסח הערה 16. על הזיהוי של רדב"י החסיד כנכד הרמב"ן ראו גרשם שלום, מחקרי קבלה, תל אביב 1998, עמ' 137-170.

חלוקה בין הקבלה של חכמי ספרד לבין הקבלה של חכמי קטלוניה מצויה לרוב בכ"י 10 ומופיעה גם בכ"י 19, וייתכן לשער שהעיסוק בה מלמד שהדברים נכתבו בתקופת שהותו בספרד;⁵⁴ בהקשר אחר הוא הזכיר מרשם לשמירה שהגיע אליו בעת שהיה 'בגוש חלב הסמוכה לטיבריה'.⁵⁵ אומנם אין לדעת מתי נכתב הקטע כולו הלכה למעשה, וייתכן שנכתב שנים רבות לאחר מכן, ועם זאת יש בדבריו יותר מרמזים בעלמא שכן הם מספקים מידע לגבי המקום וגם הזמן – זמן שהותו בארץ ישראל, ככל הנראה בצעירותו, קודם כיבוש עכו ובריחתו מהארץ.

בין כתבי היד הכרונולוגיים ל'אוצר חיים' (כ"י 10)

לאחר שאותרו אותם שבעה כתבי יד ייחודיים, יש לשאול – מה היחס בינם ובין כתב היד העיקרי (10) הידוע כ'אוצר חיים'? האם הם חלקים נוספים ולא ידועים של אותו החיבור או שמא מדובר בחיבור אחר, שונה לחלוטין?

מן הדמיון הסגנוני ונושאי הדיון הקרובים ניכר שמדובר בקבצים שללא ספק מתקיימת ביניהם זיקה, ועם זאת טיבה של אותה זיקה עוד צריך להתברר. ראשית, מספר המקבילות בין הקבצים הכרונולוגיים לבין כ"י 10 מועט ביותר. לכך יש להוסיף את ההבדל בצורת הארגון (נושאי לעומת כרונולוגי); ולבסוף, באחד מכתבי היד הכרונולוגיים ריד"ע הזכיר במפורש את 'אוצר חיים',⁵⁶ ומכאן שמדובר בכתבים נפרדים שאינם חלק ממנה שריד"ע עצמו ראה בו את 'אוצר חיים'.⁵⁷ עוד עולה מהפניה זו כי לפחות חלק מכתבי היד הכרונולוגיים נכתבו לאחר שהחיבור 'אוצר חיים' כבר נכתב או לכל הפחות במקביל לכתבתו.

כאמור, מספר המקבילות בין הקבצים מועט ביותר. השוואה מקיפה בין כתבי היד הכרונולוגיים לכ"י 10, מעלה כי שתי פסקאות בלבד משותפות לשני הקורפוסים. עיון במקבילות אלו עשוי לשפוך אור על היחסים שבין הכתבים. נפתח במקבילה הראשונה הכוללת רצף בן כמה דרשות:

54 כ"י 19, עמ' 7. באותו כתב יד הוא התבסס על 'לשון ערבי' לצורך תיאור כ"ח מחנות הכוכבים (שם, עמ' 4-5).

55 כ"י 9, עמ' 14 ובן להלן.

56 'ובספר אוצר החיים ביארתי' (כ"י 19, עמ' 16).

57 צורת הארגון הכרונולוגית של הכתבים עשויה להעלות את ההשערה כי בידנו שרידים מתוך הספר 'דברי הימים' האבוד, אשר כשמו כן הוא, מתעד את דברי ימי חיי ריד"ע. אלא שגם השערה זו בעייתית, שכן הספר עצמו נזכר בתוך קבצים אלו כספר שחיבר בעבר (כ"י 30, רמא ע"ב), ואזכורו בשמו מלמד שמדובר בחיבור אחר.

כ"י מ4, רמא ע"ב	כ"י מ1, ל ע"ב
לילה מן הלילות אהיד"ע האי"ל ⁵⁸ ישן במטתי ובמשמרת שלי' אשר שעוטיה נכבדות מדבר[ות] מכובדות בתורה וחקים ומשפטי' ועדות בסתרי תמים דעים וסודות אשר הזוכה להם ראוי לו ודאי להודות לאלון[היו] תמיד לפניו תודות טוב לשם יי' לברך וליי' להודות הקיצותי משנתי פתאום בפי	ואני עליך בטחתי יי' אמרתי אלהי ובעודי קורא פסוק זה ראיתי שדוד העלי[ון] שהוא מש"ה יי' עהה"א ⁶⁰ הוא האומר. ובאומר ככה ראיתי...
ואני עליך בטחתי יהו"א א"א ⁵⁹	ואני עליך בטחתי יי' אמרתי אלהי אתה (תהלים לא, טו) וראיתי שדוד העליון שהוא מש"ה הוא הוא שאמרו. ובאמרו ככה ראיתי...
עוד בלילה זו בא לפי חצות לילה...	עוד ראיתי חצות לילה...
עוד הוספתי להשתכלל...	עוד השתכלתי בפסוק זה...
עוד בלילה זו השתכלתי בשלש שמות יעקב...	

מבחינת התוכן הדרשני לא נמצאו הבדלים מהותיים בין הקטעים המקבילים, ועם זאת ניתן להבחין בשני הבדלים בולטים: (א) דברי הפתיחה הכוללים ציון הזמן וההקשר ששימשו 'רקע' להתגלות, מובאים רק בכ"י מ4 ונעדרים מכ"י מ1; (ב) דרשה נוספת וארוכה למדי המובאת בסוף הרצף שבכ"י מ4 נעדרת מכ"י מ1.

מהיעדר שורות הפתיחה ממ1 עולה הרושם שהפסקאות שבכ"י מ4 משקפות את המצב הגולמי יותר של החומר ונכתבו סמוך למועד ההתרחשות, והפסקאות המקבילות שבכ"י מ1 אינן אלא עיבוד והתאמה של אותן פסקאות למבנה התמטי של כ"י זה. עיון בהקשר שבו מצויות הפסקאות שבכ"י מ1 מלמד כי הן מובאות בתוך חטיבה

58 'אני הצעיר, יצחק דמן עכו, אלהים יי' יעזור לי' (ראו להלן כ"י מ19, עמ' 10).

59 תהלים לא, טו. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ואני עליך בטחתי יהו"ה] אמרתי אלהי אתה'.

60 מ'טטרון ש'רה ה'פנים י'ברכהו י'י ו'שמרהו ע'ליו ה'שלום ה'עליון ה'אלהי א'מן. כך עולה מדבריו במקום אחר: 'ומאד ישמח לבי על סוד הברכה שאני רגיל לברך את מש"ה אשר נקרא שמו כשם רבו על כי שם רבו בקרבו שזו היא יי' עהה"א ונוטריקון י'ברכהו י'י ו'שמרהו ע'ליו ה'שלום ה'עליון ה'אלהי א'מן' (כ"י מ1, קנב ע"א).

שלמה שעניינה פירושי ריד"ע למזמורי תהלים, שם ההקשר והרצף הכרונולוגי אינם רלוונטיים, ואשר על כן ניתן להבין מדוע הם הושמטו. כך גם בנוגע לדרשה הנוספת המובאת בסוף הרצף הכרונולוגי שבכ"י 4M: דרשה זו אינה עוסקת בפסוקי תהלים אלא בשמותיו של יעקב; מאחר שכך היא אינה שייכת לנושא החטיבה, ולכן גם הסרתה מובנת. מלבד זאת, ניתן לזהות את ההבדל בין הלשון המשתנה שבכ"י 4M: 'פתאום בפּי', 'עוד בלילה זו בא לפי', 'עוד הוספתי להשתכל', ו'עוד בלילה זו השתכלתי', ובין התבנית הקבועה החוזרת בכ"י 1M: 'עוד ראיתי/השתכלתי', הן בפסקאות אלו והן בפסקאות רבות נוספות לאורך כתב היד. גם כאן, נראה כי הנוסח שבכ"י 1M מעובד יותר מן הנוסח שבכ"י 4M. ייתכן כי במעבר אל הגרסה המעובדת, העורך ביקש לאחד את שפת ההתגלות, ואשר על כן יצר תבנית סגנונית קבועה השזורה לאורך החיבור כולו.

נפנה כעת למקבילה השנייה המצויה בשני הקורפוסים:

כ"י פ, עמ' 214–15א ⁶¹	כ"י 1M, קט ע"א–ע"ב ⁶²
עוד	עוד
בלילה הזו סמוך לשחר בעודי קורא שירת הים	
ראיתי שמירה מופלאת בעיני ומופלאת בתכלית ההפלאה	ראיתי בלילה שמירה מופלאה מאד בעיני ונתגלת לי מתוך מה ששמעתי
וזהו היא אמר אויב ארדף וכו' נשפת ברוחך וכו'	וזהו היא אמר אויב ארדוף אא"ש תלאחת ⁶³
מי כמוך באלים וכו' (שמות טו, ט–יא) הגן והושיעה	
בשם אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי	בשם אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
	נשפת ברוחך כסמו ים צכב"א ⁶⁴
	מי כמוכה באלים יי וגו'

61 מקבילה נוספת לקטע זה בכ"י 2J, עמ' 14א.

62 מקבילה נוספת לקטע זה בכ"י 1, קכו ע"א.

63 בגיליון מופיעה פתיחת ראשי התיבות: 'אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי' (שמות טו, ט).

64 שמות טו, י. 'צללו כעופרת במים אדירים'.

כ"י פ, עמ' 14-15א ⁶¹	כ"י מ, קט ע"א-ע"ב ⁶²
מְכַבֵּי מִנְכַבֵּי נְתַעֲף ⁶⁶ זְגַתְף לְחַעַת כְּוֹדֵשׁ לְחַעַת ⁶⁷ מְכַבֵּי הַצִּילְנִי מִכָּל אוֹיֵב ⁶⁸ נְטִית יְמִינְךָ תְּבַלְעֵמוּ אַרְץ (שְׁמוֹת טו, יב).	מְכַבֵּי מִנְכַבֵּי נְתַעֲף ⁶⁹ זְגַתְף לְחַעַת כְּוֹדֵשׁ לְחַעַת מְכַבֵּי הַצִּילְנִי מִכָּל אוֹיֵב ⁷⁰ נְטִית יְמִינְךָ תְּבַלְעֵמוּ אַרְץ (שְׁמוֹת טו, יב).

ובחסדך תצמיח אויבי והאבדת כל צוררי ריקם כא"ע.⁷¹ האשימם אלהים יפלו ממועצותיהם בפהכמ"ב⁷² יקללו המה וגו' (תהלים קט, כח) המה יאבדו ואתה תעמוד וגו' כולם כבגד יבלו כת"ו⁷³ המה יבושו ועבדך ישמח. עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי (תהלים פו, יז) ע"ו יבושו רודפי ואל אבושה אני יחתו המה ואל אחתה אני הביא עליהם יום רעה ומשנה שברון שברם (ירמיה יז, יח) יבושו אויבי ואל אבושה אני וגו' יבושו שונאי ואל אבושה אני וגו' יבושו משנאי ואל אבושה אני התיקם כצאן לטבחה והקדישים ליום הריגה (ירמיה יב, ג) ויהיו מוכשלים לפניך ובעת אפך עשה בהם וגו' (שם ח, כג)

- 65 כך בכתב היד אולם במקבילה: מכנב (בשיכול אותיות), ועל פי פתיחת ראשי התיבות נראה שנפלה כאן טעות בהעתקה.
- 66 שמונת טו, יא. ובפתיחת ראשי התיבות (של כל הרצף מכבי מכנב נתעף): 'מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא'.
- 67 לא ברור מה פשר צירופי האותיות או ראשי התיבות האלה.
- 68 ייתכן שצ"ל להיות: 'בידך עתתי הצילני מיד אויבי ומרדפי', על פי תהלים לא, טו.
- 69 ראו לעיל הערה 66.
- 70 ראו לעיל הערה 68.
- 71 תהלים קמג, יב. ובפתיחת ראשי התיבות: 'כל צררי נפשי' כי אני עבדך'.
- 72 תהלים ה, יא. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ברב ממעצותיהם] ברב פשעיהם הדיחמו כי מרו בך'.
- 73 תהלים קב, כז. ובפתיחת ראשי התיבות: 'כלבוש תחליפם ויחלפו'.

כ"י מ, קט ע"א-ע"ב ⁶²	כ"י פ, עמ' 14ב-15א ⁶¹
תפול עליהם אימתה ופחד (שמות טו, טז) וגומ' ג"פ ישר וג"פ הפוך וג"פ ישר ולך לשלום.	תפול עליהם אימתה (שמות טו, טז) וכו' ג"פ כסדר וג"פ למפריע תקרא פסו' תפול עליהם וכו'.
	שתי השמות קבלתים עם פסו' אמר אויב ארדוף וכו' והשלשה ר"ת מי כמוך ומופלאים הם והארבעה אחרונים באו לידי <בגוש> חלב הסמוכה לטיבריה בפיתקא ישנה מאד בשם רבי' האי גאון ז"ל עם כל פסוקי קומה ה' וכו' ⁷⁴ וראה ⁷⁵ ראייה ברורה שהעלובים שמורים שמירה מעולה ומעט מהם ינצחו רבים מעלביהם כי הב"ה נלחם בהם ויפול אויביהם חללים חללים ומהם לא יפקד איש.

מהשוואה בין שתי הפסקאות עולה כי הפסקה בכ"י מ עשירה יותר בתוכני השמירה המובאים בה, ואילו זו שבכ"י פ עשירה יותר במידע הנוגע לזמן הגילוי ולמקורות הידע של המחבר. בכ"י פ הפסקה מובאת בתוך רצף כרונולוגי של גילויים, ומתוכו ניתן ללמוד שמדובר בגילוי שהתרחש בט"ו לחודש תשרי, לאחר גילוי שבסופו נאמר: 'ובלילה הזאת עשיתי שאלה בראשי תיבות אלה על אודות בנין ביתי ושלותי והחזרת ששוני ושמתתי ולהבין תשובה נכונה על כל זה ואחלמה חלום וארא עצמי יושב על שולחן'. הגילוי הנוסף, שתוכנו השמירה המופלאה, התרחש בהמשך אותו הלילה כאשר ריד"ע קם לקרוא את שירת הים. סמיכות הגילויים עשויה לספק רמז כלשהו להקשר שבו התרחשו: תקופה שבה ריד"ע היה עסוק ככל הנראה בבניין ביתו, ורצונו היה להשיב את השלווה והשמחה לחייו. ייתכן שפקד אותו אסון כלשהו והוא שעורר בו באותו הלילה את ההודקות לשמירה. ההקשר הקונקרטי שבו אירע הגילוי איננו מוזכר בפסקה המקבילה שבכ"י מ. סביר להניח כי גם כאן מדובר בהשמטה מכוונת של העורך ובניסיונו להתאים את הפסקה להקשרה החדש – הנושאי, באמצעות השמטת ההקשר המקורי שלה: הזמן והמקום שהיו ה'רקע' ליצירתה.

74 תהלים עד, כב, וראו כ"י מ, יט ע"א: 'קומה אלהים ריבה ריבך זכור חרפתך וגו' ר"ל אלו הרשעים המריבים ועולבים החסידים, אשר שכלם גובר על תאותם והם עלובים בלתי עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים'.

75 הטקסט שמכאן ועד לסוף הפסקה לא נמצא במקבילה שבכ"י מ. 21.

זאת ועוד, בכתב היד הכרונולוגי הוסיף ריד"ע וציין את מקורם של השמות המדוברים, ולגבי ארבעת האחרונים דייק שהגיעו לידיו 'בגוש חלב הסמוכה לטיבריה בפיתקא ישנה מאד בשם רבי' האי גאון ז"ל,⁷⁶ דהיינו עוד קודם צאתו מארץ ישראל. מסורת ייחודית זו על אודות סגולות ומרשמים שנמצאו בגליל העליון מרתקת קודם כול מצד זיקתה לגילויים נוספים של סודות שמקורם בחבל ארץ זה, ובהקשר הנוכחי ייתכן שמדובר ברמזים המובילים לזיהוי ההקשר הקונקרטי שבו ניתן הידע או התרחש הגילוי. בכ"י 10 מידע זה הוסר במסגרת העריכה מחדש של הפסקאות השונות. ואולם לא רק השמטות נעשו בעריכה אלא גם תוספות (ייתכן שחלקן מאוחרות), לדוגמה: המרשם לשמירה ב' 10 נרחב מן המרשם שב' 40, אם כי ייתכן שמדובר בתוספת מאוחרת.

מיומן גילויים לחיבור פרשני – לדרכי ההתגבשות של 'אוצר חיים' עיון בשתי המקבילות מחזק את הרושם שהפסקאות שבכתבי היד הכרונולוגיים הן הפסקאות הראשוניות והמקוריות ואלו שבכ"י 10 הן המעובדות והמאוחרות יותר. במסגרת אותו עיבוד הוסרו פרטי הזמן והמקום המשמשים 'רקע' להתרחשות הגילוי, בשל המעבר מקובץ המאורגן על פי סדר כרונולוגי לקובץ המאורגן באופן תמטי. ברצוננו להציע באופן זהיר כי את היחס הזה שבין הפסקאות המקבילות ניתן להרחיב אל דרכי ההתגבשות של 'אוצר חיים' בכללותו. ייתכן כי במשך כמה שנים וברצפים משתנים, זכה ריד"ע לגילויים ולפרשנויות חדשות. סמוך להתרחשות הגילויים הוא רשם אותם ביומניו ובפנקסיו ולצידם ציין את זמנם והקשרם. יומנים אלו הם אוצרות חייו של ריד"ע ואותם ניתן לשייך לסוגת האגודוקומנט (egodocument).⁷⁷ בהמשך

76 על גוש חלב ראו ברשימת קברי האבות של ר' יעקב שליחו של ר' יחיאל מפריז (כ"י פריז, הספרייה הלאומית 312), וברשימה המובאת אצל א' מרמורשטיין וא' מרמורשטיין, 'קברי אבות', ציון, א (תרפ"ו), עמ' 31–39, בעמ' 38; וכן אצל אלחנן ריינר, 'מפיהם ולא מפי כתבם: על דרכי רישומה של מסורת המקומות הקדושים בארץ ישראל בימי הביניים', וזאת ליהודה: מחקרים בתולדות ארץ ישראל ויישובה מוגשים ליהודה בן פורת, בעריכת י' בן אריה וא' ריינר, ירושלים תשס"ג, עמ' 308–344.

77 את המונח טבע ההיסטוריון ההולנדי ז'אק פרסר (Jacques Presser) בשנות החמישים של המאה העשרים, ולהגדרתו הוא מאפיין 'טקסטים שבהם המחבר (או מחברת) כותב על פעולותיו, מחשבותיו ורגשותיו', ונוכחותו של ה'אני' היא 'נוכחות מתמשכת, המתגלה או מסתתרת מרצונו או שלא מרצונו' (ראו אריאן בחרמן ורודולף דקר, 'אגודוקומנטים וחקר ההיסטוריה של התרבות', העבר ומעבר לו: עיונים בהיסטוריה ובפילוסופיה, שי לאלעזר וינריב, בעריכת א' הורביץ ואחרים, רעננה תשס"ו, עמ' 245; וכן אבריאל בר-לבב, 'אגודוקומנטים בצוואות מוסר', העבר ומעבר לו: עיונים בהיסטוריה ובפילוסופיה, שי לאלעזר וינריב, בעריכת א' הורביץ ואחרים, רעננה תשס"ו, עמ' 263–282. על תיקוני הזהר כחיבור אגודוקומנטי ראו: רונית מרוז, הביוגרפיה הרוחנית של רבי שמעון בר יוחאי, ירושלים תשע"ח עמ' 148–149. על אגודוקומנטים בצפת של המאה השש-עשרה ראו: שפרה אסולין, 'בין גדלות לקטנות ובין

ביקש ריד"ע לעבד ולערוך אותם פנקסי גילויים וליצור מהם חיבור גדול אחד ובחר לו שם: 'אוצר חיים'. לחיבור זה הוא ביקש להעניק אופי פרשני-תמטי ולכן ארגן אותו מחדש שלא על פי סדרם הכרונולוגי של הגילויים אלא על פי הסדר המקובל בעולם הפרשנות: פרשנות המקרא תחילה, ואחריה פרשנות התפילה ואגדות התלמוד. לצורך הארגון המחודש הזה הוא המיר את ציוני הזמן שהיו במקור בביטויים עמומים של תיאור חלקי היממה וכדומה, לדוגמה: 'עוד ביום זה', 'בלילה זו', או אפילו המילה 'עוד' הניצבת בראש רבות מן הפסקאות לאורך כ"י מ.1⁷⁸ לפי דברינו, ציונים אלו אינם אלא עקבות או 'סימני מים' שנותרו מציוני הזמן המקוריים שהופיעו לצד התיעוד המקורי של הגילויים המקוריים. רוב הפרטים הללו הושמטו בעריכה ובתהליך העיבוד לצורך המעבר לחיבור בעל המבנה התמטי-פרשני, ומעטים מהם שרדו.⁷⁹

סביר להניח כי אילו היו בידנו כל חלקיו של 'אוצר חיים' ושרידים נוספים של יומניו האישיים של ריד"ע, יכולנו למצוא הקבלות נוספות בין כתבי היד הכרונולוגיים ובין החיבור המעובד והערוך.⁸⁰ זאת ועוד, גם בתקופה שבה עסק ריד"ע בעריכת הכתבים, הגילויים נמשכו, וגם את הגילויים החדשים הוא המשיך להעלות על הכתב. קובץ מאוחר כזה הוא ככל הנראה הקובץ מן הגניזה הקאהירית שהתפזר בכמה ספריות,⁸¹ ובו מצויה הפניה מפורשת ל'אוצר חיים', שמסתבר שהיה אז בתהליכי עיבוד ועריכה. לסיוע, בכתבי יד מעטים שהגיעו לידנו, שרדו חלקים מיומניו האישיים של ריד"ע שבהם צוינו הזמנים המדויקים שבהם התרחשו ההתגלויות ולעיתים גם מקומן. בתהליך מורכב שריד"ע עצמו החל בו, עובדו יומני התגלות אלו וכונסו לחיבור גדול

מחזוריות להתפתחות: הביוגרפיה המשיחית כסיפור אישי בספר החזיונות לר' חיים ויטל', קבלה, 36 (תשע"ז), עמ' 31-77; preliminary; J. H. Chajes, 'Accounting for the self: generic-historical reflections on early modern Jewish egodocuments', *Jewish Quarterly Review* 95,1 (2005), pp. 1-15. עם זאת, יש לציין כי בפסקאות אלו נוכחות של ה'אני' משמשת בסיס לגילוי המובא אחריה, ואיננה מרכזית כפי שהיא באגודוקומנטים המאוחרים יותר. על סכנת האנכרוניזם שבשימוש במונח אגודוקומנטים לגבי כתבים שנתחברו קודם לעת החדשה, ראו חיות, הסבר העצמי (לעיל בהערה זו), שם.

78 רק במקרה חריג נותר ציון הזמן במלואו: '...ומאד ששה נפשי כמוציא שללים רבים על לילה זו שראיתי זה שהיא ח"י ימים לחדש אדר שבו מתלבשים האילנות הדר' (כ"י מ.1, קפו ע"א). ייתכן כי ציון זמן זה נשמר כיוון שהוא מצוי באמצע הפסקה ולא בפתיחתה וכן משום היותו רלוונטי לעניין שבו עוסקת הפסקה (פריחת האילנות).

79 יש לציין כי בכתבי יד נוספים כדוגמת כ"י א וכו"ב (לעיל, הערה 28), סימנים אלה הושמטו, והפסקאות פותחות באופן קבוע ב'אהיד"ע' או 'עוד' בלבד.

80 עניין זה נוגע במיוחד לפירושים של ריד"ע על חמשת חומשי תורה שאינם בידינו ושולעיל הצענו כי זהו אוצר חיים דאורייתא שריד"ע הזכיר בכתביו. בכתבים הכרונולוגיים ישנו עיסוק נרחב בפרשנות פסוקי התורה, וסביר להניח כי אם אכן עובדו גילויים אלה אל תוך אוצר חיים, אזי הם הוכנסו אל תוך חלק אבוד זה של החיבור.

81 כ"י ט, ק ו-19 (ראו בנספח).

אחד – שאותו כינה ריד"ע 'אוצר חיים', חיבור מגובש יחסית, שבמוקדו הפרשנות לכתבי הקודש. בתהליך העריכה טושטשו או הוסרו פרטים הנוגעים להקשר וכמוהם פרטים המאפיינים חיבורים אגודוקומנטריים – וכל זאת כדי ליצור את המבנה התמטי-פרשני שריד"ע ביקש להעניק לחיבורו.

נספח: כתבי היד הכרונולוגיים של ר' יצחק דמן עכו

כאמור לעיל, עד כה נמצאו שבעה פרגמנטים מכתבי יד שבהם פסקאות מתוארכות שניכרים בהן המאפיינים שהוצגו בגוף המאמר, ובהם ציון זמן (או חלק מרצף) וראשי תיבות ארוכים בפתיחתן. חשוב לציין שבכמה מכתבי יד אלו יש פסקאות רבות נוספות שגם הן שייכות לריד"ע ול'אוצר חיים', אולם נעדרים מהן אותם מאפיינים מובהקים.

1. 40: כתב יד מוסקווה, ספריית המדינה של רוסיה, אוסף גינצבורג 1062 (לשעבר 775), רלח ע"א-רמד ע"א: רצף של כ-14 פסקאות. חלק מהדרשות עוסקות בסוף חומש דברים, ומכאן נראה שמדובר בשלהי חודש אלול או בתחילת תשרי.
2. 9: כתב יד פריז, אוסף קלגסבלד ויקטור, עמ' 14-15א, כתיבה ספרדית, המאה החמש-עשרה: שלוש פסקאות המתוארכות לאמצע חודש תשרי.
3. 11: כתב יד ניו יורק, ספריית בית המדרש לרבנים 1674, עמ' 125א-126א (מובא בתוך 'גנת ביתן' האנונימי):⁸² שתי פסקאות: אחת המתוארכת לח' בניסן והשנייה לכ"ב יום לעומר.
4. 10: כתב יד ניו יורק, הספרייה הציבורית, Ms. Heb. 191 (לשעבר, אוסף דוד בן סלימאן ששון, לונדון, 919), עמ' 215-217: שתי פסקאות המתוארכות לחודש אלול.⁸³

לאלה יש לצרף שלושה פרגמנטים שנמצאו באוצרות הגניזה הקאהירית. עיון בשלושתם מעלה שהם שייכים למעשה לאותו כתב יד שמתאפיין בכתיבה ספרדית מן המאה הארבע-עשרה או החמש-עשרה. הכתיבה בכ"י ס ובכ"י ק זהה. כ"י 19 לא הגיע לידנו, אך כיוון שההעתקה השמורה בארכיון שלום נעשתה על פי השורות המקוריות, ניתן לראות שגם בו, כמו בשני הפרגמנטים האחרים, בכל עמוד יש שבע-עשרה שורות, ובכל שורה – בין עשר לשתיים-עשרה מילים.⁸⁴

82 על כתב יד זה וההקשר הצפון אפריקאי שלו ראו לעיל הערה 28.

83 אחת הפסקאות מקבילה למצוי בכ"י ק שיתואר להלן. שני כתבי היד אינם שלמים אך הם משלימים זה את זה. מלבד הפסקאות הכרונולוגיות, מצויות לאורך כ"י 10 פסקאות נוספות רבות של ריד"ע שאינן מתוארכות. כתב יד זה כולל גם את התרגום ואת הפירוש שחיבר ריד"ע לפירוש ר' יהודה אבן מלכה לפרקי דר' אלעזר שפורסם על ידי ינון-פנטון (לעיל, הערה 6).

84 תודתנו לדר"ר עזרא שבט שבעזרתו הגענו למסקנה שמדובר בשלושה קטעים השייכים כולם לכתב יד אחד.

5. 0: כתב יד סנקט פטרבורג, הספרייה הלאומית של רוסיה (אוסף פירקוביץ השני), EVR II 358.4,⁸⁵ דפים 14–21א. כתיבה ספרדית, מאות ארבע-עשרה-חמש-עשרה; שני רצפים של גילויים: הרצף הראשון מחודש ניסן, והרצף השני משלהי חודש תשרי.
6. 19: כתב יד פריז, ספריית כל ישראל חברים VI B 117, עשרים עמודים שהועתקו במכונת כתיבה ומשקפים עשרים עמודים בכתב היד המקורי (ההפניות לאורך המאמר הן לפי מספור הדפים שנוסף בכתב יד על גבי הדפים המודפסים); רצף של 14 פסקאות, חלקן קטועות באמצע. בשל עמימות התאריכים הנזכרים בראשית הפסקאות, סדר הזמנים בכתב היד איננו ברור כל צורכו, אולם לאור העובדה שרבות מהדרשות עוסקות בפרשנות לפרשות ספר בראשית, נראה שנכתבו בתקופה שנמשכה כמה שבועות לאורך החודשים מרחשוון-כסלו.
7. ק: כתב יד קיימברידג', ספריית האוניברסיטה T-S K 12.5. עמוד אחד בכתביה ספרדית, המאה הארבע-עשרה-חמש-עשרה; שתי פסקאות המתוארכות לחודש אלול.

הסימנים המשמשים במהדורה

- [] חוסר בכתב היד. במקומות שיכולנו לשער במידה רבה של סבירות את האותיות החסרות השלמנו אותן בתוך הסוגריים. במקומות שלא יכולנו לשער את האותיות עצמן אלא את מספרן – ציינו נקודות כמספר האותיות. כן השתמשנו בסוגריים אלו להשלמת קיצורים: רצ'ונן] לו'מר], ולפתיחת ראשי תיבות: ענ"י [על נטילת ידיים].
- < > מספרי העמודים בכתב היד; וכך הערות על הגיליון או מעל שורת הטקסט.
- מילה מחוקה בקו – משקפת מחיקה של המילה בכתב היד עצמו.
- { } הערות שהוסיף שלום בכתב ידו בתעתיק שיצר לכ"י 19.

המהדורה

א. כתב יד מ 4, רלח ע"א-רמד ע"א
 <רלח ע"א> ראית⁸⁶ סוד נפש בהמה וחיה טהורה בסימני מעלי הגרה ומפריסי הפרסה וטרם דברי בסוד שתי מלות <סימני> הטהרה שהן הגר"ה פרס"ה אדבר בסוד שמות הקו האמצעי תחלה בכח המספר אשר חכמת הפרסה⁸⁷ המספר עיקר גדול לכל החכמות ודאי וזהו אהי"ה עם יהו"ה סודם שבעה וארבעים ירמוז לשם הגבורה אגלא שסודו ל"ה⁸⁸ שהוא סוד מטטרון באי"ק⁸⁹ וי"ב היתרים ירמוז לצירוף שם הגבורה ושם הנעלם ושם המיוחד אלה שצירוף כל א' י"ב י"ב עוד אהי"ה עם יהו"ה אדנ"י סודם אלהי"ם שהוא דין ירמוז לנו שאע"פ ששמות הקו האמצעי רחמים בהתעלותם לאין סוף ומאין סוף שהוא יהו"ה רחמים הם יונקים אעפ"כ קצת דין יש בהם כי אין שם דין בלא רחמים ולא רחמים בלא דין מלבד שם יהו"ה אשר ירמוז לאין סוף כי זה ודאי לברו רחמים גמורים פשוטים בתכלית הפשיטות. <צירוף השם הנכבד אדנ"י אנד"י איד"ן אני"ד אדי"ן דנ"א דני"א דינ"א דיא"ן דאנ"י דנא"י ניא"ד ניד"א נדי"א נד"א ידא"ן ינא"ד יאנ"ד ידנ"א נדא"י נאד"י ע"כ>⁹⁰

עוד אהי"ה עם אלהי"ם סודם מאה ושבעה הראשית שהוא אהי"ה הרומז לכתר והאחרית שהוא אלהי"ם רומז לע' [טרה] סודם ק"ז⁹¹ כאשר אמרנו הוציא מק"ו פ"ו שהוא סוד לבנ"ה הרומז לע' [טרה] ישאר עשרים שהוא חשבון כ"ף הרומז לכ' [תר] ראשו כתם פז (שיר השירים ה, יא) עוד אך פ"ו שים אלף א"ך עם וא"ו] ⁹² פ"ו יהיה] ⁹³ פ"ז שים וא"ו פ"ו עם א"ך תמצא ז"ך⁹⁴ זהו מה שאמ' [ר] הכתו' [ב] וך לקחי⁹⁵ אותיות תורה שבכתב הרומז לכ' [תר] שהוא רחמים ותורה שבע"פ הרומז לע' [טרה]

86 מאחר שהדרשה הבאה עוסקת בפרשה מספר דברים, ייתכן שדרשה זו קשורה לפרשת מאכלות אסורות שבפרשת ראה (דברים יד) ולא לפרשת מאכלות אסורות שבפרשת שמיני (ויקרא יא).

87 ייתכן שמילה זו מחוקה.

88 אגלא = 35 = ל"ה.

89 אי"ק – גימטרייה קטנה, דהיינו כל האותיות הן בעלות ערך של מספר חד-ספרתי בלבד. באופן זה ערכן של האותיות אל"ף, יו"ד וקו"ף – 1; ערכן של האותיות ב"ת, כ"ף ורי"ש – 2 וכן הלאה. לפיכך בהקשר זה, מטטרון באי"ק: $35 = 5 + 6 + 2 + 9 + 9 + 4$.

90 קטע זה נמצא בתוך מסגרת מעוטרת בתוך הדף. נראה שמתייחס ל"ב צירופים שנוכרו קודם לכן, אם כי כאן ישנם כ' צירופים.

91 אהי"ה = 21; אלהי"ם = 86. $107 = 86 + 21$ (ק"ז).

92 קשה לקריאה. נראה כמחיקה.

93 כנ"ל.

94 א"ך (21) + וא"ו (6) = ז"ך (27). נראה שיש כאן שיבוש או כפילות. לא ברור מהו פ"ו המופיע כאן.

95 איוב יא, ג; נוסח הפסוק: 'ותאמר וך לקחי ובר הייתי בעיניך'.

שהוא דין מספרם ז"ך. עוד אדנ"י עם יהו"ה סודם אמן.⁹⁶ עוד יהו"ה עם אלהי"ם סודם יב"ק.⁹⁷ עוד אדנ"י עם אלהי"ם סודם קנ"א.⁹⁸ אדנ"י דין ירמוז למדת הדין הרפה היא הע' [טרה] אלהים דין הרמוז למדת הדין הקשה שהוא הפ' [חד] סודם סוד הקנאה הגמור [ה] המקנא על עוברי רצונו כי יי' אלהיך אש אוכ' [לה] הו' [א] אל קנא (דברים ד, כד) אל קנוא ונוקם ונוטר⁹⁹ ומשלם גמול לאויביו (ישעיה סו, ו). עוד כאשר תחבר ה' שמות של הקו האמצעי כאחד תמצא בסודם אחד של טהרת חיה ובהמה טהורה כיצד י"ה אהי"ה יהו"ה אדנ"י אלהי"ם סוד ה' שמות אלה הוא מאתים וי"ג והוא סוד הגר"ה¹⁰⁰ מעלה הגר"ה ומפריסי הפרסה והסי' [מן] הב' של טהרת בהמה וחיה הוא פרסה סודו מש"ה¹⁰¹ סוד אל שד"י כי הוא השם פ"ר של פרסה סודו סנד' [לפון] ס"ה של פרסה סודו אדנ"י מש"ה נו' [טריקון] מטטרון <רלח ע"ב> שר הפנים ושם אדנ"י הוא רומז כי הוא אדנ"י הקטן] ששמו כשם רבו. הנה עינינו רואות כי מלת הגר"ה תרמוז לקו האמצעי המתעלה עד אין סוף שבאלף אבי"ע ומלת פרסה תרמוז לקו האמצעי המתעלה עד אין סוף שבבית אבי"ע וכל זה ירמוז לנו שהקב"ה משובח שמו משיגה בנפשותינו להדבק בו באוסרו אלינו המאכלות האסורות יען היותם טמאות מטמאות נפש אוכליהן והתיר לנו המאכלות המותרות יען היות נפשנו נשמרת מכל טומאה שנפש בהמה וחיה טהורה באה להם מהניצוצות היוצאים ומקפצים מהקו האמצעי ושל הבל [תי] טהורה באה להם מהניצוצות היוצאים ומקפצים מהקליפות והענפים הן הן שרי האומות ומה שאמ' [ר] מש"ה שהוא מיכאל שר הרחמים מלמד זכיותינו לפרע"ה שהוא סמא"ל לא תשאיר ממנו פרסה כי ממנו נקח לנו לעבוד וגו' (שמות י, כו) כי הכל נקח ד"ו ל"ו שלא יהיה לסמא"ל המקטרג על ישראל חלק ונחלה בקו האמצעי כלל ועל כן צוה פרעה לגרש את משה שרומז למש"ה ולאחרן שירמוז לסנדלפון"ן שר האש והדין הצפוני כמי שאומ' [ר] הואיל ואין רצונכם לתת לי חלק עמכם במושכל שלכם גם אני לא אתן לכם חלק ונחלה עמי במורגש שלי וזהו סוד הפרושים הצנועים המתבודדים אשר יברח[ו] מהמורגשות וידבקו במושכלות ולזה ירמוז פסוק ואת הצפוני ארחי[ק] מעליכם והדחתיו וגו' (יואל ב, ג) שהצפוני הזה רומז לסמא"ל המקטרג ומה שאמרתי שצוה פרעה לגרש את משה הוא אומר לו אל תוסף ראות פני (שמות י, כ) כי [] פתו אין לך גירוש יותר מזה.

96 אדנ"י (65) + יהו"ה (26) = אמן (91).

97 יהו"ה (26) + אלהי"ם (86) = יב"ק (112).

98 אדנ"י (65) + אלהי"ם (86) = קנ"א (151).

99 על פי נחום א, ב; נוסח הפסוק במקור: 'אל קנוא ונוקם ה' נקם ה' ובעל חמה נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאיביו'.

100 י"ה (15) + אהי"ה (21) + יהו"ה (26) + אדנ"י (65) + אלהי"ם (86) = הגר"ה (213).

101 פרס"ה = מש"ה = א"ל שד"י (345).

אהיד"ע א' אי"ש חי"ל [האי"ל]¹⁰² האי"ל¹⁰³ אני קורא הסדר שמו"ת יום שבת ששה עשר יום לחדש זה¹⁰⁴ וכאשר הגעתי לפסוק השקיפה ממעון קדשך וגו' (דברים כו, טו) בא לפי ואתה תשמע השמים (מלכים א ח, לט) וראיתי שמלת תשמע עניינה ענין קיבוץ וכנישת דברים כענין וישמע שאול וגו' (שמואל א טו, ד) והסוד שהשקפת והשגחת והבטת האדון היחיד תהיה כולה כללית בת' [פארת] להשפיע בת' [פארת] שפעי רחמי הת' [פארת] והג' [דולה] ומלת זבת ראיתי סודה מל' [שון] ער' [בי] שכן בלשון ער' [בי] יאמרו לעיקר הדבר ולפנימיות השיבותו זובד"ת אלש"י.¹⁰⁵ והחמאה שהוא מיטב החלב ושופרי דיליה כמו שהחלב מיטב הדם <רלט ע"א> יאמרו לו בלשון ערבי א"ל זוב"ד אלש"י זובד"א אם כן סוד ארץ זבת חלב ודבש (דברים כו, טו) ואמיתתו זהו ארץ הע' [טרה] זבת חלב ודבש ר"ל בכל מקום ששלש מלות אלה נזכרות שמיטב שפע חלב הג' [דולה] שהוא רחמים ומיטב שפע דבש הפ' [חד] שהוא דין ופנימיות חשיבותם יבא בארץ העליונה היא הע' [טרה] ארץ החיים ומהע' [טרה] בכל בי"ע וכאשר הגעתי לפסוקי והיה ביום אשר תעברו את הירדן וגו' (דברים כו, ב) וכל ענין אבנים אלה ראיתי שאלה האבנים ירמוזו לעס"ב והמזבח לע' [טרה] ודברי התורה אשר היו כותבין עליהן היו עשר סדרי משנה תורה¹⁰⁶ והסי' [מן] הנזכר הוא הנקרא בלשון ערבי אלגבס¹⁰⁷ שהוא היה חזק מאד כמו הברזל אחר שיכתבו בו או יציירו בו על כותלי הבתים ארמוני המלכים והעשירים יעמוד שנים רבות מאד או היה כתב חזק בתוך האבנים עם ברזל בכתב שוקע או בולט חוצה והוא העומד שנים רבות כי לא יתכן לכתוב ולחשוב שהיה הכתב בדיו. ובאב' [נים] אלה אמ' [רו] גדולות ובמזבח שלמות¹⁰⁸ כי אבנים אלה מסותתים בברזל נחצבים ממחצב ההר ואמנם אבני המזבח לא היא אלא

102 נראה כמחיקה.

103 'אלהים יי' יעזור לי' (ראו להלן כ"י 19, עמ' 10).

104 לפי ההקשר מדובר בפרשת כי תבוא, ומכאן שמדובר בחודש אלול. פתיחה דומה מצויה גם בכ"י ש, עמ' 215, וייתכן שמדובר באותו היום בדיוק.

105 'זבדה' היא בערבית חמאה. בנטיית הנסמך – זבדת א(ל)שיא – היא משמשת לציון היסוד המשובח של דבר, חמאת הדבר.

106 בחלוקה המקובלת, ספר דברים מחולק לאחת-עשרה פרשות. ייתכן שריד"ע מונה את פרשות ניצבים-וילך כפרשה אחת משום שבשנה שבה הדברים נכתבו הן נקראו יחד באותה השבת (וראו להלן הערה 120).

107 בן-יהודה חידש את המילה על פי 'המדברים עברית בארץ ישראל'. בן-יהודה העיר שהמילה 'גבס' נוצרה על בסיס המילה המשנאית 'גבסיס', שמקורה ביוונית (ראו אליעזר בן-יהודה, מלון הלשון העברית, ירושלים-ברלין תרס"ט, כרך ב, עמ' 684, ערך: גבס). המילה נקלטה בערבית בימי הביניים, כנראה מלשון אירופית (תודתנו ליהודה ליבס ולחגי בן-שמאי על הערה זו). עם זאת, לפי ההקשר נראה שאותו 'אלגבס' המוזכר כאן הוא חומר חזק יותר מן הגבס המוכר בימינו.

108 כלשון הציווי המופיע בדברים כו, ו: 'אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך'.

מלוקטים מההר ומהנחלים והנהרות והשדות בלא הנפת ברזל עליהם. וענין שלימות שלא יחסר מהם כלום אבל כמו שהן מחוברות בחומר סיד ועפר. וכאשר הגעתי מלת עיבל נזכרתי אל אשר כתבת זה שנים בסוד הר עיבל והר גריזים כי הר עיבל חשוב מהר גריזים שזה ר"ל הר עיבל רוחני והר גריזים גופני¹⁰⁹ ושמתתי שזה ראייה ברורה לדברי שיקימו אבנים אלה בהר עיבל ובהר גריזים מלת עיבל סודותיה מרובין וכאשר הגעתי לפסוק יצו יי' אתך את הברכה וגו' יקימך יי' לו לעם וגו' כי תשמור מצות יי' אלהיך וגו' (דברים כח, ט) וראיתי שלא אמר [ר'] כי תשמור את מצותי¹¹⁰ והבנתי בזה סוד והוא כי יי' ירמוז לאדון יחיד וירמוז יי' אלהיך לע' [טרה] והפסוק הג' מפרש הכל הוא אומר כי שם יי' נקרא עליך וגו' (דברים כח, י).

אהיד"ע משתכל יום ג' בשבת בט' עשר יום לחדש זה בשתי מלות אשר דברתי בסודם הנכון למעלה¹¹¹ הן מלת מהיר ומלת נמהר שהן שני הפכים וראיתי שמלת נמהר" סודה הצ"ר¹¹² הר"ץ ירמוז לאיש נמהר בדבריו ומעשיו שיצר הרע והנפש המתאוה הסכלה והנמהרה מריצים אותו וגומרים¹¹³ לו לרוץ בחשך אפילה ביום סגריר ואפי' [לו] בצהרים ולא יניחו לו לישוב את דעתו לרוב חלישות > כח דמיונו החשוך והעצל ומלת מהיר סודה הנ"ר¹¹⁴ שדמיונו חזק ושכלו מאיר בהיות נפשו המשכלת שולטת בנפשו המתאוה ומקפת אותה ודעתו מיושבת עליו לעשות מעשיו ולדבר דבריו במיתון וביישוב הדעת.

אהיד"ע אייל יום ד' בשבת עשרים יום לחדש זה משתכל בשם הנעלם שנזכר בתורה שלשה פעמים וראיתי בזה רמז לשלשת שמות הנכללים בסוד יב"ק והם רמוזים במלת אשר שבין שני שמות השם הנעלם אהי"ה אשר אהי"ה (שמות ג, יד) כיצד אשר >רלט ע"ב < האלף ירמוז לשם אהיה שהאלף ירמוז לכתר והשי"ן ירמוז לת' [פארת] שהוא השם המיוחד שכן שלום ירמוז לת' [פארת] ושין אשר הוא שלום והרי"ש אותיות רי"ש הן הן אותיות שר"י שכן שר"י ירמוז לע' [טרה] שהוא משם הנכבד אדנ"י ובזכות הנפש אשר עשו בחן (בראשית יב, ה) אברם ושירי שירמוז אברם לג' [דולה] ושירי לע' [טרה] גם בזכו' [ת] הנסיונות אשר נתנסו ועמדו בכלן נתעלית הא' אחרונה שהיא הע' [טרה] אל הא' ראשונה שהיא הבי' [נה] וזכו אברם ושירי לשתי ההי"ן אלה ונקראו

109 ראו כ"י 10, נג ע"ב: '... כמו הר גריזים והר עיבל אשר הארכת למעלה בביאור סודם שבנין וברכת הר גריזים ופירותיו ומעייניו וגניו ופרדסיו הנגלים וחורבן וקללת הר עיבל ושוממותיו ויבישותיו הנגלים וסתרם האמתי מהופך כמו שתענוגי הגוף הפך תענוגי הנפש שתענוגי הגוף תכלית הגופניות המורכב ותענוגי הנפש המשכלת'.

110 על פי ירמיה לה, יח: 'ותשמרו את כל מצותיו ותעשו ככל אשר צוה אתכם'.

111 נראה כי ההפניה מכוונת לדברים שלא נשתמרו בידנו.

112 בגימטרייה.

113 כך בכתב היד, נראה שצ"ל: וגורמים.

114 בגימטרייה.

הג' [דולה] אברהם והע' [טרה] שרה עוד רי"ש ירמוז לעניות במו"י¹¹⁵ כד"א ריש ועושר אל תתן לי וגו'¹¹⁶ והוא מצד מדת הדין בעון הדור החייב והע' [טרה] היא מדת הדין אספקלריא בלתי מצוחצחת ובלתי מאירה ואמנם כשהדור זכאי ילך הרי"ש ויבא העושר והכבוד שכן העט' [רה] מדת צפונית ומצפון יבא הוהב דכתו' [ב] מצפון זהב יאתה [איוב לו, כב] ונאמ' [ר] ממתים ירך יי' ממחל"ב וצפונך תמלא בטנם.¹¹⁷

אהיד"ע יא"ח ישלשי"ל יום שבת כ"ג יום לחדש זה קורא הסדר שמו"ת ובעודי קורא שני פסוקים ראשונים של הסדר הזה שהם אתם נצבים היום כלכם וגו' טפכם נשיכם וגרך אשר בשעריך בקרב ממ"ע עש"מ¹¹⁸ ראיתי שמספר כולם עשרה ושנים האחרונים מן אומו' [ת] העולם ולא מין ישראל כמו שאמ' [ר] הכתו' [ב] על הגבעונים והגבעונים לא מבני ישראל המה (שמואל ב כא, ב) בא ענין זה ללמדנו שכשם שבאו משבעה עממים ליהשע במר[מה] ונעשו חוטבי עצים ושואבי מים ולמעלה כתבת¹¹⁹ טעם נכון בעיני מפני מה העלים הב"ה ענין זה ממשה ויהשע ולא הגיד להם וכאשר הגעתי לפסוק ויקרא משה וגו'¹²⁰ שהיא צו את משה רבי' [נו] ע"ה את יהשע והכהנים בני לוי וכל זקני יש' [ראל] על חיזוק הלב לבטוח בהב"ה ולקרוא בתורה וליראה את יי' (דברים יד, כג) שאחר צואה זו הזכיר לו הב"ה את המות שנ' [אמר] הן קרבו ימיך למות (דברים לא, יד) ראיתי בחמש זרקות הנזכרות הנה ממקום זה עד סוף הסדר¹²¹ ובמלת הנך שאהב"ה¹²² למרע"ה הנך שוכב עם אבותיך (דברים לא, כז) שבתחלה הזכיר לו הן בלבד ואח"כ הנך בתוספת כ"ף לרמוז לנו מעלת מרע"ה שהוא יחידי בין כל ילוד אשה ומעולה ומנשא על כולם בסוד ייחוד עס"ב אשר מלת הן בסודם כסוד א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י¹²³ וכשם שאותיות הנ"ך אין להם בן זוג באלפא זו שהיא רמ ע"א < אטבח גזדו יצכף לעמס קץ רף שנתם בה שתמצא למעלה ממטה בר"ת ותוכי תיבות וסופי תיבות איק בכר גלש דמת וסם חפף טציץ ולא תמצא בהם הנך מפני שאין לשלש אלה בן זוג בחשבון כי צד האלפא ביתא זו שלש שטות היא:

115 נראה כי יש לפתוח ראשי תיבות אלה כך: 'בר מינן וכל ישראל' או 'בר מינן וה' יצילנו'.

116 על פי משלי ל, ה: 'ראש ועשר אל תתן לי'.

117 תהלים יז, יד. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ממתים ירך ה' [ממתים מחלד חלקם בחיים] וצפינך/ צפונך תמלא'.

118 דברים כט, ט. ובפתיחת ראשי התיבות: 'מחניך מחטב עציך עד שאב מימך'.

119 דברים נוספים של ריד"ע על הגבעונים מופיעים בכ"י 10, רכה ע"ב-רכו ע"א, אם כי שם אין עיסוק בביורר הסיבה שבשקלה העלים הקב"ה עניין זה ממשה ויהושע.

120 דברים לא, ז. חלק מפרשת 'וילך'. כפי שעולה בהמשך, פרשות ניצבים-וילך היו מחוברות באותה שנה (וראו לעיל הערה 106).

121 חמשת הפסוקים אשר עליהם הטעם 'ורקא' מופיעים בהמשך הדברים.

122 שאמר הבורך הוא.

123 א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י = ה"ן (55).

אט. בח. גז. דו.

יצ. כף. לע. מס.

קץ. רף. שג. תס.¹²⁴

שיטה ראשונה ערות א"ט עשרה ב"ח עשרה ג"ז עשרה ד"ו עשרה. ושיטה שנייה מאות י"ץ מאה כ"ף מאה ל"ע מאה מ"ס מאה ושיטה שלישית האלפים ק"ץ אלף ר"ף אלף ש"ן אלף ת"ם אלף. והא הנך אין לה בן זוגו בעשרות והגון גם כן אין לה בן זוג במאות והכף הפשוטה אין לה בן זוג באלפים. א"ל הב"ה הנך שוכב עם אבותיך כשם שאין להנך בן זוג כך אין לך בן זוג בילוד אשה בחכמה נבואה וענוה ויראת שמים וע"ד הנסתר ירמוז מש"ה זה לשכל השוכן על הנפש המדברת כמו שמצי' [נו] בדניאל שלא היה לו בן זוג בדורו ברוחניות האלהי שעל כן שם כסאו למעלה מכל כסאות חכמי דורו כל קביל די הות ביה רוח יתירה¹²⁵ וע"ד הסוד ירמוז מש"ה זה למש"ה שאין לו בן זוג בכל בראי מעלה כי הוא הנברא הראשון המולך על כל בראי עולם בכח שם רבו שבקרבו שעל כן שמו כשם רבו וע"ד האמת הע' [טרה] שהוא השם הנכבד אדנ"י אין לו בן זוג בכל האלהים שנ' [אמר] אין כמוך באלהים אדנ"י (תהלים פו, ח) ואמ' [ר] מרע"ה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יע' כ"ה וכ"ג¹²⁶ מי אל אין אל בשמים ובארץ א' יכוכ"ג כמו מי כמוכה באלהים וגו' (שמות טו, יא) שפי' [רושן] אין כמוך באלהים יי' (תהלים פו, ח) וכן תר' [גם] אנק' [לוס] ע"ה לית בר מינך וגו'¹²⁷ אשר מי אל לית דיעביד כעובדך וכגבורתך¹²⁸ כל אלה לע' [טרה] ירמוזו שקריעת ים סוף ע"י הע' [טרה] ומרע"ה אמ' [ר] אדנ"י יהו"ה אתה החלות (דברים ג, כד) שירמוז אדנ"י לע' [טרה] שכינה תתאה וירמוז יהו"ה לב' [ינה] שכינה עילאה וע"ד האמת הנכונה ירמוז משה זה למשה העליון שהוא הת' [פאר] שאין לו בן זוג בסוד אבי"ע ואמנם החמש זרקות אלו הן ישראל"ל חזק ואמץ (דברים לא, ז) מש"ה את התורה הזאת (דברים לא, ט) ימ"ך למות (דברים לא, יד) רעות ורבו"ת וצרות (דברים לא, יז) ויאמ"ר חזק ואמץ (דברים לא, כג). הסתכלתי בהן ובסגולותיהן וראיתי ראשי רמ ע"ב > תיבות הזרקות ימיר"ו וסו' [פי] תי' [בות] הסגולות רצו' [נו] לו' [מר] בין האותיות אשר באו הסגולות עליהן הראשונה והאחרונה צד"י צד"י והשלישיות האמצעיות שלשה תוי"ן מלת ימיר"ו שאותיותיהן הזרקות תרמוז על ענייני שני סדרי אתם נצבים וילך משה¹²⁹ שהן תוכחות חזקות על אשר עתיד הזרע העתיד לבא מבני ישראל אלה לעשות

124 מצוי בתוך מסגרת מעוטרת.

125 על פי דניאל ו, ד: 'כל קבל די רוח יתירא בה'.

126 דברים ג, כד. ובפתחת ראשי התיבות: 'יעשה כמעשיך וכגבורתך'. ייתכן שריד"ע קרא 'כמעשיכה', ועל כן קיצר: כ"ה.

127 תרגום אונקלוס לשמות טו, יא: 'לית בר מנך דאת הוא אלהא ה'.

128 תרגום אונקלוס לדברים ג, כד.

129 הכוונה לשתיהן הפרשות: נצבים וילך.

הכעסות ונאצות שבמעלליהם הרעים תחרבנה שתי הבתים שתמוזונה לחרבנן שני הצדין שעליהן הסגולה שבה תחברן עם תי"ו למו"ת ותי"ו וצרו"ת כזה ת"ץ תרמוזונה שתי מלות אלה לנתיצת שתי הבתים בית ראשון ובית שני ואמנם סגולת מלת הזא"ת הנזכרת עם התור"ה תרמוז לבנין בית שלישי שלא יחרב לעולם אשר עתיד להבנות בזכות התורה שיעסקו בה בני ישראל בגלות אדום ובזכות המצות אשר יקיימו בו כי יתקיים על ידי משכיליהם ויחידיהם שמע בני מוסר אביך ותת"א¹³⁰ והזרקא של סגולה זו על מש"ה ירמוז למש"ה השר הגדול מלמד זכותינו תמיד השוכן בארץ הקדושה שיתן יי"י אלהיו ואלהינו בה אחרית טוב אוי"ר¹³¹ והנה מלת ימיר"ו אשר עליה הזרקות עניינה ענין מרד והמראה אל תמר בו (שמות כג, כא) אל תמיריני בו (בבלי סנהדרין לח ע"ב) וימירו את כבודם בשא"ע¹³² ההמיר גוי אלהיו ועמי המיר כבודו (ירמיה ב, יא) והפסוקים המגידים מעללי הדור הגורם לשתי הבתים להחרב ורומזים עליהם אלה הם אשר לבבו פונה מעם יי"י וגו' (דברים כט, יז) והמברך בלבבו ויספה הרוה את הצמאה (שם, יח) וקם העם הזה וזנה וגו' (דברים לא, טז) ואכל ושבע ודשן וגו' (שם, כ) כי ידעתי את יצרו אהע"ה¹³³ כי אנכי ידעתי את מריך וגו' (שם, כז) כי ידעתי אחרי מו'ת] כי השחת תשחתון וגו' כי תעשו את הרע בעיני יי"י להכבי"י (שם, כט)¹³⁴ ואחר כל זה מיד תוכחת האזינו שיש בה תוכחות חזקות ורמזים לחרבן הבתים ולבנין הבית הג' שיבב"ב אוי"ר לא"ה לש"ה¹³⁵ בשכמל"ו.

עוד ביום זה ראיתי סוד נקודת החר"ק הנוסף על נקודת הצר"י אשר הוא מחזור אן]ת] הקדש חול שכן אַל בצרי קדש וְאֶל בסגול חול שהקדש ירמוז לת'פארת] ולע'טרה] סוד אלף אבי"ע והחריק ירמוז לנברא סוד בית אבי"ע <רמא ע"א> ממש"ה ולמטה אי נמי הסגול ירמוז לשלשת העולמי'ם] הנבראים.

עוד ביום זה נפל בידי ספר תורת הבית אשר חבר הרשב"א ז"ל גדול דורו וראיתי בו שהוא והר'ב] המאמי'ן] לאי"ו המיל"ה אמרו לברך על רחיצת ידים ברחיצה אשר אדם מברך בין תבשיל של גבינה לתבשיל של בשר.¹³⁶ רצו'נגו] לו'מר] בין אכילת גבינה לאכילת בשר אחריו שהן המים אשר אז"ל מים אמצעים רשות (בבלי חולין קה ע"ב) ונזכרתי למאמר הרב הגדול איש אלהים קדוש הוא הר' ר' יונה ז"ל אשר אמ'ר]

130 משלי א, ח. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ואל תטש תורת אמך'.

131 אמן וכן יהי רצון.

132 תהלים ק, כ. ובפתיחת ראשי התיבות: 'בתבנית שור אכל עשב'.

133 דברים לא, כא. ובפתיחת ראשי התיבות: 'אשר הוא עשה היום'.

134 בפתיחת ראשי התיבות: 'להכעיסו במעשה ידיכם'.

135 על ראשי תיבות שתומים אלו ראו דברינו בגוף המאמר (לעיל, הערה 50 וסמוך להפניה אליה).

136 תורת הבית הקצר בית ו שער ה: 'אכל גבינה ורצה לאכול בשר חובה הוא ליטול ידיו. ויראה לי שאינו מברך עליהם אעפ"י שמצוה עליו לרחוץ עד שלא יאכל בשר לפי שאין זה מצות קבועה שאילו ביום אוכל אפילו בלא רחיצה כשרואה שאין בידיו לכלוכי הגבינה. ויש מגדולי המורים שהורו שצריך לברך על רחיצת ידים'.

שאינן ראוי לברך על נטילת ידיים בלתי על ק"ש ועל התפלה ועל הפת ועל כל דבר שטיבולו במשקין¹³⁷ שהסי' [מן] בזה ושבולת שטפתנ"י נוטרי' [קון] של מלת שטפתנ"י ש'מע ט'יבולו במשקין פ'ת ת'פלה נ'טילת ידיים ועל כן אני או' [מר] שהמברך על מים אמצעיים אלה שהיא ברכה לבטלא וכל המברך ברכה לבטלה כאלו נשבע שבועת שוא ואמנם ברכות נקיות הידים שלש הן שהן נטילת ידיים רחיצת ידיים שטיפת ידיים והסי' [מן] שנ"ר ש'טיפה נ'טילה ר'חיצה הנוטל ידיו מכלי המחזיק רביעית הלוג ששמו אנט"ל¹³⁸ צריך לברך ענ"י [על נטילת ידיים] על שום האנטל והרוחץ את ידיו מהצינור היורד מן הגג או מן הקילוח היוצא מן הצינור או מן הכיור ומן הקנקן או מהקיר צריך לברך על רחיצת ידיים כמו שמצי' [נו] בכיור לשון רחיצה ורחץ ממנו משה אהרן ובניו וגו' (שמות מ, לא)¹³⁹ והמכניס ידיו בים או באגם או בנהר או במעיין צריך הוא לברך על שטיפת ידיים שנ' [מר] וידיו לא שטף במים (ויקרא טו, יא) והמשנה בברכות שאינו מדקדק לברך ברכה הראויה לברך תחשב לו לבטלה והמדקדק לברך כראוי תבא עליו ברכה כי המברך יתברך באלהי אמן בשכמל"ו.

עוד ראיתי שם שאמרו הרשב"א ז"ל והר' [ב] המאמין לאי"ו שאין צריך להוציא הלכלוך שתחת הצפרנים בשעת נט"י [נטילת ידיים]¹⁴⁰ וזהו תימה והלא עינינו רואות שהאשה הכשרה מקלחת צפרנים עד שלפעמים הדם יוצא למען תוציא הלכלוך מהם פן יעשה חציצה בין אצבעותיה ובין המים והאשה שצפרניה גדולים צבועים לנוי כאשר תעשינה הנשים הערביות והיא חסה עליהם צריכה היא לנקר ולהוציא הלכלוך ההוא כראוי וכל דבר החוצץ בטבילה חוצץ בנט"י [בנטילת ידיים] ואני ראיתי א' מגדולי הדור בחכמה ויראת שמים שבשעה ששופכין על ידיו מים לרחוץ עקד צפרני ידיו לנקות [מן] מהלכלוך ונוטל ידיו בעוד השמש שופך הוא מנקה צפרני ידיו הוא הר' ר' חזקיה ז"ל¹⁴¹ אשר נראה בלילה על קברו שתי נרות ושלח שליח לאשה לאשתו ולבני הקהל >רמא ע"ב< באות ומופת כמו שכתבתי בספר דברי הימים.

137 כך דברי רבנו יונה על מסכת ברכות (מא ע"א).

138 אנטל הוא בלשון חז"ל הכלי המשמש לנטילת ידיים, ונקרא גם נטלא. מקור המילה יוני (אנטליון), ובתודעה התערב, כפי הנראה, עם הפועל נט"ל. ואפשר שהפועל קיבל את משמעותו משם הכלי, שמקורו יוני, ולא להפך (תודתנו ליהודה ליבס על הערה זו).

139 במקור: ורחצו.

140 תורת הבית הקצר בית ו שער ה: 'הנוטל ידיו צריך שינקה ידיו שלא יהא דבר חוצץ על ידיו... אבל דברים שאינם דבוקים כל כך כליכלוכין שתחת הצפורן שאין דבקים הרבה אינם חוצצין'.

141 לא ידוע על חכם בשם זה בסביבת ריד"ע.

לילה¹⁴² מן הלילות אהיד"ע האי"ל¹⁴³ ישן במטתי ובמשמרת שלי[שית] אשר שעוטיה נכבדות מדבר[ות] מכובדות בתורה וחקים ומשפטי[ם] ועדות בסתרי תמים דעים וסודות אשרי הזוכה להם ראוי לו ודאי להודות לאלו[היו] תמיד לפניו תודות טוב לשם יי' לברך וליי' להודות הקיצותי משנתי פתאום בפי ואני עליך בטחתי יהו"א אא"א¹⁴⁴ ובעודי קורא פסוק זה ראיתי שדוד העלי[ן] שהוא מש"ה יי' עהה"א¹⁴⁵ הוא הוא האומרו ובאמרו ככה ראיתי שכוונתנו בוא"ו] של ואני לת'פארת] ובמלת [אני] לע'טרה] עליך על יו"ד כ"ף שירמוז יו"ד לח'כמה] והכ"ף לכ'תר] יהו"ה] כולל כל עס"ב ואמ'ר] אלהי אתה כוונתו ליהו"ה זה שהוא שמו של האדון היחיד] ובטחוננו שאמ'ר] בטחתי באדון יחיד זהו הרב ר' אב"א¹⁴⁶ הנ"ג הב"מ הב"מ בש[כמל'ו] ומלת עליך כמלת על הנזכרת בחנה ותתפלל אל יהו"ה¹⁴⁷ השליך על יי' יהובך¹⁴⁸ שעל זה ירמוז לעלות ולעבור את מעבר יב"ק ולתת למעלה מ'יב"ק] דבקות לנפשו שזו היא דרך אמונת מרע"ה ודאי.

עוד בלילה זו בא לפני] חצות לילה אקום להודות לך עמ"צ¹⁴⁹ השתכלתי בפסוק זה וראיתי שאברהם אבי[נו] ע"ה אמ'ר] אותו בשמחתו על מצות המילה אשר היא ח[ביבה] עליו ועל בנו יצחק ועל בן בנו יעקב בהשביע אברהם את עבדו בה ו[כן] יעקב את בנו הוא אומרו שים נא ידך תחת ירכי (בראשית כד, ב) כיצד אברהם בה[יותו] בן תשעה ותשעים מל את בשר ערלתו וערלת בנו יצחק מל בהיותו בן [ח'] ימים ומלת משפטי (תהלים קיט, סב) תרמוז לת'פארת] כי לא לאדם תשפוטו כי אם לאל[הים]¹⁵⁰ ועמכם בדבר המשפט אמ'ר] יהשפט לשופטים המשכילים אשר הבינו כונתו בדיבורו זה לא לאדם זה המורגש האדמי העפריי אשר היום [הוא] חי ומחר ישוב לעפרו אתם שופטים כי אם לאלהים הוא הע'טרה] ועמכם בדבר המשפט הע'טרה] שהוא אלהים לפי יושר משפטכם ואמתו וצדקו ושפלי המדרגות החיצונות ויבא שפע הצ'דיק] שהוא המשפט בע'טרה] ויהיה <רמב ע"א> יחוד הצ'דיק] והע'טרה] נכון ותשכון

142 שלוש הפסקאות הבאות מצויות בנוסח קרוב מאוד גם בכ"י מ, ל ע"ב-לא ע"ב (השלמות ותיקונים נעשו על פי מקבילות אלה). על היחס בין הפסקאות ראו דברינו בגוף המאמר.

143 'אלהים יי' יעזור לי' (ראו להלן כ"י פ, עמ' 10).

144 תהלים לא, טו. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ואני עליך בטחתי ה' אמרתי אלהי אתה'.

145 מ'טטרון ש'ר ה'פנים י'ברכו יי' ו'שמרהו ע'ליו ה'שלום הע'ליון ה'אלהי א'מן (ראו דברינו לעיל בהערה 60 ובגוף המאמר סמוך להפניה אליה).

146 ראשי תיבות אלה חזורים פעמים רבות בכתבי ריד"ע. נראה כי יש לפתוח באופן זה: 'הראשון בלי ראשית אחרון בלי אחרית', ובסופו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (לא ברור כיצד יש לפתוח את המשך ראשי התיבות). נסתפק בפתיחתם כאן. כוח הדברים יפה גם למופעים הנוספים שלהם.

147 שמואל א א, י. ובמקור: 'והיא מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה'.

148 תהלים נה, כג. בשינויים קלים מן המקור: 'השלך על ה' יהבך'.

149 תהלים קיט, סב. ובפתיחת ראשי התיבות: 'על משפטי צדקך'.

150 על פי דברי הימים ב יט, ו: 'כי לא לאדם תשפטו כי לה'.

השכינה בנפשכם ובנפש כל ישראל ולפי עוותכם את הדין תסבבו למדרגות החיצונות להתעלות ולהפריד בין הצ'דיק] והע'טרה] שהמשפט שהוא הצ'דיק] יסתלק חס ושלוש מע'טרה] ותסתלק השכינה מנפשכם ומנפש בני ישראל ותפרע הע'טרה] שהיא מדת הדין על דבר המשפט על צדק אשר סיבתם קיצוץ ופירוד ולרוב חכמתו בקבלה האמיתית אשר זכה לה העיד הכתו'ב] עליו ואמ'ר] ויגבה לבו בדרכי יי' (דברי הימים ב יז, ו) שמלת ויגבה תרמוז לשני עניינים הא' שמחשבת שכלו בוקעת ועולה תמיד ומבטת בדרכי יי' אשר הם עס"ב והשני שבהם היה מתהלל כי אם בואת יתהלל השכל וידוע אותי¹⁵¹ ועתה אשובה אל מקומי הראשון ואומ'ר] שמלת צדקך (תהלים קיט, סב) תרמוז לע'טרה] שמצות המילה מושכת השכינה בנפש המהול ותברחנה ממנה המדרגות החיצונות בהסרת הערלה מהיכלה וכל זה רמוז בפסו'ק] זה שכן ח"ת¹⁵² חצות שסודה שמונה תרמוז לשמונת ימי מילת יצחק וזרעו מיעקב והלאה ומספר מלות פסו'ק] זה שמונה חצו' לילה אקום ל"ל עמ"צ¹⁵³ חלאל"ל¹⁵⁴ סודו צ"ט¹⁵⁵ הוא מספר שנות אברהם בהמולו את בשר ערלתו (בראשית יז, כד) ובאי"ק סודו חי¹⁵⁶ רמוז לחי העולמים שנפש המהול מזומנת להדבק בו אם ילך בדרכיו כראוי וכבר ידעת שמלאוי השם המיוחד סודו ח"י.

עוד הוספתי להשתכל בפסו'ק] זה וראיתי שארבעת המצות אשר הבא לעשותן חייב לברך עליהן מעומד¹⁵⁷ שהסי'מן] להם עלמ"ץ נו'טריקון] ע'ירוב ל'ולב מ'זווה אי נמי מ'ילה שאם הבן צריך אביו לברך ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבי'נו] מעומד. צ'יצית רמוזים בפסו'ק] זה כיצד מלת אקום תרמוז לעמידה שאם הוא יושב צריך הוא לקום ולברך במעומד ע"ל זהו זהו עירוב ל'ולב משפטי צדקך ר"ת מ"ץ מ'זווה צ'יצית. עוד בלילה זו השתכלתי בשלש שמות יעקב אע"ה וראיתי בהם ובבחינת נסיונותיו אשר נסוהו מן השמים ובגודל מעלתו ובתוקף שלימותו סודות אמיתיים ונכונים בעיני אשר ששה נפשי עליהם כמוצא שלל רב כי אע"פ שכתבתי ודברתי בהם למעלה בשנ]ים] שעברו לא ראיתי סודות אלה בהם עד עתה ואלו הם דע ג' שמות יעקב אבי'נו] ע"ה מפני היותם רמוזים למעשי בני אדם ומעלליהם הבלתי טובים וטובים חתם >רמב ע"ב< [] איש האלהים תורת יי' התמימה בהם הוא אומרו בסוף כל דברי ברכותיו []¹⁵⁸ את [] השבטים אין כאל ישורון רוכב ש'ב'ו'ב'ש'¹⁵⁹ מעונה אלהי

151 ירמיה ט, כג: בהשמטת התיבה המתהלל.

152 נראה כי הכוונה לאות חי"ת, ממילת 'חצות'.

153 ראו לעיל הערה 149.

154 תהלים קיט, סב. ובפתיחת ראשי התיבות: 'חצות לילה אקום להודות לך'.

155 חלאל"ל בגימטרייה 99 (צ"ט).

156 צט באי"ק (בגימטרייה קטנה [לעיל, הערה 89]): 18 = 9+9 (ח"י).

157 לא מצאנו מקור הלכתי לכך שדברים אלו צריכים להיאמר בעמידה דווקא.

158 מילה מחוקה.

159 דברים לג, כו. ובפתיחת ראשי התיבות: 'שמים בעורך ובגאותו שחקים'.

קדם ומ'ז'ע'160 וי'א'מ'א'ו'ה'161 וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב (דברים לב, כח) אשריך ישראל מי כמוכה עם נבמ"ע162 הנה פסוקי'ם] אלה ירמוזו לכל המרכבות אשר הן ארבעה ארבעה163 שארבע אותיות השם הנעלם וד' אותיות השם המיוחד וארבע אותיות השם הנכבד שסודם [כ]אחד יב"ק עיקרם ושרשם שתלוי באין סוף ששמו ודאי יהו"ה164 שאותיותיו ארבע בשכמל"ו ומספר מלות ארבעה פסוקים בסוד יהו"ה יהו"ה שהוא סוד אלהי'ם] הנה שם האיש הת"ם הזה בנערותו נקרא יעקב ובבחרותו נקרא ישורון [וב]קנותו נקרא ישראל סבא וירמוזו לסוד שלש דרכי התשובה הנרמזים במלאכת [מ]עשה המשכן בזהב וכסף ונחשת שימי שנותיו ע' שנה עשרים ראשונים]מים ברתיחה שורפת בהם ימי הנערות התלויים בנפש המתאוה שכל [ת]אות האדם הנער בהם למורגשות לעשות זיופים ולדבר במרמה אולי [י]מלא רצון נפשו המתאוה לאכול ולשתות וללבוש ולמשכב הנשים ולזה [י]רמוז שם יעקב ששם זה מושל מויעקבני165 עקובה מדם (הושע ו, ח) והיה העקוב למישור (ישעיה מ, ד) [וה]תשובה בעשרים שנה שהוא שלישי ראשון של ששים שנה מכל אלה חשובה כז'הב] ומעולה כמו הזהב עשרים שנה שניים אין] [ום הרתיחה חזק כמו בעשרים ראשונים והם ימי הבחרות התלויים בנפש [ה]חיה שכל רצון האדם בהם לבקש השררות והמלחמות והרכיבה על סוס והגאווה היתירה והתשובה בהם מכל אלה חשובה ולא כמו הזהב אבל [הו]א כמו הכסף עשרים שנה שלישיים נתקרב בהם חום הרתיחה והם ימי [ז]קנה מהבילים בעולם השפל ובכל המעשים הנעשים תחת השמש ואם תגברנה בו לפעמים הנפש המתאוה והנפש החיה על הנפש המשכלת [חו]טא האדם בהם ואחרי כן יעשה תשובה כי בהם יתקרב אל האמת והמשפט [ומה]ר תקובל תשובתו אמנם אין חשיבותה בפני התשובות הראשונות השתים כחשיבות הנחשת בפני הכסף והזהב והנה כל אלה השלשה רמזים בשלש שמות [יע]קב שמו הראשון שהוא יעקב ירמוז לעשרים שנה הראשונים שבהם [עב]ד באשה ושמר באשה (הושע יב, יג) ונשתדל בהם להרבות נשים ובנים וכסף וזהב ומקנה [ו]עושר וכבוד עם לבן הארמי <רמג ע"א> וישורון שהוא שמו ירמוז לעשרים שנה שניים שהשכים והכין עצמו ל [] לרכוב על סוסים או להלחם עם עשו ומחנהו להרוג או ליהרג ושמו השלישי שהוא ישראל ירמוז לעשרים שנה שלישיים ישראל ישר לאל ומספר כל שנותיו מאה ושבעה וארבעים שנה הנחלקים

160 דברים לג, כז. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ומתחת זרעת עולם'.

161 שם 'ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד'. נראים שרידים של אותיות שנכתבו במקור וייתכן שהן אותיות נוספות לפני ראשי התיבות, אולי וי"א'.

162 דברים לג, כט. ובפתיחת ראשי התיבות: 'עם] נושע בה' מגן עזרך'.

163 ריד"ע עוסק ב"ו הפנים של המרכבה במקומות אחדים, לדוגמה: כ"י 10, עב ע"א, צט ע"א, קיד ע"א.

164 השם מודגש בקו עילי, וכך גם השם המופיע פעמיים במשפט הבא.

165 בראשית כז, לו: 'ויעקבני זה פעמים'.

לשלשה חלקים תשעה ומ' שנה שסימנן מט' מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט' לפני רשעה צדיק לפני הרשעה¹⁶⁶ כמו המעיין הזך נקי וצח לפני הכסיל בא הכסיל וזרק אבן במעין הזה ועכר אותו וקלקלו אין בזה חשש כי לאחר שעה יתיישב וישוב לאיתנו. כן יעקב אע"ה במ"ט שנה ראשונים מט לפני אליפו כי שלל ובזו אותו בדרך ולא הניח לו חיי שעה במט' שניו.¹⁶⁷ במ"ט שניו השניים מט לפני לבן הארמי שיהתל¹⁶⁸ בו והחליף את משכרתו עשרת מונים ובקש לעקור אותו מהעולם שנ' ארמי אובד אבי (דברים כו, ה). במ"ט שניו שלישיים מט לפני עשו שהוצרך לשלוח לו ממון חשוב ומנחה גדולה מאד אחרי היותו מדקדק בעצמו ומצמצם ומסתכן על פכים קטנים אשר שכח לשוב אחריהם לבדו בליה ומסר את נפשו עליהם ונתאבק עם שרו של עשו בדרך ולסוף הציל אותו הב"ה מכל אלה ונמלט מאלה הבחינות והנסיגות ונתעלית נפשו למעלה מכל שביעיות של העולם השפל אל שביעיות של עולם האמצעי ונתעלית משביעיות של עולם האמצעי אל שביעיות של עולם העליון אשר שלש שביעיות אלה רמוזות לשם הנעלם שסודו שלש שביעיות הנוכרות במעלת החכמה האלהית הוא מש"ה לא יערכנה ז'הב וז'כוכית ותמורתה כלי פז' (איוב כח, יז) הרי שלשה זיג'ין אלה ירמוז לשלש שביעיות אלה ומספר שנות יעקב הנחלקים לג' פעמים מ"ט ירמוז לשבעה שבועות תספור לך (דברים טז, ט) שהם ז' שמטות¹⁶⁹ ולמ"ט שערי בינה שנבראו בעולם ובארבעה פסוקים אלה שזכרו בהם יעקב וישראל וישורון תמצא רמוז כל אשר אמרנו בשנות ימי הנערות ושנות ימי בחרות ושנות ימי זקנה כיצד אין כאל ישורון רוכב ש"ב וב"ש¹⁷⁰ הרי עם שם ישורון יזכיר הרכיבה והגאווה ועל כן נאמ' [ר] וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, טז) לא הזכיר יעקב ולא ישראל בלתי ישורון ותוכחה הוא הפסוק [ק] הזה לימי הבחרות אוהבי השררה והגאווה והרכיבה שאין הרכיבה והגאווה כי [א] לאל לבדו וגבורותיהן וניצוח שלהן מהאל לבדו הם הוא הרוכב והוא ה[] רם על כל רמים ונשא על כל נשאים עוזר לכל נעזר ואין עוד מלבדו בשכמל"ו ועם שם יעקב יזכיר מאכל ומשתה ומשכב הנשים ורמוז למדרגות החיצוניות אשר הן סיבה לתענוגי רמג ע"ב > [המו] רגשות הוא אומר אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו (דברים לג, כח) אר"ץ ירמוז לנשים [שהן] ארציות חומריות עפריות שעל כן נקראו שדה בית קרקע עולם והן הן [] הרמוזה במלת אף ומלת שמיו סודה אשמדאי רמוז לסמא"ל שר המדרגות [החיצונית] דגן ותירוש ירמוז למאכל ומשתה ותענוגי העולם השפל ואמנם עם שם [] יזכיר אסור שהוא שבח למעלת הנפש לעולם הבא וישועה ועזרה [וה] כחשת אויביה ודריכתה על במותיהם ומפני היות יעקב אע"ה שלם מיום לידתו [עד יו]ם מותו כי

166 על פי משלי כה, כו. הנוסח המדויק: 'מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע'.

167 ראו רש"י בפירושו לבראשית כח, יא.

168 צ"ל 'שהיתל'.

169 על תורת השמיטות אצל ריד"ע ראו לדוגמה כ"י 10, פז ע"א-ע"ב, קטו ע"ב.

170 ראו לעיל הערה 159.

נפשו הזכה תמיד היתה מקפת במדת הדין ובמדרגות החיצונות [אמרו ש]אלהי ישורון הוא האל ואין עוד מלבדו ומלת בד"ד תרמוז לעס"ב שמו של הב"ה [ב]ד"ד סודו עשרה הן בדד ינחנו ואעא"נ¹⁷¹ אין עמו המדרגות החיצונות ועל כן צוה [בני] ביתו להסיר את בני הנכר מתוכם ומלת ט"ל סודה יי"י אח"ד¹⁷² והטל הוא חיים שאין העולם יכול להתקיים בלי טל¹⁷³ אמ' [ר] שאפי' [לו] שמ"ו שסוד מלה זו אשמדא"י [יערפו] טל על יעקב שרו לו שאפי' [לו] מדת הדין תלמד עליו זכות מפני שנפשו למעלה מיב"ק היא דבקה וראה כי אות ראשון של ד' פסוקים אלה הוא אל"ף והאחרון הוא כ"ף על במותימו תדרוך (דברים לג, כט) הרי א"ך שסודו אחד וכ' א"ך טוב לישראל [סו]דו אהי"ה¹⁷⁴ ואות ראשון של ברכות בניו שהם י"ב שבטי ישראל הוא וא"ו וזאת [הברכה] והאות האחרון כף וכימך דבאך (דברים לג, כה) סודם ששה ועשרים שהוא סוד יי"י מדת רחמים וכן אהי"ה מדת רחמים אין שטן ואין פגע רע (מלכים א ה, יח) ויגרש מפניך [אויב] ויאמר השמד (דברים לג, כז) אבל הכל רחמים וחיים ושלום.

[ליל]ה מהלילו[ת] אני הצעיר יד"ע יאחיששי"ל ישן [במ]טתי וסמוך לשחר הקיצותי ובפי [מיל]ת במרמה הכתובה בדברי בני יעקב עם חמור ושכם בנו הוא מש"ה ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור [ב]מרמה וידברו (בראשית לד, יג). ובנים ולא נים ראיתי במלה זו רמוז כוונת שמעון ולוי להרוג [א]ת כל אנשי שכם שהיתה ודאי לשמו של הב"ה לטהרו לקדשו לרוממו ולהשפיל [ה]מדרגות החיצונות אשר סבב שכם בן חמור בעשותו נבלה בישראל [לש]כב את בת יעקב (שם, ז) להתעלות על הע' [טרה] אשר סוד פרה אדומה רומז לע' [טרה] [ו]כן הפ' הוא סוד פר בן בקר והה' הוא סוד העגל והע' סוד פרה ושם י"ה [ל]עט' [רה] ירמוז ויפה תר' [גם] אנק' [לוס] ע"ה במלת במרמה בחכמה כי כל האיש הסומך [על] כחו וגבורת לבו ללכת כנגד הטבע ולשנותו מתחייב בנפשו כי לא ימלט [מ]מכשול אבל האיש המשכיל אשר הוא גיבור חיל ישליך היבו <רמד ע"א> [על] הקב"ה ויבטח בו ויבקש בשכלו לעשות מעשי' [ם] טובי' [ם]¹⁷⁵ [] [ליל]¹⁷⁶ שבת בלא טבילה ולא תענית יקרא מזמור לדוד ה' רועי וכו' (תהלים כג, א) ובמקום כי אתה עמדי יאמר כי אתה אל אלהים [] בשם צופיאל צוקיאל ובשם רפאל יהיא"ל ויחשוב בשאלו ויענו אתו מן השמים.

171 דברים לב, יב. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ה' בדד ינחנו] ואין עמו אל נכר'.

172 ט"ל = יהו"ה אח"ד = 39.

173 ראו לדוגמה בבלי תענית ג ע"א.

174 אהי"ה = א"ך = 21.

175 משפט זה שבראש העמוד כתוב בכתב יד שונה.

176 מרשמים אלה לשאלות חלום כתובים באותה הכתיבה של 40, אולם לא ידוע אם הם שייכים לריד"ע. על שאלת חלום לריד"ע ראו להלן כ"י פ, עמ' 14-ב וכן כ"י מ, ק ע"ב-קא ע"א, קמ ע"א-ע"ב.

ש"ח [שאלת חלום] ליל שבת שהוא צה יאמר עזי וזמרת יהו"ה יְהו"ה יכוין
 ב] [בניקוד זה השם ויאמר יהי רצון מלפניך השם הגדול והקדש הטהור
 והנורא שתודיעני בזה הלילה תשובת שאלתי זאת ובשם הגדול והקדוש שם מְצַפֵּץ
 שתודעני תשובת שאלתי זאת שהיא כך וכך.

ב. כתב יד פריז–קלגסבלד (9)

<14א> אני הצעיר יד"ע איי"ל¹⁷⁷ ישן במטתי ליל ו' ח"י לחדש זה ובמשמרה שלישית
 הקיצותי משנתי וראיתי פתאום ש"ח [שאלת חלום] מופלאה אמתית והוא לקחת ראשי
 תיבות ד' פסוקים ולקרוא אותם בשב"א פת"ח שב"א פת"ח ולצייר האותיות בשכל
 וישן במחשבת שאלתי ויבא בפי פסוק במענה נכון הפסוק הראשון מלותיו שבעה
 והסי' [מן] תן חלק לשבעה וכו' (קהלת יא, ב) והב' תיבותיו שמונה והסי' [מן] וגם
 לשמונה (שם) והג' מלותיו עשרה והסי' [מן] כף אחת עשרה (במדבר ז, כ) והרביעי בו
 ט"ו תיבות והסי' [מן] וחמש עשרה אמה קלעים לכתף ולכתף השנית חמש עשרה קלעים
 (שמות כז, יד–טו). ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג ליי"י (ויקרא כג, ו) בחמשה עשר
 יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות <14ב> שבעת ימים (שם, לד). ואלו הם הפסוקים
 הארבעה ואתם הדבקים ביי"י אלהיכם (דברים ד, ד) את ייי' אלהיך תירא ואותו תעבוד
 ובשמו תשבע (דברים ו, יג) את ייי' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע
 (דברים י, כ) אחרי ייי' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו
 ואותו תעבודו ובו תדבקו (דברים יג, ה) ואמנם ראשי תיבותיהם אלו הם. וה"ב אחכ"ה
 אי"א ותו"ת אי"א"ת אתו"ת ו"ת אי"א תו"ת ומתו"ת ותו"ת.¹⁷⁸ ובלילה הזאת עשיתי
 שאלה בראשי תיבות אלה על אודות בנין ביתי ושלותי והחזרת ששוני ושמתתי ולהבין
 תשובה נכונה על כל זה ואחלמה חלום וארא עצמי יושב על שולחן.

עוד בלילה זה סמוך לשחר בעודי קורא שירת הים ראיתי שמירה מופלאה בעיני
 ומופלאה בתכלית ההפלאה וזו היא. אמר אויב וכו' נשפת ברוחך וכו' מי כמוכה באלים
 וכו' (שמות טו, ט–יא) הגן והושיעה בשם אלבתי אלבתי מְכַבֵּי מְכַבֵּי¹⁷⁹ נְתַעֵף¹⁸⁰
 זְגַתָּה לְחַעַת כְּזָדַשׁ לְחַעַת¹⁸¹ מְכַבֵּי הַצִּילֵנִי מִכָּל אויב¹⁸² נטית ימינך תבלעמו ארץ
 (שמות טו, יב) תפול עליהם אימתה וכו' (שמות טו, טז) ג"פ כסדר וג"פ למפריע תקרא

177 'אלהים ייי' יעזור לי' (ראו להלן כ"י פ 9, עמ' 10).

178 ראשי התיבות של המילים הכלולות בכל ארבעת הפסוקים שלמעלה.

179 כך בכתב היד, ואולם במקבילה: מכנב (בשיכול אותיות), ועל פי פתיחת ראשי התיבות נראה שנפלה כאן טעות בהעתקה. וראו גם בכ"י מ 1, קט ע"ב.

180 ראו לעיל הערה 66.

181 לא ברור מה פשר צירופי האותיות או ראשי התיבות האלה (וראו לעיל הערה 67).

182 ראו לעיל הערה 68.

פסו'ן]ק] תפול עליהם וכו'. שתי השמות קבלתים עם פסו'ן]ק] אמר אויב ארדוף וכו' והשלשה ר"ת מי כמוך ומופלאים הם והארבעה אחרונים באו לידי <בגוש> חלב הסמוכה לטיבריה בפיתקא ישנה מאד בשם רבי'ן]גו] האיי גאון <א15> ז"ל עם כל פסוקי קומה ה' וכו' 183 וראה 184 ראה ברורה שהעלובים שמורים שמירה מעולה ומעט מהם ינצחו רבים מעלביהם כי הב"ה נלחם בהם ויפול אויביהם חללים חללים ומהם לא יפקד איש.

ג. בהמ"ל 1674, עמ' 125א–126א

<א125> ליל שבת ח' ימים לחדש ניסן זה אני ישן במטתי ובמשמרה שלישי'ן]ת] ששעותיה צלולות כבדות ומעולות הקיצותי משנתי ובנים ולא נים סוד מופלא ראיתי עד"ה הנכונה מחזק את דברי אלה בארוסה אשר דברתי על מעלתה היתירה על מעלת הנשוא' <הארוסה> ועונשה הגדול מעונש הנשוא'ן]ה] 185 והסוד הזה נקשר בסוד מעמד הר סיני ובקבלת רב נטרונאי 186 ובדברי אע"ה לאבימלך על דבר שרה (בראשית כ, יח) כבר ידעת מתוך סוד איסור העריות שהע'ן]טרה] בת והח'ן]כמה] אב והבי'ן]נה] אם והת'ן]פארת] בן והע'ן]טרה] ארוסה ונשוא'ן]ה] כי היא הכלה והת'ן]פארת] ארוס ונשוי כי הוא חתן והארוס'ן]ה] בבית אביה יושבת והע'ן]טרה] עם הח'ן]כמה] והנשוא'ן]ה] בבית אישה החתן ודרך האיש לקרוא לאשתו אחותי והאשה לאישה אחי והע'ן]טרה] עם הת'ן]פארת] וראה מקום מעמד הארוסה הנאצלת שהי'ן]א] הע'ן]טרה] שכן הת'ן]פארת] בערך הח'ן]כמה] כגוף בערך הנשמ'ן]ה] והחכמ'ן]ה] מאין תמצא ואי זה מקום בינה (איוב כח, יב) ונעלמה מעיני כל חי לפי'ן]כך] לא יראני האדם וחי (שמות לג, כ) ואפי'ן]לו] חיות הקדש ומעוף ירמוז לשאר כל המלאכים בעלי הכנפים <א125> המעופפי'ן]ם] ונתיב 187 רומז ל"ב נתיבות פליאות חכמה 188 ואי זה רומז לכל הרודפי'ן]ם] להשיג האומרים תמיד איה מקום כבודו 189 ועיט ירמוז לנפשות המשכילים המתעלות למעלה לטוס השמימה ולהדבק באדון הכל בשכמל"ו ואפי'ן]לו] נפש המשכיל הגדול על כל

183 תהלים עד, כב; וראו כ"י מ, יט ע"א: 'קומה אלהים ריבה ריבך זכור חרפתך וגו' ר"ל אלו הרשעים המריבים ועולבים החסידים, אשר שכלם גובר על תאותם והם עלובים בלתי עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים'. על פסוקי 'קומה' ראו גם בכ"י 19, עמ' 19.

184 קטע זה לא נמצא במקבילה שבכ"י 21.

185 דרשה זו מובאת בתוך כ"י זה עצמו קודם לפסקה זו, ומופיעה גם בכ"י מ, קמט ע"ב–קנא ע"א; כ"י ב, קל ע"ב.

186 על מסורות קבליות בשמו של רב נטרונאי בראשית הקבלה ראו גרשם שלום, 'לחקר קבלת ר' יצחק בן יעקב הכהן: ג. ר' משה מבורגוש תלמידו של ר' יצחק', תרביץ, ה (תרצ"ד) עמ' 50–60; גרשם שלום, 'סדרי דשמושא רבא', תרביץ, טז (תש"ה) עמ' 196–209; בר-אשר, דמיון (לעיל, הערה 3), עמ' 107.

187 דורש כעת את הפסוק 'נתיב לא ידעו עיט' (איוב כח, ז).

188 ספר יצירה א, א.

189 מתוך נוסח קדושה.

משכילי ילוד אשה הוא מרע"ה לא נתן לו רשות לעלות אל המקו[ם] העליון הזה שנ[אמר] כי לא יראני האדם וחי (שמות לג, כ) נו"ן יו"ד של יראני ירמזו לח[כמה] וב[ינה] שכן הח[כמה] סוד יוד השם המיוחד יול"ו¹⁹⁰ והנו"ן סוד נ' שערי בינ"ה ולכל זה ירמזו דברי הב"ה עם מרע"ה במעמד הר סיני בהתראה שהתרה בעם לבלתי עלות להר ולבלתי נגוע בקצהו וכל העולה או נוגע סקול יסקל (שמות יט, יב-יג) והנה ידוע הוא כי ההר הזה רומז לע[טר]ה והסקילה היא תרמזו לסקילת הנוגע בארוס[ה] כי נתעלת הע[טר]ה אל הח[כמה] ומתי ומתי¹⁹¹ מותר לעלות בהר הזה במשוך היובל (שם) יובל זה רומז לעט[רה] כי הע[טר]ה סוד היובל הקטון והבי[נה] סוד היובל הגדול שכינה תתאה יובילא זעירא שכי[נה] עילאה יובילא רבה ומלת במשוך תרמזו להמשכת ר"ל הע[טר]ה מבית אביה שהי[א] הח[כמה] אל בית אחיה שהוא התפ[אר]ת מאחר שתצא מבית אביה מתורת אירוסי[ן] ותהיה הנמשכת אל בית אחיה לתורת נישואין המה יעלו בהר המה סודו האדם¹⁹² ירמזו לת[פאר]ת ולחתן כהמורגש ומלת יעלו תרמזו לסוד הלולב הכפול חוט השדרה שהו[א] הת[פאר]ת והברית שהו[א] הצ[דיק] הת[פאר]ת הוא מכריע שלמעלה והצ[דיק] הוא המכריע של מטה הת[פאר]ת ברית לשון והצ[דיק] ברית מילה והכל א' וכשם שאמרנו שהנו"ן תרמזו לנ' שערי בי[נה] > שהי[א] שכי[נה] עילא[ה] כן תרמזו לנ' שערי¹⁹³ הע[טר]ה שהי[א] השכי[נה] תתא[ה] אלא שהחמשים של הבי[נה] הם לאלף של אבי"ע והנ' של הע[טר]ה לבי"ע וע"כ אז"ל בנוגין ההפוכין שבויהי בנסוע הארון ובנחה יאמ[ר] (במדבר י, לה-לו) שהפכו יש[ראל] פניהם מהשכינ[ה] וזהו שאמ[ר] מיד ויהי העם כמתאוננים רב¹⁹⁴ א"כ שכי[נה] עילא[ה] ושכינ[ה] תתאה סודן נון כפופה והת[פאר]ת שהוא סוד יעקב איש תם יושב אהלים (בראשית כה, כז) המכריע בין אהל לאה ובין אהל רחל סוד הנון הפשוט סוד הברית התיכון וסוד הנון הפשוט שבע מאות והת[פאר]ת שהוא ההיכל השביעי > קדש והואיל והת[פאר]ת סוד הנון הפשוט וסוד תורה שבכתב הלכה לקבלת מורנו הרב נאמן ז"ל בשם ר' נטרונאי גאון¹⁹⁵ דאמ[ר] הכי > 126א-196 שמיע לן מרב נטרונאי גאון דכל ספרא דאורייתא דלית ביה הלין נוגין לא מיחייב אינש למיקם מקמיה והנוגין האלה כבר זכרתי למעלה¹⁹⁷ והם חמשים נוגין פשוטין כזה נ' הרומזים לת[פאר]ת כמו שאמרנו ומספר החמשים סוד נ' שערי בי[נה] ומקומות נוגין פשוטי[ן] אלה ידוע הוא

190 לא ברור מה פשר ראשי תיבות אלו. ניתן להציע: יתברך ויתעלה לעולם ועד.

191 הכפילות במקור ונראית כטעות העתקה.

192 המ"ה = האד"ם = 50.

193 נוסף על הגיליון.

194 במדבר יא, א. ובפתיחת ראשי התיבות: 'רע באוני ה'.

195 ראו לעיל הערה 186.

196 בראש הדף הכותרת: ענין נישואין.

197 ראו הדין בכ"י 1 מ, רכד ע"א, שם מובאים גם דברי רב נטרונאי אלו.

בקונטרס קבלת מורנו הרב הנאמן ז"ל שהעתקתי מכתב ידו שנתן לי בן בנו הסופר¹⁹⁸ ולו לבדו ראיתי כותב אותם בס"ת מבחוץ בחלק גליון העליון הגויל כל נון ונון מכוון לנגד התיבה הכתובה פנימה כמו שמפורש בקונטרס זה הנזכר והנה ס"ת זה העשוי כזה הוא שלם בסוד עס"ב בסוד השבעה מצד הנו' [ה] הפשוט' [ה] ובסוד ג' עליונות מצד מספר הנונין הפשוט' [ם] שהו' [א] נ' בסוד נ' שיערי בי' [נה] ואם תמצא לומ' [ר] שמספר זה ירמוז לסוד הע' [טרה] ויהיה זה סוד דו פרצופי' [ן] מכוון גם זה אמת ומתוך שהייתי משתכל בסוד הע' [טרה] בסוד אירוסי' [ן] ונישואי' [ן] נזכרתי במה שכתו' [ב] במדרש רשב"י ז"ל¹⁹⁹ שאמ' [ר] אע"ה לאבימלך על דבר שרה אשתו וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה (בראשית כ, יב) ואיני רשאי לפרש אמנם לרמוז אני מוכרח בת האב רומז לחכמה שהי' [א] סוד הרחמים סוד שבעה נקיים ובת האם רומז לבי' [נה] שהיא סוד הדין שלח תשלח את האם (דברים כב, ז) היא הבי' [נה] ואת הבנים הו' תקח לך וירמוז בת האם להפך ז' נקיים על כן אמר כשהיא בת אביו אך לא בת אמו אז תקח לו לאשה ע"כ.

<137א> ליל ששי בשבת כ"ב יום לעומר אני הצעיר יד"ע נוטל את ידי לקרוא ק"ש של שינה ושמעתי כאומרי' [ם] לי הסתכל נא בראשי תיבות של שמות אצבעו' [ת] ידך וראה במספרם ותמצא סוד גדול בקדושת הידים ללמדנו שהשומר ידיו בטהרה כראוי שהו' [א] מקדש את נפשו ומיחדה עם יוצרה ומקבלת שפע ברכתו השתכלתי בזה וששתי ושמחתי כמוצא שלל רב כי מצאתי יב"ק יעבר את מעבר יב"ק (בראשית לב, כג) שנוטריקו' [ן] יב"ק ייחוד ברכה קדושה כיצד גד"ל אצב"ע אמ"ה קמיצ"ה זר"ת ר"ת סודם יב"ק²⁰⁰ ומלת יב"ק תכלול עס"ב והשם הנכבד והשם המיוחד והשם הנעלם כמו שביארנו למעלה פעמי' [ם] רבות²⁰¹ א"כ כאשר נטול את ידינו לצורך ד' דברים שצריך לברך בהם בלבד ענ"י ולא על זולתן²⁰² ואנו נושאים את אצבעותינו למעלה תתיחד נפשו באשר למעלה מיב"ק ובו תדבק כי עברה את מעבר יב"ק כיעקב אע"ה אשר נחלתו בלא מצרים ע"כ.

198 הכוונה לר' דוד בן יהודה החסיד, נכדו של הרמב"ן, ראו שלום, מחקרי קבלה (לעיל, הערה 53), עמ' 137-170; גולדרייך שיער כי מפגש זה בין האישים התקיים בתקופה מאוחרת של פעילותם כאשר הגיעו לצפון אפריקה (ריד"ע, מאירת עיניים [לעיל, הערה 5], עמ' ססו-שסח הערה 16).

199 ראו זוהר ח"א, קיב ע"א.

200 ג+א+א+ק+ז = יב"ק (112).

201 ראו למשל כ"י 1 מ, קלו ע"א-קלט ע"א; כ"י 4 מ, רמב ע"ב.

202 ראו דיונו על נטילת ידיים בכ"י 4 מ, רמא ע"א.

ד. כתב יד ששון 919 (ש), עמ' 215–217

<עמ' 215> להריד"ע ז"ל יום שבת ששה עשר יום לחדש זה²⁰³ אני [הצעיר יד"ע] [הסדר]²⁰⁴ שמו"ת ומצאתי שבברכות מזכיר ברוך ברוך [ששה] פעמים לרמוז על ששת הקצוות שתחול הברכה בכולם. וכן בתוכחות ששה פעמים הפך ברוך. אמנם בברכות הזכיר פרי הבהמה ובתוכחות לא מפני שבהמה תרמוז לנפש הבהמית היא המתאוה אשר היא משכן לסמא"ל יאררהו לו למרכבתו כי קללת הנפש הבהמית ברכה גדולה היא כמו יתמו חטאים מן הארץ (תהלים קד, לה) [ואמנם הצדיקים הפרושים המתבודדים אשר יאררוה בפרישתם יברך] [הקב"ה להם לקיים מצות פריה ורביה להניח אחריהם בנים כשרים כמותם.] [הוספתי להשתכל בפרשה אחרונה של סדר זה²⁰⁵ וראיתי רומזת לכל דרכי עניני ההתבודדות והפרישות ושלילת המחיצות החוצצות והמסכים המבדילים והמקטרגים המבלבלים והעדרם וההצלחה בהשגת המושכלות. כיצד ויקרא משה אל כל ישראל (דברים כט, א). מלת ישראל תרמוז לכל כשר צנוע ראוי והגון לבוא אל היכל המלך פנימה לקבל הקבלה הנכונה. ישראל <ישר אל> ישר עם האל מש"ה זה הקורא ואומר [ל]כם אישים יקרא²⁰⁶ ירמוז לשכל הקנוי אי נמי לשכל האלהי גם למש"ה וכן לת[פארת] שוהו על דרך הנסתר ועל דרך הסוד ועל דרך האמת. ואמנם על דרך האמת הנכונה ירמוז מש"ה זה הקורא לח[כמה] שלח[כמה] ירמוז כל פסוקי החכמה הנזכרים בספר משלי שלמה [] [וכל שמן וכל השבחים הנזכרים בשיר קדש הקדשים הוא שיר השירים ולק[ריאה זו] ירמוז הקורא ואומר דרשוני וחיו (עמוס ה, ד) הוא הר"ב ר' אב"א הב"מ בשכלמ"ו. אתם ראיתם [] המסות הגדולות וגו' (דברים כט, א–ב) כל זה ירמוז לאשר ישביח המשכיל הזה הבא לפרוש ולהתבודד[] להמשיך בנפשו הרוח האלהי במעשים הנפלאים והנוראים אשר עצמו מספר מיום בוא מהאל חשק אמיץ ואהבה עזה בלב אביו ואמו יולדו ויולדתו להתחבר ולעמול בו עד היותו היום בן ארבעים שנה שהוא עת תשלום בנין שכל נפשו והיכלה למאוס ברע ולבחור בטוב דעד ארבעין שנין מיכלא מעלי (בבלי שבת קנב ע"א). הן הן המורגשות והגופניות ומכאן ואילך משתיא מעלי הוא הרוח האלהי להשיג המושכלות וזהו שאומר מיד בפסוק השלישי ולא נתן ייי' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה (דברים כח, ג) שהוא ארבעים שנה. ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר

203 על פי ההקשר, הדרשה מוסבת על פסוקי הברכה שבפרשת כי תבוא (דברים כז–כח) הנקראת בחדש אלול. פתיחה דומה מצויה בכ"י 40, רלח ע"ב–רלט ע"א. ייתכן שמדובר בשני עניינים שאירעו באותו היום.

204 כאן הפתיחה משובשת וחסרה. בפסקה הבאה שבעמ' 217 בכתב היד, הועתקה בטעות שוב פתיחתה של פסקה זו, וההשלמה כאן נעשתה על פי ההעתקה השגויה שם (ראו להלן הערה 379).

205 דברים כט, א–ח (הקריאה של העולה השביעי והאחרון בפרשת כי תבוא).

206 על פי משלי ה, ד.

(שם, ד) ירמוז לבית ההתבודדות לא בלו שלמותיכם מעליכם וגו' (שם) שהמתבודד לא ישגיח בלבוש ונעל ולא לאכילה ולא לשתיה רק למצה ושמן לבד שהוא מאכל הפרושים המתבודדים להעמיד נפשם בהיכלה לבל תפרד ותצא וימות היכלה ותתבטל העבודה והמשכת הרוח בה. למען תדעו כי אני יי' אלהיכם (שם, ה) כי בדרך זה שהמתבודד עושה בבית ההתבודדות שהוא דרך צירוף האותיות פנים ואחור יראה אור וידע סוד האל לפי כח השגתו וגודל מעלתו כמו שאמר ישעיהו הנביא ע"ה הגידו האותיות לאחור ונדעה כי אלהים אתם אף תיטיבו ותריעו ונשתעה ונראה יחדיו (ישעיהו מא, כג) יודמנו לו בצירוף האותיות אמונות וייחודים והפכם עץ הדעת טוב ורע שכל צודק ודמיון כוזב מלאכי רחמים ומלאכי חבלה מלמדי זכות ומלמדי חובה מקטרגים וסניגורים. והיה בסכנת בן עזאי למות או בשלות ר' עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום²⁰⁷ ויגיע אל המקום העליון הקדוש ויאמר זה אלני ואנוהו] (שמות טו, ב) הנה אלהינו זה (ישעיהו כה, ט) וזה שאומר ותבאו אל המקום הזה (דברים כת, ו) <עמ' 216> מה שאמר המקום הזה רומז למדות האלהיות הקדושות הכוללות כל הטובות הנזכרות למעלה כי מקו"ם סודו קפ"ו ושם יהו"ה בחשבון המרובע קפ"ו²⁰⁸ ואמנם סיהון מלך חשבון ועוג מלך הבשן אשר הכם והפילם מש"ה ירמוז למדרגות החיצוניות החוצצות המקטרגות הנזכרות למעלה. ואמנם שהשכל²⁰⁹ [חסר]²¹⁰

ה. סנקט פטרבורג – הספרייה הלאומית EVR II A 358.4 (קטע גניזה)
<א14>²¹¹ והמשקים יוצאים חוצה באשפות וסלתן ופנימיותן נבלע באיברים ועתה בעונותינו שחרבה הבית ובטל עשן הקטורת ועשן הקרבנות והבל לחם הפנים יעמדו במקומן הבל התפילות והבל תינוקות של בית רבן (בבלי שבת קיט ע"ב) והבל חסידי קדושי ישראל בהיותם קוראים בתורה וחכמה וקדשה לשם שמים כראוי.
עוד ביום זה בא לפי החדש הזה לכם ראש חדשים²¹² ובעודי קורא פסוק זה השתכלתי בשמו של חדש זה שהוא ניסן וראיתי בהמירי יו"ד ניסן באל"ף אי"ק ויהיה נאסן נמצא רמוזים במלה זו ארבעת הדרכים אשר אני הצעיר רגיל לפרש על פיהם שהם מתהומא

207 על פי בבלי חגיגה יד ע"ב.

208 יהו"ה בחשבון מרובע: י' פעמים י' (100) + ה' פעמים ה' (25) + ו' פעמים ו' (36) + ה' פעמים ה' (25) = קפ"ו (186).

209 כאן נקטעת הפסקה, וההמשך חסר.

210 בעמוד הבא שבכתב היד מופיעה פסקה נוספת אשר לה מקבילה בכ"י ק, והבאנו אותה שם (ראו להלן הערה 378).

211 כתב היד מתחיל כאן. התחלת הפסקה חסרה.

212 שמות יב, ב. הפסוק מעיד על זמן כתיבת הפסקה, בחודש ניסן, שאותו קושר ריד"ע לשיטת הפרשנות הייחודית לו 'נסא"ן' (המכונה כאן נאס"ן), באמצעות החלפת היו"ד שבשם ניסן באל"ף באמצעות אי"ק (לעיל, הערה 89).

דארעא עד רום רומהון דכל רקיעיא.²¹³ הראשונה ממטה למעלה דרך הנסתר וזו היא נו"ן אחרונה של נאסן. השנית דרך הסוד והוא הסמ"ך. השלישית דרך האמת והוא האל"ף. הרביעית דרך האמת הנכונה והיא הנו"ן הראשונה ואם תדבר בארבעה אלה ממעלה למטה אמור נאס"ן נוטריקון נ'כונה א'מת ס'וד נ'סתר וממטה למעלה נוטריקון נ'סתר א'מת ס'וד אמת נ'כונה כאשר אמרנו. וראה גם ראה שארבע מלות אלה באי"ק ס"ה²¹⁴ שהוא סוד השם הנכבד אדנ"י יול"ו הרומז לעט' [רה] להודיענו שהכל בעט' [רה]. עוד נאס"ן סודו אלהים יב"ק תרי"ג בעשותך הנו"ן הפשוט שבע מאות כמשפטה. הוספתי להסתכל עוד בפסוק החדש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב, ב) וראיתי שארבעת דרכים אלה הרמוזים בנאס"ן רמוזים ג"כ בפסוק זה כיצד ראש ראשון ענין שתי מלות אלה כענין ראשית בכורי אדמתך תבי"א (שמות לד, כו) קח לך בשמים רא"ש (שמות ל, כג) ראשית חכמה יראת יהו"ה (תהלים קיא, י) שמן ראש אל בני ראשי (תהלים קמא, ה) ותרמונה שתי מלות אלה ר"ל ראש ראשון לחשיבות אבי"ע ר"ל חשיבות ושוורש. ועיקר כל הנמצאים המיוחדים מהמקבל הראשון עד האחרון הוא השפע המשלשל מאל"ף אבי"ע ונשפע בהם שהוא המלך המולך על כלם ולזה ירמוזו לכ"ם לכ"ם הנזכרים בפסוק זה שאותבות לכ"ם שאותיות לכ"ם הן הן אותיות מל"ך הרי בפסוק זה ארבע מלות תרמוזא לארבע דרכי נאס"ן והן רא"ש <14> ראשון לכ"ם לכ"ם ואמנם סוד החדש חדשים לחדשי הוא שפעים²¹⁵ בהמירך החי"ת בפ"א באלפ"א בית"א הנזכרת בספר יצירה ברל"א שערים פנים ורל"א שערים אחר²¹⁶ שמספר כלם כמספר מלת בינ"ת²¹⁷ שאמר המלך שלמה ע"ה כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי (משלי ל, ב) בינ"ת אדם לי. ואלפ"א בית"א זו היא א"י ב"ך ג"ל ד"מ ה"נ ו"ס ז"ע ח"פ ט"צ ק"ר ש"ת ובהמירך ג"כ הדל"ת בעי"ן באלפ"א בית"א אשר עשיתי שהיא זו א"מ ב"ג ג"ס ד"ע ה"פ ו"צ ז"ק ח"ר ט"ש י"ת כ"ל אותיות אחרונות שהן כ"ל שהונחו ראשונה נכתבו אחרונה שכנות היו באמצע ושכנות נשארן באחרונה ואמנם השי"ן של החדש ושי"ן ויו"ד של חדשים לחדשי (שמות יב, ב) במקומן תשאנה אם כן החד"ש הוא השפ"ע חדשי"ם שפע"ים לחדש"י לשפ"ע וכבר ידעת שהתחלת שפע זיו אור השמש בלבנה נקרא ראש חדש כמי שאומר חשיבות שפע אין מברכין על היר"ח עד שיתבסס אורה²¹⁸ מלשון קח לך בשמים ראש (שמות ל, כג).

213 על ארבע דרכי הפרשנות ראו: הוס, נסא"ן (לעיל, הערה 24).

214 נסתר באי"ק (לעיל, הערה 89): $17 = 2+4+6+5$; אמת: $9 = 4+4+1$; סוד: $16 = 4+6+6$; נכונה: $23 = 5+5+6+2+5$. סה"כ: ס"ה (65).

215 השימוש בנטיית הריבוי 'שפעים' (במשמעות שפע) רווח אצל ריד"ע, לדוגמה בכ"י 10, א ע"ב-ב ע"א.

216 ראו ספר יצירה ב, ז-ח.

217 בינ"ת = 462 = פעמיים רל"א (231).

218 על מקורותיה של מימרה זו המיוחדת לירושלמי ראו: יעקב גרטנר, 'קידוש לבנה – גלגוליה של ברכה', אסופות, ה (תשנ"ה), עמ' שלג-שלד.

השנ"ה סודו הספיר"ה ירמוז לעט[רה] סוד היר"ח לחדשי השנה לשפעי הספירה. ומלת הוא הנזכרת בפסוק זה תרמוז לכ[תר] מקור שפעי כל אבי"ע וראש וראשון רומזים לח[כמה] כי הח[כמה] ראשית הנאצל ובכורו ולכ"ם לכ"ם שענינם מל"ך מל"ך ירמוז לב[ינה] שמלך העולם שבברכות ירמוז מלך לב[ינה] והעולם לת[פארת] וכבר ידעת בקבלת האמת כי מלך מלכי המלכים הקב"ה ירמוז מלך לב[ינה] מלכי לג[דולה] ולפח[ד] המלכים לת[פארת] ולעט[רה] הקב"ה לר"ב ר' אב"א בשכמל"ו.

עוד הוספתי להסתכל בפסוק זה וראיתי לדבר בו עוד נכבדות ואם דברתי והארכתי בו למעלה בדרשה אשר דרשתי ראיתי לשנות ולשלוש בו עוד להגדיל תורה ולהאדירה. ה'חדש ה'זה ל'כס (שמות יב, ב) ר"ת ה"ל וסודו ארבעים לרמוז על שלמות הנפש להבין ולהשכיל בסתרי האלוהות להמשיך השפע ולהשיג אותו ולעוצרו עצירה נכונה שהוא בן ארבעים שנה דכתיב[ב] ולא נתן ייי' לכם לב לדעת וגו' (דברים כט, ג) ואז"ל בן ארבעים לבינה (משנה אבות ה, כא) כאשר ביארנו למעלה.²¹⁹ החדש' הזה' לכם' ס"ת²²⁰ שה"ם מלשון אבני שה"ם ואבני מילואים (שמות כה, ז) רומז אל הסוד העליון האלהי מקור <א15> הסודות הנכונים ומקור לכל מקורי השפעים שהוא רחמים גמורים בתכלית כמו שלבנינות שהם הטוב הוך והצח גמורי[ם] בתכלית הלבן. עוד אותיות שה"ם הן אותיות מש"ה ואותיות הש"ם ירמוז למש"ה הש"ם סודו א"ל שד"י. הז"ה סודו טו"ב והוא הוא סוד יהו"ה באי"ק.²²¹ ראש חדשים זהו מקור עיקר כל השפעים ראש' חדשים' ס"ת ש"ם וסודו יהו"ה שד"י. ראשון' הוא' לכם' ס"ת נא"ם והוא אמ"ן ומלת נאם תרמוז לרוח נבואה הנאצלת משפע זיו כבוד יהו"ה א"ל שד"י כדכתיב[ב] נאם שמע אמרי אל (במדבר כד, ד) והנביא יאמר בדבריו נאם יהו"ה. נא"ם סודו מלא"ך וסודו האלהי"ם גם אדנ"י יהו"ה²²² סודו לחדשי' השנה' ס"ת י"ה. אם כן סופי תיבותיו של פסוק זה הוא נא"ם י"ה יהו"ה שד"י א"ל שד"י בשכמל"ו. החד"ש סודו שד"י והשלשה היתרים ירמוז לסוד השתלשלות השפע בשלשת העולמים.²²³ חדשי"ם סודו שד"י מ"ח לחדש"י סודו שד"י א"ל מלת ח"ל מלשון יחולו על ראש יואב (שמואל ב ג, כט) שענינו ענין משכן ר"ל ישכנו וכל זה ירמוז לסוד השפע שמשתלשל ויורד מזיו כבוד שד"י בשלושת לשכון ברוח ראש האדם השלם אשר שם משכן הנפש המדברת שעליה שוכן הנפש השכל הקנו"י ועליו השכ"ל האלה"י ברוך שם כבוד מלכותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה לעולם ועד ולנצח נצחים. ברכה זו אני רגיל לאומרה ובנים ולא נים בלילה מן הלילות שמעתי כאומרים לי לחשוב מלותיה וחשבתים ומצאתי מספרם עד

219 דיון נוסף בנושא זה נמצא בכ"י 10, יא ע"ב-יב ע"א. שריד להקשר הכרונולוגי נשמר גם שם, שכן הפסקה פותחת במילים 'עוד ביום זה השתכ[לתי] בפסוק...'.
220 סופי תיבות.

221 טו"ב = 17, ובאי"ק (לעיל, הערה 89): 8; יהו"ה = 26, ובאי"ק: 8.

222 נאם = מלאך = נאם = האלהי"ם = אדנ"י יהו"ה = 91.

223 בריאה יצירה ועשייה, ראו לדוגמה כ"י 10, ד ע"א, ו ע"ב.

וְעַד וְעַד בְּכָל־לַיְלָה כְּמִסְפַּר אַחַד וְעַד וְלִנְצַח נִצְחִים וְעַד בְּכָל־לַיְלָה מִסְפַּר חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר כְּסוּד י"ה הללוי"ה הללו אל בקדשו וכו' (תהלים קנ, א) וכן בלילה זו עצמה שמעתי באומרים לי לחשוב מספר מלות בקשה אחד שאני רגיל לבקש מהאל שכמותה קטן ומהותה גדול מאד בעיני המשיכילים וחשבתיה ומצאתי שמספרה כמספר ל"ב נתיבות פליאות חכמ"ה שהוא הוא מספר כבו"ד ברוך כבוד יי' ממקומו <15ב> וזו היא ואנא רבון כל העולמים כגודל חסדך וכרוב רחמיך רחמינו בכל מה שאנחנו צריכים רחמים >וחוננו בכל מה שאנחנו צריכים חנינה ושמרנ"ו<224 ושמרנו שמירה מעולה בכל מה שאנחנו צריכים שמירה אמן וכן יהי רצון. הרי זו בקשה לצרכינו לטובת נפשינו והיכלה. ואמנם הבקשה שהורגלתי לומר לעבודת יי' אלהי ישראל עבודה נכונה בלתי תלויה בדבר בעולם זו היא. ואנא רבון כל העולמים יהי נא רצון ורחמים לפניך שתעזורני עזרה נכונה לעשות רצונך >ככל רצונך<225 תמיד בזה ובבא עננו יי' עננו כגודל חסדך וכרוב רחמיך. וחשבתתי תיבותיה ומצאתי מספרם כמספר השם המיוחד שהוא כ"ו בשכמל"ו ואה"ל מ"י ע"ו מ"י ו"ח א"י ב"ו אוי"ר לא"ה לש"ה וה"ב מע"י כח"ו רו"ן ע"א כ"ו יס"ו ו"ה ו"ה א"ה בא א"ה איו"ע ע"ה.226

אני היד"ע יום ו' בשבת כ"ב יום לחדש זה מתהלך ברחבה ובא לפי פתאום מאמר הלל הזקן בשמחת בית השואבה הוא אומר אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן227 ובעודי קוראו ראיתי סודו שמלת אנ"י תרמוז לעט'רה] ומלת הכ"ל תרמוז לעס"ב הרומזות בא"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י שסודם הכ"ל שמלת ה"ן רומזות לה"ן כאשר ביארנו למעלה. מי כאן ר"ל ואם בעונותינו אין אני כאן שאין אנ"י שהוא השכינה כאן מ"י כאן נשתדל להמשיך מ"י חמישים שערי בינ"ה בעט'רה] עד שישוב אנ"י כאן תשוב בזה השכינה הנה. עוד נוכל לומר שמלת מ"י ענינה לא כמו מ"י כמוכה שתרגמו לית228 ור"ל אם אין העט'רה] כאן אין כאן כלום טוב.

עוד ביום זה ראיתי שבסוד אצבע הנקרא שמו קמיצה אשר אמרו רז"ל שלא ללחוך בזולתו מכל אצבעות היד229 רמוזים ראשי ראשים ושלש עליונות כיצד כאשר תוציא אותיות קמץ מקמיצה הרמוזות לראשי ראשים שכן קמ"ץ נוטריקון אור קדמון אור

224 הוספה בשולי הדף.

225 הוספה בשולי הדף.

226 על ראשי תיבות אלו ראו דברינו לעיל, בהערה 50 וסמוך להפניה אליה.

227 בבלי סוכה נג ע"א. דיון נוסף במשפט זה בכ"י 11, עמ' 136ב.

228 ראו לעיל הערה 127.

229 הפועל 'ללחוך' משמש כאן במשמעות 'ליקוק'. נראה שבדבריו אלו ריד"ע מציע פרשנות שלו לסוגיית הגמרא בבבלי נדרים מט ע"ב, וראו רוחמה וייס, אוכלים לדעת: תפקידן התרבותי של הסעודות בספרות חז"ל, תל אביב תש"ע, עמ' 147-149. במקום אחר ריד"ע מתאר סרטן שראה על שפת הים ואת הדרך שבה הוא נוהג לאחוזו במזונו ולאוכלו, דרך העולה בקנה אחד עם הראייה באכילה בשתי אצבעות בלבד דרך אידיאלית (כ"י 10, קע ע"ב-קעב ע"א). עוד על אכילה בשתי האצבעות ראו להלן כ"י 19, עמ' 19.

מצוחצח אור צח תמצא י"ה שתג היו"ד ירמוז לכתר והיו"ד עצמה לח' [כמה] והה"א לב' [ינה].

אני הצעיר יד"ע איי"ל²³⁰ ישן במטתי שלשה ועשרים <16א> יום לחדש זה וחלמתי חלום וראיתי בו סוד גדול בעיני וזהו ולפני אחד מה אתה סופר²³¹ כי הוא הר"ב ר' אב"א עס"ב וראשי ראשים הרי אח"ד ר"ל שלשה עשר ולפני אחד זה אין סוף והוא מ"ה ר"ל הוא יהו"ה שסודו במלואו מ"ה והוא הר"ב ר' אב"א ואין שם מספר. עוד בלילה זו ראיתי לעשות במחוגה שלשה עשר עגולים כמנין אח"ד תוך הנקודה האמצעית יהיו שלשה עשר ולכתוב בכל עגול ועגול שמות שלשה עשר אלה.²³² עוד בלילה זה ראיתי לעשות במחוגה תוך הנקודה האמצעית חמשה עשר עגולים כנגד חמש עשרה מיני שבחים שבישתבח ולכתוב כל אחד בעגולים כלם לרמוז שאין שם חיצון ופירוד ולא שפל ולא עליון ולא אמצעי ולא ימני ולא שמאלי אבל הכל מקשה וייחוד גמור שהכל ייחוד גמור כי כל אחד כלול מהכל וכבר ידעת קבלת כונת עס"ב בדלי"ת דאחד שבפסוק שמע ישראל יהו"ה אלהינו יהו"ה אחד (דברים ו, ד) שכל אחת כלולה מהכל. וביום שבת זו הסתכלתי בפסוק ויקרא משה ליהושע הת' [פארת] קרא למש"ה יהושע שבעוד משה בעולם השפל מל' [כות] משה ואחר שמלת יהושע. ומפני היות מש"ה כבוד נברא אמר לו הכבוד הנאצל שהוא הת' [פארת] תבוא בוא"ו השוה אותו לבני ישראל כי הוא והם נבראים. אמנם לפנים שאומ' [ר] ויצו את יהושע בן נון (דברים לא, כג) סת"ם שלא פירש מי הוא המצוה אמ' [ר] לו למש"ה כי אתה תביא (שם) נתן לו ממשלה על כל בני ישראל יען היות המצוה הזו עליון על כל עליון המאציל בלתי נאצל היועץ ואין מספר לו הוא הר"ב ר' אב"א בשמכל"ו. ומה שאמר אחר הכל וילך משה וידבר א'כ'ה'א'כ'י²³³ ירמוז למש"ה בי"ת של אבי"ע ולמשה המורגש עי"ן של אבי"ע ואמנם בן נו"ן הן העט' [רה] שסודה נו"ן.

עוד ביום זה השתכלתי באי"ק יב"ק וראיתי שסוד שניהם כאחד בחשבון הקטן שבעה²³⁴ וכבר ידעת שמספר שבעה ירמוז לשלימות מסוד הקרבנות אשר הוא שבעה שבעה. עוד אי"ק נוטריקון א'דון י'חיד ק'דוש. יב"ק י'חיד ב'רוך ק'דוש. יב"ק י'חוד ב'רכה ק'דיש קדושה. סוד ד' תיבות אלה כאחד אלף ומאתיים ותשעים²³⁵ רמז לפסוק

230 'אלהים יי' יעזור לי' (ראו להלן כ"י 19, עמ' 10).

231 ספר יצירה א, ו.

232 עיגולים מסוג זה מצויים בכתבי יד אחדים של מאירת עיניים (ובהם כ"י לונדון, הספרייה הבריטית 27172 משנת 1552) אם כי שם משורטטים עשרה בלבד (ולא שלושה-עשר) כנגד עשר הספירות.

233 דברים לא, א. ובפתיחת ראשי התיבות: 'וילך משה וידבר' את הדברים האלה אל כל ישראל'.

234 אי"ק בגימטרייה קטנה (לעיל, הערה 89): $3 = 1+1+1$; יב"ק בגימטרייה קטנה: $4 = 1+2+1$. $7 = 4+3$

235 לא ברור לאילו ד' תיבות הוא מתכוון, אם לד' התיבות שנוכרות קודם לכן, סיכום ערכן בגימטרייה איננו עולה למספר המבוקש.

הנאמר <216> בדניאל על משיח בן יוסף ומעת הוסר התמיד ולתת ש"ש יא"ו ותשעים²³⁶ ואין מקפידין בגימ' על אחד אם הוא חסר אם הוא יתיר.

אני היד"ע בוע"ו אג"ב רוב"א בא"מ אי"ל אי"ש חי"ל מהה"ה מ"מ קומ"י אוי"ר²³⁷ ליל יום ג' בשבת כ"ו יום לחדש זה ישן במטתי וסמוך לשחר בנים ולא נים שמעתי באומרים לי הפסוק שאמר שלמה המלך ע"ה מה שהיה הוא שיהיה (קהלת א, ט) וגומ' [ר] נעשהו פסוק נכון ונאמר כזה מ"ה שהי"ה הו"א מ"ה שהו"א הי"ה ראשי תיבות מ"ש מש"י נוטריקון מטטרו"ן ש"ר הפני"ם מהלל שם יי' (תהלים קיג, ג). הה"א של מהלל בפת"ח והלמ"ד בצירי"ו ואם תחלוק יו"ד מש"י לשני ההי"ן תמצא מש"ה המש"ה ירמוז שכל הנבראים המושכים את השפע זה מעליונו ועליון מעליונו ועליון מעליון עליונו כל אחד נקרא מש"ה כי מש"ה ר"ל מושך השפע ממקורו לצורך עצמו ולצורך המקבל ממנו. מש"ה נוטריקון מ'שפיע ש'פע ה'שכל מ'קבל ש'פע ה'שכל מ'קבל ש'פע ה'משפיע מ'קבל ש'פע ה'מקבל. עוד ה"א ראשונה של המש"ה נעשה אותה הו"א מש"ה סודו א"ל שד"י מש"ה המש"ה ר"ל משה הוא משה ר"ל א"ל שד"י הוא א"ל שד"י אין עוד מלכינו. עוד מש"י מהלל שם יי' הה"א בקבוץ שפתים והלמ"ד בפתח מהלל ונעשה שם יהו"ה הוא העט' [רה]. עוד הה"א בפתח והלמ"ד בצרי וזה המהלל הוא מש"ה ושם יהו"ה הוא העט' [רה] כאשר אמרנו. ומה שאמר הכתו' [ב] ומשה עלה אל האלהים (שמות יט, ג) ר"ל שדבק נפשו בעיקר כל העיקרים ורוז"ל אמרו בהשבעם האלהי"ם האלהי"ם העבוד"ה העבוד"ה. וכבר ידעת כי האלהי"ם סודו אמ"ן וסודו מלאך"ך ויסע מלאך האלהים (שמות יד, יט) ר"ל המלאך שהוא הוא האלהים והוא העט' [רה]. עוד האלהי"ם סודו סוכ"ה וסודו אדנ"י יהו"ה גם סודו באי"ק א"ך טוב לישראל²³⁸ (תהלים עג, א) ושבעת העבודה היא בעט' [רה] שכל עצמנו בעבודת הקרבנות והתפלות להמשיך שפע אדון יחיד בשכינ"ה עילאה ומשכינ"ה עילאה לשכינ"ה תתאה לתת התעלות לשכינ"ה תתאה שהוא העט' [רה] אל שכינ"ה עילאה שהוא הבינ"ה ובהתעלות זה המדרגות החיצונות להשיבן אל תהומות שהיא מקום אצילותן כי שובן למקום אצילותן זו היא אסיפתן <17> א-17 והרמוז לכל זה ויקח יי' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה (בראשית ב, טו) ואמרו גדולי המקובלים²³⁹

236 דניאל יב, יא. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ומעת הוסר התמיד ולתת] שקוץ שמם ימים אלף מאתים ותשעים'. ייתכן שריד"ע קרא: אלף ומאתים ותשעים.

237 על ראשי תיבות אלו, ראו לעיל בהערה 50 ובגוף המאמר סמוך להפניה אליה.

238 לא ברור לאיזו גימטרייה קטנה הוא מתכוון כאן, שכן האלהי"ם באי"ק: $4+1+5+3+1+5 = 19$, ואילו הערך הגימטרי של א"ך מגיע ל-21.

239 ביטוי זה חוזר בכתבי ריד"ע במקומות אחדים נוספים (ראו כ"י 10, עה ע"ב, קצט ע"ב; כ"י 19, עמ' 8; ריד"ע, מאירת עיניים [לעיל, הערה 5], עמ' לא, צו, קכג). נראה שביטוי זה שימש את ריד"ע ככינוי כללי למקובלי קטלוניה עד ימי הרמב"ן ועד בכלל, ובאחד ממקורות אלה גם נזכר במפורש שמו של ר' יוסף בר' שמואל, ממקובלי קטלוניה, כ'אחד מגדולי המקובלים' (מאירת עיניים, שם, עמ' לא, וראו עליו בדברי גולדרייך, שם, עמ' שנד; אפרים

בגן עד"ן זה העט'ן[רה] לעבדה ולשמרה לעבוד ה"א ולשמור ה"א ואני הצעיר אומר האדם זה מש"ה יי"ו עהה"ה²⁴⁰ וראה כי מספר תיבות פסוק זה עשרה רמז לעס"ב ומספר אותיותיו מ"ב רמז לשם בן מ"ב אותיות הגדול והנורא בשכמל"ו.

לילה מן הלילות אני הצעיר יד"ע ישן במטתי ובאשמרה שלישית אשר שעויתה נכבדות מדברות מכובדות הקיצותי משנתי ופתאום ראיתי שהאיש הנלבב אשר ירדוף להשיג המושכלות האלהיות לקבל מפי גדולי המקובלים עיקרי הקבלה המקובלים איש מפי איש עד מרע"ה מפי הגבורה צריך להיות בו ששה דברים והם רמוזים במספר השם הגדול והקדוש בן ע"ב תיבות שאותיותיהם רי"ו כיצד רי"ו נוטריקון ראשית חכמה יראת יי"י (תהלים קיא, י) הרי הנה חכמ"ה ירא"ה והוא"ו ממש לענוה והוא שנאמר ו'ענוה גם ישמש הוא"ו לקדוש"ה ובש"ת פנים ואל תשיבני לומר הואיל והוא"ו שמוש אין לדבר סוף כי אומר לך שהאיש אשר בו חמשה אלה אין לבקש בו יותר ואין להרהר אחריו עוד. אחר אשר תהיה בו הששית בכל יום והוא שיברך ליוצרו מאה ברכות בכל יום בזמן תורה לחוד וזמן תפלה לע לחוד.

לא ירתק חבל הכסף²⁴¹ על חוט השדרה ומוח הראש ידבר אשר ממוח הראש יבא דרך חוט השדרה התשכב עזר וכי מי ירתקהו ומי יכרתהו עד שיאמר עליו ירתק אלא רומז לרוב חולשתו שהופרה האביונה הנזכרת למעלה בפסוק עליון לזה²⁴² יבש התשכב עזר ואין שם פריה ורביה ועל כן נכתבה מלת ירתק בחי"ת כי ירחק כתי' ירתק בת"י קארי לרמזו על התרחקות מן האשה לרוב חולשתו ולרוב יבשות תשכב עזרו ר"ל שכבת זרעו הן הן האותיות²⁴³ ומוח העצמות שעינו כעין כרכום כי כן הוא בפרים הגדולים הוא מחצב הזה"ב הפפד"ם הירוק והעצמות עצמם והשינים הם מחצב הברז"ל. ועצם לוז הנזכר בדברי רז"ל²⁴⁴ בעצום ואדיר וחזק יותר מכל ברזל ומאש ושלא ירקב לעולם וממנו יתהוה הגוף אחר התחיה הוא פרזלא הנדואה (בבלי עבודה זרה טז ע"א) אשר יעשו ממנו <ב17> הפצירפים²⁴⁵ המעכל את הברזל והתנוכים הקשים שענים לבן הוא מחצב הבדיל והתנוכים הרכים הוא מחצב העופרת ותשכ"ב עז"ר והגידים הרכים בעלי

גוטליב, הקבלה בכתבי רבנו בחיי בן אשר, ירושלים תש"ל, עמ' 235–237; אבישי בר-אשר, מסעות הנפש: גן עדן במחשבה ובדמיון בספרות הקבלה בימי הביניים, ירושלים תשע"ט, עמ' 53–68.

240 מ'טטרון ש'ר ה'פנים י'ברכהו יי"ו ו'שמרהו ע'ליו ה'שלום ה'עליון ה'אלהי א'מן (ראו דברינו לעיל בהערה 60 ובגוף המאמר סמוך להפניה אליה).

241 קהלת יב, ו: 'עד אשר לא ירחק [ירתק] חבל הכסף ותרץ גלת הזהב ותשבר כד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור'. יש בפסוק חילופי קרי וכתוב.

242 בפסוק שלפניו, היינו שם, ה: 'גם מגבה יראו וחתחתים בדרך וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביונה'.

243 'תשכב' אותיות 'שכבת'.

244 קהלת רבה, פרשה יב א, ה.

245 ראו שמואל א יג, כא: 'היתה הפצירה פים למחרשת ולאיתים' ובמפרשים על אתר.

התנועה החזקה וכן הורידים הדופקים תמיד אשר לא ינוכו ולא ישקוטו הוא מחצב הכסף החי והדם הוא מחצב הזהב האדום הנקרא זהב של פרוים (דברי הימים ב ג, ו) שדומה לדם הפר והשער והצרננים אשר ריחם בלתי טוב באש הוא מחצב הגפרית והריח המתוק הוא סוד המעינות והנחלים המתוקים והדמעות המלוחים והמרים וחלאת האזנים הן הן המעינות המרים אשר יש בעולם רבים וים המלח, ומחצבי המלח, ומחצבי המלח אשר בהרים, ומחצב הקלקנתום הנמצא בכורות שיחין ומערות והזיעה היוצאת מהאדם הם מיני שרף הנוטף מעצי הקטף ומה שיוצא דרך הפה ודרך הנחירים הנקרא סחי ומאוס הן הן המעינות אשר ריחם בלתי טוב והכנים הרוחשים בראש ובגוף מבית ומחוץ הן הן השרצים ורמשים אשר ישרצו וירמשו במים בימים ובנחלים וביבשה והעצמות הבולטות כגון²⁴⁶ והמרפקים והקרסולים והארכובות והחליות והפרקים הבולטים והדומים להם הן הן ההרים והגבעות כגון בית השחי וכפות הידים והרגלים ו[ת] הארכובות והדומה לאלה הן הן העמקים והגבעות ועין ימין ועין שמאל ואורם הם הם חמה ולבנה ואורם והנפש הצומחת והחיה הן הן תענוגי הארץ בצומח ובחי הבלתי מדבר והרעיונים הגופניים הבלתי טובים הן ציורי דמיוני החי הרע הבלתי מדבר ומעשה הרשעים ודבריהם הרעים הן הן שאגות וקול החי הבלתי מדבר ובלתי טוב והטרף אשר יטרפו בשיניהם וצפורניהם והנפש המדברת הבלתי משכלת ויוצאה מן הכח אל הפעל הבלתי טוב במחשבותיה ודבריה ומעשיה הבלתי טובים הן הן השדים השטנים המשחיתים אשר משכנם בתהומי תהומות הארץ והרי היא נכרתת מן השמים ונאבדת בארץ כמו²⁴⁷. ואמנם הנפש המדברת המשכלת הפורשת מן הגופניות ודבקה במושכלות העיוניות הרוחניות במחשבותיה הטובות והישרות <א18> ודבריה הטובים והישרים ומעשיה הנכונים והנכוחים הן הן השכלים העליונים הנבדלים וכאשר היא יוצאה מן הכח אל הפעל בשכלה הטוב הזה הרי היא דבקה בשכל הפועל וחלקה צרור בצרור החיים ככתו[ב] ואתם הדבקים ביי' אלהיכם חכ"ה²⁴⁸ והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים (שמואל א כה, כט) נפשו בטוב תלין וזרעו י"א.²⁴⁹ ומפני שהשכילו רז"ל סוד בנין האדם על²⁵⁰ אמרו כל המקיים נפש אחת בישראל כאלו קיים עולם שלם (משנה סנהדרין ד, ה). ויש לך לדעת כי הפרכת אשר היא מבדלת במשכן ובמקדש בין הקדש ובין קדש הקדשים ירמוז אל הרקיע המבדיל הזה. ובמאמר יהי רקיע

246 בין 'כגון' ובין 'המרפקים' יש בכתב היד רווח שיכולות להיכתב בו כמה מילים. ייתכן שמעתיק כתב היד התקשה בפיענוח המילים במקור שלפניו, והשאיר מקום פנוי כדי לבטא זאת.

247 נראה כי יש לפתוח ראשי תיבות אלה כך: 'בר מינן וכל ישראל' או 'בר מינן וה' יצילנו'.

248 דברים ד, ד. ובפתיחת ראשי התיבות: '[ו]אתם הדבקים בה' אלהיכם] חיים כלכם היום'.

249 תהלים כה, יג. ובפתיחת ראשי התיבות: '[נפשו בטוב תלין וזרעו] יירש ארץ'.

250 בין 'על' ובין 'אמרו' יש בכתב היד רווח. ראו לעיל הערה 246.

(בראשית א, ו) נמנע הרב הנאמן לאי"ו המיל"ה²⁵¹ מדבר בהבדלתו זו אפי' [לן] רמז לא רצה לומר בו.²⁵² ואשר קבלתי וראיתי בו כתבתיו למעלה.²⁵³ וכבר ידעת כי סתם רקיע או שמים ירמוזו לת' [פארת] וסתם מים רומזים לג' [דולה] והבן זה היטב.

עוד בלילה זו כאשר הזכרתי את אשר כתבתי למעלה במלת התנוכים²⁵⁴ ראיתי סוד תנוך ובהן הנוכרים באהרן ובניו בשמונת ימי המלואים כשצוה הקב"ה את מרע"ה להלבישם ולמשוח אותם ולמלא את ידם ולקדשם הוא משה ושחטת את האיל ולקחת מדמו ונתת על תנוך און אהרן ועל תנוך און בניו הימנית ועל בהן ידם הימנית ועל בהן רגלם הימנית. וזרק את הדם על המזבח סביב (שמות כט, כ). ובטהרת המצורע נאמר ושחט את הכבש ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך און המטהר הימנית ועל בהן רגלו הימנית. ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני יי' ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית על דם האשם. והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני יי'. ואם דל הוא ואין ידו משגת והביא שתי תורים או שני בני יונה²⁵⁵ ושחט את הכבש האשם ולקח הכהן מדם האשם ונתן על תנוך²⁵⁶ ומן השמן ייצק הכהן על כף הכהן השמאלית. והזה הכהן באצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית שבע פעמים <18ב> לפני יי' ונתן הכהן מן השמן אשר על כפו על תנוך און המטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית על מקום דם האשם. והנותר מן השמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר לכפר עליו לפני יי'.²⁵⁷ וטרם דברי בסוד התנוכים והבוהנים אשר הם ימיניים ולא שמאליים אדבר בסוד הדם והשמן וההזאות וראש המטהר. דע כי הדם והשמן ירמוזו אל השפע האלהי הנשפע מאל"ף של אבי"ע לכל בי"ע. ועל דרך האמת הנכונה ירמוזו לשפע הנאצל מהכ' [תר] שהוא סוד מוחא עתיקא דרישא עילאה אל כל סוד אל"ף של אבי"ע ומשם

251 ביטוי זה רווח אצל ריד"ע ככינוי לרמב"ן (ראו לדוגמה: כ"י 10, נז ע"א, קנא ע"ב, קנב ע"א). לא ברור מה פשר ראשי תיבות אלו.

252 'ואל תקוה ממני שאכתוב בו דבר שהענין הוא מסתרי התורה ואין הפסוקים צריכין לבאור הזה כי לא יאריך הכתוב בענינו והפירוש אסור ליודעיו וכל שכן אלינו' (רמב"ן על התורה, לבראשית א, ו, ד"ה בתוך המים, וראו חילופי גרסאות במהדורת שעוועל, עמ' יח הערה 34).

253 לא ברור למה הכוונה בהפניה זו. בכ"י 10 יש דרשה ארוכה שמציגה הקבלה בין ששת ימי הבריאה לראש ולחושים, ושם פסוק זה נדרש על שתי האוזניים (כ"י 10, קמו ע"א-ע"ב).

254 ראו בתחילת הפסקה הקודמת.

255 הרווח בכתב היד. ראו לעיל הערה 246.

256 בין 'תנוך' ובין 'ומן' יש בכתב היד רווח. ראו לעיל הערה 246.

257 ויקרא יד, יג-כט. הציטוט נעשה בדילוגים והוא מתמקד בפעלים המציינים פעולות שהכוון מצווה לעשות.

לאהרן ולבניו ולכל הבא להטהר. ומפני שכונתו של משה בשמונת ימי המלוואים²⁵⁸ וכונת הכהן בהזאת שבע פעמים לפני יי' לעט' [רה] כמו כן שכן העט' [רה] סוד פנ"י יי'. צוה הקב"ה את משה רבי' [נו] ע"ה זריקת הדם על המזבח. ואת הכהן ההזאה לפני יי'. ומפני שהעט' [רה] שביעית. וסוד הנאצלים המקבלים שבעה תהיינה ההזאות שבעה. כי ליי' הנזכר בפסוק זובח לאלהים יחרם בלתי ליי' לבדו (שמות כט, יב) אל העט' [רה] ירמוז. שסוד הקרבן וסוד אמרנו קדוש קדוש קדוש יי' צבאות מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו, ג). וברוך כבוד יי' ממקומו (יחזקאל ג, יב) אחד והמשכיל יבין ויודה. וכן פסוק ימלוך יי' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה (תהלים קמו, י). כמו שנים אלה. פנ"ו כי פסוק שלישי זה סודו בסוד יי' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח) הנזכר בשירת הים. וראשו של המטהר אשר הכהן נותן עליו הנותר מן השמן ירמוז לת' [פארת] שעל הת' [פארת] נאמר ראש דברך אמת (תהלים קיט, קס). גם ירמוז על הכ' [תר] וכאשר תקח סוד ד"ם שהוא סוד השם המיוחד במילואו כזה י"ד ה"א ו"ו ה"א ותוסיף חשבון זה על חשבון תנו"ך תמצא סוד תנוך אלף²⁵⁹ ואל"ף רומז לא' שהוא אחד ירמוז אל האדון היחיד הב"מ²⁶⁰ בשכמל"ו כי תנוך סודו אל"ף פחות ארבעה וארבעים והוא סוד ד"ם והדם הוא הנפש המצורע טמא את נפשו במדרגות החיצוניות השטניות. ויבאו הקרבנות וההזאות ונתינות הכהן את הדם ואת השמן ויבריחום מנפשו וילבשוה שפע טהרה וקדושה מהמדות הפנימיות האלהיות. וראה כי תנוך אינו עצם ולא בשר ולא גידים ולא עצבים ולא ורידים ולא מיתרים ולא יתידות ולא דם ולא ירוקה ולא שחורה <19א> ולא לבנה אבל הוא דבר בפני עצמו לבן לא רך ולא קשה ומקומו בראשי העצמות כמלך יושב על כסאו.

והבהן הוא יסוד היד כלו ועיקרו וכחו שמבלעדיו אין ליד כח לעשות מלחמה או להחזיק ולאחוז דבר אחיזה נכונה. והשדים יקנאו בו מאד עד שיאמרו חכמי אדום בחכמת החכמה הנקראת בלשונם ניגרומנסי"א²⁶¹ שההולך באישון לילה באפילה ויסגור בוהני ידיו ויכסם בארבעת האצבעות בעודו הולך לא יוכלו לו השדים להזיקו. מפני שלא יקנאו עליו בהם.²⁶² והסימן המובהק אשר ידע החכם במצור ובמנוגע אם הוא עתיד להרפא אם הוא מוחלט ואין לו תקנה אלא בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ויקרא יג, מז) הוא הבהן שיפתח המצורע את ידו ויפשטה ויביט אם העצב ר"ל הגיד

258 לעניין רווח זה ראו לעיל הערה 246.

259 יו"ד ה"א ו"ו ה"א = ד"ם (44) + תנוך (956) = 1000.

260 הבלתי מושג.

261 ראו רמב"ן בפירושו לוויקרא יז, ז. על משמעות המושג ראו: R. Leicht, "Nahmanides on Necromancy", in: G. Freudenthal, R. Fontaine, R. Glasner, R. Leicht & G. Veltri (eds.), *Studies in the History of Culture and Science: A tribute to Gad [Studies in Jewish History and Culture, vol. 30]*, Leiden–Boston, 2011, 251-264

262 על כיוסי הידיים כאמצעי הגנה מפני מזיקים ראו בבלי ברכות נה ע"ב.

העב של הבהן נגיבה²⁶³ לבדו ומשני צדדיו נעשים שתי חפירות עמוקות יש לו תקנה להרפא ואם אין שם חפירות אלה אבל הכל מלא ושוה אין לו תקנה לעולם אבל הוא מצורע מוחלט. ודע כי תנוכים אלה עליונים הוא תנוך האזן שעיקר ההכנה וההתבוננות תלויים באזנים שעל כן נקראו אזנים מלשון האזינו השמים (דברים לב, א) שעל כן אמר חז"ל על כל אבר ואבר שיקלקל אדם לחבירו נותן לו דמי האבר שהוא בלבד. ואם חרשו נותן לו דמי כלו (בבלי בבא קמא פה ע"ב) מפני שהואיל ונחרש נתקלקלה האזנתו ונתמעטה דעתו. וכאלו טרדו וגרשו מבין בני אדם. ומטעם שחוש השמע הוא חוש שכלי מאד נתייחד אל הקב"ה במקומות רבים יותר משאר החושים וכמו שאמרנו שעיקר מהות התנוך איננו ידוע שכן אינו לא זה ולא זה ולא זה כך מהות סוד שמו של הקב"ה נעלם מכל נברא וכל אחד מברואי ב"ע ילאה להשיגו אבל כל אחד ישיגו בו לפי רצונו של הב"ה ולא יותר לכל אחד יאמר עד פה תבוא ולא תוסיף אל תהרוס להכנס לפנים ממחיצתך לעלות אל יי' פן יפרוץ בך יי'²⁶⁴ ותפול ולא תקום והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד) אם רץ לבך שוב אל המקום²⁶⁵ ותהיה כללי ולא פרטי לבקש פרטים בכלל הגדול הכולל את הכל בשכמל"ו. תנו"ך בא"ת ב"ש אטפ"ל אל תאמר אטפל ואשתדל לדעת מהות עוצם אמתת שמו של הקב"ה שכל הנבראים ילאו להשיגו אטפל מלשון טפול כגון בני ביתו של אדם נשים וטף אשר הם <19> מטפלים ודבקים ומתחברים אל בעל הבית ומשגיחים בו ומשליכים את ידם עליו להשיג אהבתו לא תעשה כן בשמו של הקב"ה להשיג עיקר שמו כי לא תוכל אבל תמים תהיה עמו לבטוח בו ולהשען עליו לבד ביראתו ואהבתו והוא ישפיע בך זיו אור שפעו אשר הדם והשמן ירמוז. עוד תנו"ך באי"ק ר"ל בחשבון הקטן דהו"ב²⁶⁶ וסודו טו"ב רמז שטוב יי' לכל (תהלים קמה, ה) לא ימנע טוב להולכים תמים (תהלים פד, יב) וכבר ידעת שיהו"ה באי"ק סדו טו"ב²⁶⁷ ומלת בהן דרוש נעלמה שהוא הוא"ו כאלו נכתבה בוא"ו ובשתי מלות בו הן רומז לשמו של הקב"ה שהוא עס"ב א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י סודם ה"נ ולזה ירמוז הן ליי' אלהיך השמים (דברים י, יד) הן אמת חפצת בטוחות (תהלים נא, ח) הן עם לבדד ישכון (במדבר כג, ט) לזרע ישראל הכשר והצנוע יתגלה סוד ה"ן לו לבדו ולא לזולתו ומפני היות הר"ב ר' אב"א הב"נ הב"מ המ"מ חן וחסד שלמים ורחמים גמורים וטוב שלם ופשיטות שלמה בתכלית יבאו הדם והשמן על תנוך ובהן אהרן ובניו והמטהר הימניים ולא השמאליים.

עוד בלילה זו סמוך לשחר אני קורא בנים ולא נים שני פסוקים האחד ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ויי' עמו (שמואל א יח, יד) והשני מזבח אדמה תעשה לי (שמות כ, כ)

263 נראה שהכוונה שהגיד מוגבה.

264 על פי שמות יט, כא.

265 ספר יצירה א, ז.

266 תנוך באי"ק (לעיל, הערה 89): $17 = 2+6+5+4 = \text{טו"ב}$.

267 יהו"ה באי"ק (לעיל, הערה 89): $17 = 5+6+5+1 = \text{טו"ב}$.

ושמעתי באומרים לי מזבח אדמה זה ירמוז לת' [פארת] ולעט' [רה] שכן אדמה הוא אד"ם ה"א ירמוז אד"ם לת' [פארת] וה"א <לעט' [רה]> וענין עשייתם הוא להיות צדיק חסיד חכם משכיל שמחשבותיו ודבריו ומעשיו יסבב ייחודם על נכון. ואין לך בנין מזבח והעלאת עולות והקרבת שלמים גדול מזה כי זה כל האדם (קהלת יב, יג) ועל זה נאמר שכל טוב לכל עושיהם תהלתו עומדת לעד (תהלים קיא, י) ומלת עושיהם מלשון וימהר לעשות אותו (בראשית יח, ז) כי ישמעאל לא ברא את הפר אבל תקן אותו שהיה ראוי לאכילה ובוה נתחזקה עלי השינה וישנתי כשעה והקיצותי משנתי זו ובפי אני קורא כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (ירמיה יז, ב) ובעודי קורא ששה תיבות אלה ראיתי סודם ושמחתי יען היותם ראייה לאשר ראיתי תחלה במלת אדמה כיצד כסא כבוד מרום הוא הת' [פארת] שהוא סוד אלף רום בשור"ק והוא כסא כבוד לב' [ינה] והוא מקום לבית מקדשנו העליון ירושל"ם הבנויה הוא העט' [רה] שכן סוד הת' [פארת] מקיף לסוד העט' [רה] ומלת מראשון תרמוז אל הר"ב ר' אב"א וראה כי כסא' כבוד' מרום' <20א> ס"ת אדם שזהו מה שאמרנו במלת אדמ"ה ומלת [מקדשינו העליון ירושל"ם הבנויה הוא העט' [רה] שכן סוד הת' [פארת] מקיף לסוד העט' [רה] ומלת מראשון תרמוז אל הר"ב ר' אב"א וראה כי כסא' כבוד' מרום' ס"ת אד"ם שזהו מה שאמרנו במלת אדמה ומלת [מקדשינו תרמוז לה"א של אדמה כאשר אמרנו ובוה קמתי להתפלל כי האיר היום שמח וטוב לב ושש כמוצא שלל רב על כל זה אשר ראיתי בלילה זה אשר מספרה לימי חדש זה כמספר אותיות השם המיוחד יהו"ה²⁶⁹ בשכמל"ו.

אני היד"ע ליל יום ששי בשבת כ"ח ימים לחדש זה שהוא חדש תשרי ישן במטתי ואחר חצי הלילה הקיצותי משנתי זו ואני קורא פתאום וידבר יי' אל משה ואל אהרן לאמר זאת חוקת התורה אשר צוה יי' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול (במדבר יט, א-ב). ובנים ולא נים אמרו לי דע כי מלת זאת תרמוז לעט' [רה] חקת חק רומז לצ' [דיק] והת' [פארת] לת' [פארת] התורה רומז לח' [כמה] אליך בעבורך ובעבור כל ילוד אשה על כן אמר אליך. אמנם בעשיית המקדש אמר ויקחו לי תרומה (שמות כה, ב) ועשו לי מקדש (שם, ח) כי להשכין בו זיו אור שכינתו אמר לי לי והנה אמר אליך לטהר אדם מאדם כמהו שהוא קשה להטהר מטומאת אדם יותר מטומאת שרץ שכן השרץ אב הטומאה ואדם אבי אבות הטומאה הואיל והאדם חביב לפני הקב"ה מצד הנפש המשכלת אשר חנן אותו בה נכלל מטהרה ומהפך לטהרה והנה הוא מטהר טמאים מצד השכל אשר נתלכשה בו נפשו המשכלת ומטמא טהורים מצד התאוה שבנפשו הצומחת שאם תגבר הנפש המתאוה על הנפש המשכלת הרי הוא טמא ומטמא את הטהורים כי חוטא ומחטיא ואם תגבר הנפש המשכלת על הנפש המתאוה הרי זה טהור ומטהרת את הטמאים כי

268 קטע זה המוקף בסוגריים נמצא בכתב היד אולם נראה כי מדובר בכפילות מחמת הדומות.

269 נראה שכוונתו לומר שהגילוי אירע ביום ד' לחודש.

הוא זוכה ומזכה ולענין זו תרמו לו פרה אדומה זו מטמאה טהורים ומטהרת טמאים אדומה ולא לבנה מצד מדת הדין שהוא הגוף בלא מום ובלא שום עמל למען תהיה מדת הדין בכל כחה וגבורתה שאם גרמו עונותיו בהיותו הולך אחרי שררות לבו וגברה תאותו על שכלו ונטמא במת וישוב מעונותיו תבא הזאת מי הפרה עליו והעביר ממנו הטומאה אשר הגיעה אליו מצד <20ב> המדרגות החיצונות ובכח ההזאה ימשכו עליו רחמי המדות האלהיות ותברח ממנו הרוח הצפוני ורוח הטומאה ועל כן תרמו על דרך הסוד לסנדלפון²⁷⁰ שסודו פ"ר ועל דרך האמת תרמו לעט'רה] הכלולה מדין ורחמים טומאת הפרה מצד אדמימותה הרומו למדת הדין הפ'חד] וטהרתה מצד לבניות המים הרומזים למדת הרחמים הג'דולה] והעושה תשובה ובא להטהר יטהר עצמו ויטהר הכהן המזה עליו שאלו יגע הכהן במי החטאת ללא צורך יהיה טמא ומאחר שנגע בהם לצורך טהרת זה הבא להטהר יטהר אחרי ההזאה הכהן המזה והאיש הנזה ועל כן יאמר לו הכהן אחר ההזאה טהרתני וטיהרתך. ואשר נזכר הנה אלעזר באמרו ונתתם אותה אל אלעזר <הכהן>²⁷⁰ ושחט אותה לפניו ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים (במדבר יט, ג-ד) רמו לסיעתא דשמיא שהאל עוזר לשבים ולבאים להטהר כי הבא ליטהר מסייעין אותו (בבלי יומא לא ע"א) וכשם שאמרנו שסוד הפרה על דרך הנסתר ירמו לאדם זה שהוא העולם הקטן כך על דרך הסוד ירמוז לאדם הגדול שהוא העולם הוא מש"ה יי"ו עה"ה²⁷¹ הואיל והוא בכלל ב"ת אבי"ע וכן לעט'רה] על דרך האמת כאשר אמרנו הואיל והעט'רה] מדת הדין הרפ"ה וכן לה'וד] שהוא ענף מהפ'חד] וכן לפ'חד] כי היא מדת הדין הקשה וכן לב'ינה] על דרך האמת הנכונה הואיל והיא מדת הדין הגדולה.

וביום זה עצמו שהוא יום ששי בשבת שמנה ועשרים יום לחדש זה ראיתי סוד מה שאנו רגילים לומר מי שאמר לעולמו די הוא יאמר לצרותינו די²⁷² שרומז לבונה עולמות ומחריבן²⁷³ שלא יתפשטו ולא ימשכו יותר אלא כמו שהם עתה עד פה תבא ולא תוסיף עד כאן גבולכם כמו שאנחנו אומרים עד כאן תחום שבת.

עוד ביום זה נזכרתי לאשר אמרו ז"ל הרואה אווה בחלום יצפה לחכמה (בבלי ברכות נו ע"א) האווה הנה ירמוז למקבל את השפע אשר יבא להשפיע את אשר קבל וזהו סוד מחצית השקל מחצית הנפש כי שק"ל סודו נפ"ש עין אחת של האווה מביט בארץ לבקש מזונו אשר בארץ ועינו השני מביט למעלה השמימה להשמר מהעוף הפורח כך עושה זה המקבל ומשפיע הנזכ'ר] חצי השגחתו למעלה לקבל השפע וחציה השני מביט

270 נוסף מעל השורה.

271 מ'טטרון ש'ר ה'פנים י'ברכהו י'י ו'ישמרהו ע'ליו ה'שלוש הע'ליון ה'אלהי (ראו לעיל בהערה 60 ובגוף המאמר סמוך להפניה אליה).

272 רש"י בפירושו לבראשית מג, יד.

273 מדרש בראשית רבה, ג (ברלין תרכ"ו, י ע"א).

למטה להשפיע כי <21> יותר משהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק (בבלי פסחים קיב ע"א).

יום שבת תשעה ועשרים יום לחדש זה שהוא חדש תשרי בעודי מעיין בענש אדם הראשון ראיתי שאסור לאדם לקלל כל נברא ואפי' [לו] יהיה אויבו ויהיה רשע גמור שעשה לו כל רעה שבעולם אסור לקללו שהרי אדם הראשון אשר חטא חטא גדול ומר מאד מזיק לכל הנבראים רוחניים וגופניים שעל מצוה אחת הראשונה אשר צוהו הקב"ה עבר ולא קללו ולא קללו²⁷⁴ הב"ה כמו שקלל לנחש ולקין אבל קלל את האדמה שנא' [מר] ארורה האדמה בעבורך (בראשית ג, יז) ענין בעבורך הוא שאמר לו הקב"ה לא תהיה האדמה לעצמה רק לעצמך בלבד ובקין נתפרש שאמר לו לא תסיף תת כחה לך (בראשית ד, יב) ואין הקללה באדמה עצמה אבל ברכה הוא לה שתשמור תענוגיה וטובותיה לעצמה ולא תוציאם חוצה לה ויהיו חיי האדם חיי צער מאד בחטאו וכן עשה לקין כמו שאמרנו. ואמנם על דרך האמת מנע הקב"ה מאדם ומקין שפע האדמ"ה העליונה ארץ החיים שלא יבא להם ממנה רק שפע מקיים מציאותם בלי תענוג.

עוד ביום זה ראיתי ראייה ברורה על סוד בונה עולמות ומחריב²⁷⁵ שלא יאמר לך אדם הואיל וליכא מידי דלא רמזה משה באוריתא האי דאמרינן שהב"ה היה בונה עולמות ומחריבן היכא רמיזא אמור אלו בקין והבל אשר היו ראשוני' [ם] לכל ילוד אשה אחר שנבנו נחרבו שהרי הבל נהרג ולא הניח זרע והיה כלא היה וקין זרעו וזרע זרעו נשמדו ונמחו מן העולם כי נשטפו בדור המבול עד שלא נשאר להם זכרון תחת השמים והיו כלא היו עד שבא שת וממנו הושתת העולם וזרעו נתיסד וראה כי כל הזכרים אשר באו לעולם מקין היו תשעה והוא עצמו עמהם עשרה רמו לעשר מ"ט²⁷⁶ מדרגות חיצונות שטניות והן הן העולמות שנבנו ונחרבו ואמנם עד"ה וצל"ה לא נזכר להן אב ולא אם כמו לנעמה ששם אבי' [ה] למך ושם אמה צל"ה ועל כל פנים קין הוא אביהן ואחותו אִמְנָה.²⁷⁷

ליל מוצאי שבת שלהי חדש תשרי ראש חד מרחשון סמוך לשחר חסר כאן <21> העכבר הגדול ינצח את החתול הקטן לקחתי אבן בידי והכתי בו את ראש העכבר הגדול והרגתיו ואחרי כן אכל החתול את העכבר הקטון אחר כל זה והנה גבירתי אמי ודודתי אחותה לפני עצבות סופקות את כפיהן ותאמרנה לי איך מליאך לבך לעשות ככה והלא ידעת שאמרה תורה ושור או שה אותו ואתו בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) ובזה הקיצותי משנתי עצב ולבי נשבר ונדכה אחרי כן שבת לי שן אני ישן ולא ישן נים ולא נים ושמעתי באומרים לי אם יאמר לך אדם הואיל וליכא מידי

274 הכפילות במקור.

275 ראו לעיל הערה 273.

276 מדרגות טומאה.

277 על אחותו התאומה של קין ראו בבלי יבמות סב ע"א.

דלא רמזה משה באוריתה האי קרא דכתי' [ב] השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ (שיר השירים ג, ה) היכא רמזא באוריתא דמשה אמור לו בפסוק ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד רמיזה כי יש לך לדעת שעל דרך האמת אין ענין תשחטו מלשון מלשון²⁷⁸ שחיטה ממש אלא מלשון המשכה כמו חץ שחוט לשונם (ירמיה ט, ז) שהלשון מושך הדבור ממחשבת הלב ומוציאו חוצה מן הכח אל הפעל ולא אמר הכתוב ופרה או שה אותה ואת בנה או אותה ואת בתה לא תשחטו ביום אחד כי כן הוא המשפט לאמר ככה שהרי האי אבי החי הבלתי מדבר אינו ידוע כמו שהוא ידוע אבי החי המדבר על פי דברי האשה הואיל והפרה מתעברת במרעה ובאחו בין פרים רבים ועל כן דבר הכתוב על פי דרך האמת כי שור או שה ירמזו לכחות העליונות המשפיעים והבן הזה רומז לכחות המקבלים את השפעים הנשפעים מים העליונים ומים התחתונים העליון המשפיע המניק נקרא אב והשפל המקבל היונק נקרא בן כדאמרין יותר משהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק (בבלי פסחים קיב ע"א) אם כן ענין לא תשחטו הוא התראה למקובלים האמתיים חכמי חסידי משכילי ישראל לבל ידחקו את הקץ למהר הגאולה לדחוק ולהכריח את המשפיע והמקבל לעורר ולהמשיך שפע אל"ף בי"ת יו"ד של אבי"ע בעי"ן של אבי"ע ר"ל לעורר שפע מהר"ב ר' אב"א הב"מ בשכמל"ו ולהמשיך בח' [כמה] ובב' [ינה] ומהם בת' [פארת] ובעט' [רה] ומאלה רמז על נפשות בני ישראל שלא לדחוק את הקץ ולהתגבר.²⁷⁹

ו. פריז VI B.117 (קטע גניזה)²⁸⁰

<1> (והרמז) הנסתר לו ליחזקאל מהע' [טרה] ולמטה. ועל כן ירמוז צפון לע' [טרה] ואמנם על (דרך) האמת ירמוז רוח סערה (יחזקאל א, ד) לע' [טרה] צפון לפ' [חד] ענן לתפ' [ארת] וא"ש לב' [ינה]]²⁸¹ תוכה מתוך הב' [ינה]. הא"ש נוטריקונו הנזכר ירמוז להר"ב ר' אב"א ב'ש'כ'מ'ל'ו'. ואמנם על דרך הנסתר שהיא דרך חכמי המחקר ירמוז רוח סערה"ה לכח הדמיון. צפו"ן לעולמו של כח הדמיון שהוא עולם הדמות מחצב הגופניות ומקורה. ענן גדול²⁸² כח הנפש המדברת עם עולמה שהוא עולם הנפש. ואש מתלקח"ת השכל הקנוי. ונוג"ה ל"ו סבי"ב השכל האלהי. ומתוכה כעין החשמל ר"ל פנימיות כל אלה ועו' [קדם]. סוד החשמל הוא עולם האלוהות. יסוד ה'כל

278 הכפילות במקור.

279 המשך הפסקה חסר.

280 על פי העתקתו של גרשם שלום.

281 שלום, בתעתיק שלו, הותיר כאן רווח בגודל המתאים לכתיבת שתיים-שלוש מילים.

282 המשך הדברים ביחזקאל, שם: 'וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת ונגה לו סביב ומתוכה כעין החשמל מתוך האש'.

ו'מקור ה'כל. י'סוד ה'רוחניות ו'עיקר ה'גופניות. י'סוד ה'חיצוניות ו'עיקר ה'פנימיות כלם. ה'אש ה'אלוהים ה'אל ה'עליון א'ל ש'די ב'ש'כ'מ'ל'ו.

ו'א'ה'ל' מ'י' ע'י' מ' י'ו'ח'צ'י' ב'ו'א' א'ו'י'ר' ל'א'ה' ל'ש'ה' ו'ה'ב' מ'ע'י' כ'ח'ו' ר'ו'ן' ע'א' (...) ס'ו' {....} ²⁸³ א'ה'ב'א' א'ה' א'י' ו'ע' ע'ה'.²⁸⁴

אני ה'י'ד'ע ליל ששי בשבת ז"ך ימים לחדש זה יושב וסועד סעודת הלילה ובעודי על השלחן בא לפי בישישים חכמה (איוב יב, יב) ובעודי קורא כן נזכרתי לאשר פירש הרב המאמין בא"ו המיל"ה שחכמה זו אינה רק הבנה לבד.²⁸⁵ וראיתי (שלבני) חמשים יאמר זקנים ולבני ששים שנה ישישים שכן הנו"ן שבמלת זקנים תרמוז לחמשים שנה כמספרה. וראה כי יו"ד מ"ם שבמלת זקנים סודם חמשים. ולבני ששים שנה יאמר ישישים כמשמעות המלה ישישים ששים וטעם הבנה זו הוא מפני ששקטה רתיחת הנפש המתאוה ויצאה מכח ששת הקצוות הגופניות שכל אחד כלול מהעשרה והרי הם ששים והתחיל לצאת מחסרון הגשמות ולבא בשלימות הרוחניות הוא השביעי קדש שירמזו לו העשרה של שבעים.

וביום ששי זה עצמו בעודי מתהלך ברחבה ראיתי עוד להוסיף שלשה דברים שבכל אחד שלשה על השמונה עשר אשר זכרתי למעלה.²⁸⁶ ואלו הן תנועת בעלי חיים של העולם השפל שלשה כנף רגל סנפיר במקומות שלשה אויר עפר מים <2> הכנף ביסוד האויר הרגל על העפר ר"ל ביסוד העפר והסנפיר ביסוד המים ואל תשיבני מסלמנדרא הנעשה ביסוד האש והנחש והדומים לו ההולכים על גחון (ויקרא יא, מב) כי בטלו במיעוטם כי הסלמנדרא אינו נמצא רק באש גדול וחזק לא נכבה זה שבע שנים יומם ולילה ויוד לא יכבה עד תום שבע שנים.²⁸⁷ וההולך על גחון נשתנו עליו סדרי בראשית באכילת פרי עץ הדעת.²⁸⁸ והקריאה בתורה על פי שלשה. ואלו הן אותיות אשר חוברו ונעשו תיבות ונקודות וטעמים. והעיקר הם הטעמים שהקורא תורה שבכתב ותורה שבעל פה בלא טעמים עליו הכתוב אומר ואני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם (יחזקאל כ, כה) וכשם שהנקודות לאותיות כנשמה לגוף כן הטעמים נשמה

283 רווחים אלה מצויים בתעתיק של שלום, כולל הנקודות שמספרן משקף ככל הנראה את השערתו לגבי מספרן של האותיות החסרות.

284 גרשם שלום הוסיף הערה על הגיליון: נקודה על כל אות. על ראשי תיבות אלו ראו לעיל, בהערה 50 ובגוף המאמר סמוך להפניה אליה.

285 הרב המאמין הוא הרמב"ם. ראו רמב"ם, מורה נבוכים (תרגם מערבית והוסיף הערות, נספחים ומפתחות מיכאל שוורץ), תל אביב תשס"ג, ח"ג, פרק נד.

286 איננו יודעים לאן מפנה ריד"ע בדברים אלו.

287 על הסלמנדרא ראו: בבלי חגיגה כו ע"א, וראו רש"י שם: 'חיה הנבראת מן האור, כשבוערין אש במקום אחד שבע שנים תמיד בלי הפסק'. ריד"ע מזכיר את הסלמנדרא גם במקום אחר וגם שם הוא מציין את תכונתה המיוחדת – עורה לא נשרף באש (ראו 10, עו ע"ב).

288 ראו בראשית רבה, כ (ברלין תרכ"ו, לח ע"ב): 'בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא על גחונך תלך ירדו מלאכי השרת וקצצו ידיו ורגליו והיה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו'.

לנקודות נמצאו הטעמים נשמה לנשמה.²⁸⁹ וסודי סתרי פנימיותם נשמה לנשמת הנשמה והקב"ה אשר נתנם לנו על ידי משה עבדו נשמה לנשמת כל הנשמות בשכמל"ו.
 עוד ראיתי עתה דבר רביעי משולש והוא שני עיני הראש. והשלישי המכריע עין הלב הוא עין השכל. עוד ראיתי כי ששת הקצוות עיקרם שלשה והם ארך ושטח ועומק ג' קוים ששה ראשים להם שכן כל קו בעל שני ראשים הוא. עוד כל נברא לא ימלט משלשה דברים והם ראש ותוך וסוף והסימן סת"ר נוטריקון סו"ף תו"ך רא"ש וזהו האמת כי אמת חותמו של הקב"ה. האל"ף בראש האלפא ביתא והמ"ם בתוכה והתי"ו בסופה. והמספר השלישי.²⁹⁰ ואם נפרשהו בת[פארת] תרמוז הנפש לת[פארת] ואם נפרשהו בשמו של הקב"ה בכלל שהוא עס"ב תרמוז הנפש לר"ב ר' אב"א הב"נ בשכמל"ו. ועל פי הדרך העליונה על כל הדרכים הנכונות תרמוז כלה זו לכלל שמו הנזכר והחתן ירמו לר"ב ר' אב"א זה הנזכר בשכמל"ו. ועתה ראה כי מאיר באי"ק הוא ומטטרו"ן באי"ק כמו כן שמנה כאשר תחזיר <3> גם השלשים שלשה באי"ק כיצד מטטרו"ן באי"ק חמשה ושלשים תחזיר השלשים שלשה הרי שמנה כסוד מאיר באי"ק²⁹¹ ודין הוא שיקרא שמו מאיר בעולם השפל כי ודאי שפע רוח קדשו מאיר את הנפשות אשר ישכון בתוכם אם כן כאשר אנחנו אומרים אלהא דמאיר ענינו²⁹² כאלו נאמר אלהא דמטטרו"ן ענינו בשכמל"ו.²⁹³ ואתה בני הקורא דברי אלה²⁹⁴ תשתבש במלת ומעשה²⁹⁵ הסמוכה

289 בספרות ההגות היהודית, רעיון זה מופיע לראשונה בהקדמתו של ר' יצחק אבן גיא לפירושו למגילת קהלת, מהדורת י' קאפח (מהדיר ומתרגם), חמש מגלות עם פירושים עתיקים, תשכ"ב, עמ' קסא (מהדיר ייחס את הפירוש לרס"ג, אבל כפי שהראתה חגית מיטלמן, המחבר הוא אבן גיא, ראו ח' מיטלמן, פירוש לספר קהלת בערבית-יהודית המיוחס לר' יצחק אבן ג'יא – היבטים פילוסופיים ופרשניים, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ט, פרק ב, עמ' 42–80), ולאחר מכן היא מופיעה בחובות הלבבות, מהדורת י' קאפח, תשל"ג, עמ' שמג. אברהם אבן עזרא ייחסו לעצמו והרבה להביאו, למשל בפירושו לשמות כ, א (תודתנו לחגי בן-שמאי על הערה זו). הרעיון מופיע גם בחוג תלמידי הרמב"ן, ראו למשל בפירוש רבנו בחיי לבראשית יח, ג: 'והנה כל זה מחכמת תורתנו האלהית ולשוננו הקדושה, ומטעם זה נמשלו האותיות לגוף והנקודה לנשמה, כי הנקודות מניעות האותיות כמו שהנשמה מניעה את הגוף'.

290 הערת גרשם שלום: מקום חלק. הכוונה למקום חלק באמצע הגיליון, ונראה כי ההמשך שייך לפסקה אחרת.

291 מאיר באי"ק (לעיל, הערה 89): $8 = 2 + 1 + 1 + 4$; מטטרו"ן באי"ק: $35 = 5 + 6 + 2 + 9 + 9 + 4$. ריד"ע מורה לחשב טוב גימטרייה קטנה גם למספר זה. בחישוב הנוסף 35 הופך ל- $5 + 3 = 8$.

292 ראו רש"י בפירושו לבמדבר י, לא: 'כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו'.

293 דרשה על 'אלהא דרבי מאיר' מצויה גם בכ"א, א, (159ב).

294 הערת גרשם שלום: חלק. וראו לעיל, הערה 290.

295 נראה כי הכוונה לאמור בתהלים ח, ד: 'כי אראה שמייך מעשה אצבעתיך ירח וכוכבים אשר כוננתה'.

לירח שמים כי סמיכתה להקב"ה עם דוד בבת שבע הנזכר למעלה²⁹⁶ כאלו אמרתי ככה וראיתי שמעשה הקב"ה עם דוד בבת שבע ומעשה ר' מאיר עם ברוריה אשתו²⁹⁷ שוים השואה גמורה וכו' וזו היא דרכי ומנהגי פעמים רבות כי הדברים הנזכרים לי מכריחים אותי להפסיק הפסקה גדולה תוך פנימיות הענין. וכבר מצאתי ענין זה רמוז בתורתנו התמימה הקדושה תורת משה איש האלהים ע"ה שתיבות רבות מפסיקות הענין והדבור האחרון שב אל הדבור הראשון ונקשר עמו בהכרח ולמעלה הבאתי הפסוקים כולם ובארתי הענין באור נכון.

ובלילה זה טרם ראיתי זה חלמתי חלום והקיצותי משנתי ושבתי לישן ובעודי ישן ראיתי את אשר כתבתי וזהו החלום ראיתי עצמי יושב על השלחן עם אנשים אוכלים ושותים שמחים וטובי לב אנחנו יושבים ככה וראיתי בחור נחמד לובש בגד תכלת פניו עגולים ורחבים קורא אותי ואומר לי עמוד וצא עמי ואראך בשמים שמנה ועשרים מחנות השמש אשר שמם ידוע לחכמי התבונה.²⁹⁸ קמתי ויצאתי עמו חוצה והרים ידו השמימה להראות אותם לי ובכלל מה שהראה לי והוא אומ'ר] זה מחנה פלו'ני] וזה מחנה פלו'ני] ראיתי ברקיע כוכבים מקובצים מאירים יותר מכל שאר הכוכבים אשר ברקיע וצורתם דומה לצורת רמש הרומש בנהרות ובים הגדול ושל נהרות קטנים ואמנם של הים גדולים מאד ומלבושו העליון ר"ל אשר על גביו יעשו ערש לתינוקות ותריס לקבל הכאות האויב בחרב ורומח וחנית כי חזק הוא מאד ויקראו שמו בלשון ערבי קלפ"א ובלשון לעז טרטונא²⁹⁹ <4> אחרי הראותו לי את מחנות אלה אשר הראה לי האיר היום ויצאנו אני והוא חוצה ברחוב ובעודנו הולכים ברחוב זה ראיתי בחלון בית מטרוניתא גדולה תלוי חוצה תכשיט נאה מצד³⁰⁰ עשוי מזהב ובדולח ואבנים טובות ומרגליות וצורתו כצורת הרמש הנזכר. כראותי אותו קראתי לאיש זה ההולך לפני ואני אחריו ואמרתי לו בא נא וראה תכשיט צורתו כצורת הכוכבים אשר ראיתי עמך אמש. ויען אותי ויאמר אלי אל תתמה על זה כי כל אשר בשמים דוגמתו בארץ ואיקץ והנה חלום.

וראיתי לכתוב הנה שמנה ועשרים מחנות אלה בלשון ערבי כי לא מצאתים בלשון הקדש.³⁰¹ המחנה הראשון אלנפי"ד והוא שלשה כוכבים. השני אלבוט"ן גם הוא שלשה

296 לא ידוע להיכן הפנה כאן ריד"א. בכ"י 10 דוד ובת שבע מוזכרים בשתי פסקאות שונות, אך נראה כי לא אליהן מפנה ריד"ע כאן.

297 בבלי עבודה זרה יח ע"ב וברש"י שם.

298 הכוונה למחנות הלבנה, וראו יצחק צבי לנגרמן, המדעים המדויקים בקרב יהודי תימן, ירושלים תשמ"ז, עמ' 31-32, וכן להלן.

299 במיתולוגיה היוונית והרומית טריטון הוא בנו של אל הים – יצור ימי שחי במצולות. פירוש המילה הערבית קלפ"א הוא קליפה או עורלה, ואולי גם צדף, שכן ידוע שטריטון תוקע במין שופר עשוי צדף (תודתנו ליהודה ליבס על הערה זו).

300 כך בהעתקת שלום. נראה שצריך לתקן ל: מאד.

301 פירוש השמות מצוי אצל P. Kunitzsch, 'al-Manāzil', in: *Encyclopaedia of Islam*,

ככבים. השלישי אלתוריא"א ששה ככבים. הרביעי אלדיבדא"ן שבעה ככבים. הה' אלהקע"ה שלשה ככבים. הששי אלהנע"ה חמשה ככבים. השביעי אלדרא"ע שני ככבים בין האחד לחבירו כשיעור קומת אדם. השמיני אלכתר"ה כמו כברה של ככבים ושני ככבים קרובים לה מבחוץ אחד מפה ואחד מפה. התשיעי אלטר"ף שני ככבים אדומים. הי' אלגבה"ה ארבעה ככבים וסביבם שני ככבים. הי"א אלזובר"ה³⁰² היא שני ככבים. הי"ב אל טרפ"א כוכב אחד נפרד. הי"ג אלעא"ה ששה ככבים עשויים כמגל. הי"ד אלסמא"ך אחד נפרד. ארבעה עשר אלה שמאליים ואמנם ארבעה עשר ימניים אלו הן הראשון אלגפר"א ארבעה ככבים. השני אלזובאנ"א שני קרנים ישרים. השלישי אל אכלי"ל שלשה ככבים עשויים כצמיד עגול. הד' אלקל"ב כוכב אחד מאיר מאד תוך מערכת ככבים. הה' אלשל"א ששה ככבים. הו' אלנעאי"ם תשעה ככבים. הז' אלבלד"ה שנים עשר ככבים הששה נראים והששה נסתרים כמו הקשת והיתר. הח' אלדאב"ח שלשה כוכבים ישרים בקו אחד כאדם שחוט. הט' אלסע"ד טלע כוכב אחד דמות אדם הרוצה לבלוע מה שלפניו. הי' אלסע"ד אלסעו"ד כוכב <5> אחד נפרד. הי"א אלסע"ד אלכביה ארבעה ככבים כמו דלי תלוי בבית. הי"ב אלפר"ג אלמוקדם שני ככבים. הי"ג אלפרג אלמואכד הוא כמו אלמוקדם. הי"ד בטן אלהו"ה הוא עשוי כמסכת אורגים.

יום ד' בשבת י"ב יום לחדש זה בעודי קורא בפסוקי דזמרא ברוך יי אלהי ישראל מן העולם ועד העולם (תהלים קו, מח) יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם (תהלים קיג, ב) ובנשמת כל חי מן העולם ועד העולם אתה אל³⁰³ ובישתבח כי מעולם ועד עולם אתה אל³⁰⁴ הרגשתי בעצמי התעוררות חזקה להסתכל בזה ולומ'ן] איך נתן גבול לברכת יי' אלהי ישראל שתהיה ברכתו ר"ל שיהיה ברוך ממקום פלוני ועד מקום פלוני כי י"ח אלף עולמות הם והמשפט היה לומר יהיה שם יי' מבורך בכל העולמים ברוך

Second Edition, Edited by: P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs. Consulted online on 26 August 2019 (http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_4910). יש לציין שחלק מהשמות שובשו, אולי על ידי ריד"ע עצמו ואולי על ידי מעתיקים מאוחרים.

302 הערת שלום: נ"א אלדהרמן.

303 מתוך נוסח תפילת 'נשמת כל חי' הנאמרת בשבתות. ידוע כי ריד"ע נהג לומר תפילה זו בכל יום על פי הנחיית אימו (כ"י 10, נא ע"א, נד ע"א), ומסתבר שלא היה היחיד שנהג כך, אלא מדובר במנהג ימי ביניים מוכר, כפי שמובא אצל יעקב ישראל סטל, 'אמירת 'נשמת כל חי' בימות החול ובכל יום: לתולדות מנהג ה'מעמדות' בקרב חסידי אשכנז, ירושנתו, ה' (תשע"א), עמ' רא-רכג. ייתכן שמדובר במנהג שהיה מקובל בקרב נשים חסידיות דווקא, כפי שעולה גם משיר קינה שחיבר הרוקח על אשתו, החסידה מרת דולצא: 'משוררת זמירות ותפלה ומדברת תחנונים / ודוי בכל יום ונשמת כל חי וכל מאמינים... (יצחק מילזיש, שירת הרוקח: פיוטי רבי אלעזר מוורמייזא, ירושלים תשנ"ג, עמ' 228-229. על מקור זה וחילופי הנוסח של הקינה ראו סטל, שם, עמ' רו-רי).

304 כוונתו לברכת 'ישתבח' הנאמרת בסוף פסוקי דזמרה של תפילת שחרית.

י"י' אלהי ישראל בכל העולמים בכל העולמים אתה אל ומהו מעתה ועד עולם כנותן שיעור וגבול. ובעודי מסתכל בתמיהה זו ראיתי זה שיי"י' אלהי ישראל רומז לר"ב ר' אב"א הב"מ בשכמל"ו והעולם האחד רומז לב'ינה] שכונה עילאה. והעולם השני ירמז לעט'נה] שכונה תתאה. עוד י"י' אלהי ישראל ירמז לת'פארת] והעולמות כאשר אמרנו. וברוך אשר אמרנו שירמז לר"ב ר' אב"א הב"מ בשכמל"ו ענינו שישפיע לשני העולמות הנזכרים וכאשר ירמז לת'פארת] ענינו שהת'פארת] יקבל שפע מהב'ינה] וישפיע בעט'נה]. עוד י"י' אלהי ישראל ירמז לעט'נה] ושני העולמים ירמזו לשני האופנים אופני קדש אופן אחד בארץ (יחזקאל א, טו) זהו סנדלפון והוא העולם השפל ואופן אחד בשמים זהו מטטרון והוא העולם העליון וכל פירושים אלו במלת ברוך ענינם תפלה ותחנונים ואם נפרש ברוך י"י' אלהי ישראל במטטרון ששמו כשם רבו כי שם רבו בקרבו ושעליו נאמר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר (שמות כד, י) לא תהיה ברכה זו דרך תפלה ותחנונים אלא חלילה כי העובד לכבוד נברא כאלו עובד ע"ז במו"י³⁰⁵ ואמנם היא כברכת תלמיד לרבו או בני ישראל לדוד המלך עבד י"י' <6> ושלמה בנו ומאחר שהעולם האחד רומז לעט'נה] וכן מלת מעתה תרמז לעט'נה] והעולם האחד ירמז לב'ינה] הרי כל המציאות המיוחדת בכלל שני עולמים אלה וענין ברכה זו הוא להמשיך שפע מהב"מ לכל מקבל.

ליל שבת ט"ו יום לחדש זה אני היד"ע ישן במטתי וסמוך לעמוד השחר הקיצותי משנתי ובפי את קשתי נתתי בענן (בראשית ט, יג) ונראה הקשת בענן³⁰⁶ וזכרתי את בריתי (שם, טו) והיתה הקשת וראייתה לזכר ברית עולם (שם, טז). ובעודי קורא כן ראיתי זה מתוך אשר קבלתי ביתרון אשר בין מולד הלבנה אשר עבר והמולד הבא שהוא אי"ב תשצ"ג³⁰⁷ שהרי שבוע. כל חדש ארבעה יומי כל שבוע שבעה הרי הן שמנה ועשרים יום ואין חדשה של לבנה פחות מכ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים.³⁰⁸ ומאין בא יתרון זה של אי"ב תשצ"ג על ימי ארבע שבועות שהם כ"ח ימים אע"פ שיש אומרים שהלבנה לא תשוב למקומה הראשון לעשות הקף שלם עד כ"ט ימים ומחצה וע"ג חלקים. יש לך לדעת שהטעם הנכון ליתרון זה הוא שיעור היות הלבנה נסתרת בלי אורה כמו שאמרנו ואשר ראיתי זהו. דע כי ענן הנזכר בפסוקים אלה על דרך

305 הצעות לפתיחת ראשי תיבות אלו ראו לעיל, הערה 247.

306 על פי בראשית ט, יד, בשינוי קל: 'ונראה' במקום 'ונראה'.

307 ראו רמב"ם, ספר זמנים, הלכות קדוש החדש, פ"ו ה"ה: 'כשתשליך ימי חדש הלבנה שבעה שבעה שהן ימי השבוע ישאר יום אחד ושתיים עשרה שעות ושבע מאות ושלשה ותשעים חלקים סימן להם אי"ב תשצ"ג וזו היא שארית חדש הלבנה'. ובה"ו: 'כשיהיה עמך ידוע מולד חדש מן החדשים ותוסיף עליו אי"ב תשצ"ג יצא מולד חדש שאחריו ותדע באיזה יום מימי השבוע ובאיזו שעה ובכמה חלקים יהיה'.

308 ראו לדוגמה פרקי דרבי אליעזר, פרק ז: 'מול ומול משרת את ימי חדש הלבנה כ"ט ימים ומחצה וב' ידות שעה וע"ג חלקים'.

האמת ירמוז לצ'דיק] והקשת על דרך האמת ירמוז לע'טרה] וכן הברית לע'טרה] רומז וסוד הזכירה והראיה על דרך האמת ירמוז לשפע הרחמים הנשפע מהרב ר' אב"א הב"מ בשכמל"ו בת'פארת] ומהת'פארת] בע'טרה] ומה שאמר א'ת ק'שתי נ'תתי ב'ענן על דרך האמת ירמוז להתעלות ולהתיחדות ייחוד שלם בשלום ורחמים הע'טרה] בצ'דיק] ובת'פארת]. והשם הגדול הנכבד והנורא אשר עליו עשו רז"ל כמו התראות רמוז הנה כיצד א'ת ק'שתי נ'תתי ב'ענן ראשי תיבות א"ק נ"ב נוטריקון אבגית"ץ קרעשט"ן נגדיכ"ש בטרצת"ג³⁰⁹ נשאר שלשה שהם חקבטנ"ע יגלפז"ק שקוצי"ת בשכמל"ו.³¹⁰ שלשה אלה רמוזים בתי"ו של את' וביו"ד קשתי' וביו"ד של נתתי' כיצד תי"ו של את' הוא חיי"ת בחלוף אלפא ביתא זו אס. בע. גף. דץ. הק. ור. זש. חת. טנ. ימ. כל. וחיי"ת הוא ראשית חקבטנ"ע. ויו"ד של קשתי' הוא יגלפז"ק. ויו"ד של נתתי' הוא שי"ן בחלוף אלפא ביתא זו אל. בס. <7> גנ. דס. הע. ופ. זצ. חק. טר. יש. כת. ושי"ן הוא ראשית שקוצי"ת בשכמל"ו הרי בארבע תיבות של א'ת ק'שתי' נת'תי בענ"ן רמוז שם בן ארבעים ושתים אותיות זה כלומר שעליו אמר הכתוב רכב אלהים רבותים אלפי שנאן אדנ"י ב"ם סינ"י בקד"ש (תהלים סח, יח) הסתכל ברמוזי פסוק זה ותמצא בהם רמוזים הת'פארת] והצ'דיק] והע'טרה] וסוד ב"ם ארבעים ושתים והסתכל בצירוף אי"ב תשצ"ג ותמצא בו גנוז השם הראשון והאחרון של השם הגדול והנכבד הוזה הנזכר כיצד תוציא השי"ן הרומז לשם אחרון ותמצא שאר האותיות שהם השם הראשון בצירוף האותיות וראה גם ראה.

עוד בלילה זו ראיתי סוד בנאצל שהוא עס"ב יול"ו עם סוד הב"נ בשכמל"ו וטעם אותו מש"ש³¹¹ כטעום החך את הדבש הטוב והוא בעיני עיקר גדול לעיקרי המציאות המחודש והוא שפעולת כח הב"נ בשכמל"ו נראית בנבראים {עס"ב ר"ל כחו עבודתו של הב"נ נראים בנבראים}³¹² באמצעות הנאצל הכולל עס"ב על כל אחד מהנבראים לפי הראוי לו אם הוא מחשבה ועצה נכונה הוא באמצעות הכ'תר] ואם חכמה הוא באמצעות הח'כמה] ואם תשובה ובינה והתבוננות הוא באמצעות הב'ינה] ואם גדולה וחסד וחסידות הוא באמצעות הגדול"ה ואם כח וגבורה וניצוח ואיילות ופחד ודין ומורא הוא באמצעות הפחד וכן כלם והכל לשבח ובזכות הזכאים. ואולם בחובת החייבים יהיה להפך שבח באמצעות עשר מדרגות חיצונות וזהו על פי חכמת חכמי ספרד ואמנם על פי חכמת חכמי קטאלוני"א³¹³ הפך השבח הוא תוקף רבוי שפע הפ'חד] בעט'רה] כי

309 מתוך שם בן מ"ב אותיות.

310 המשך שם בן מ"ב אותיות.

311 הערת גרשם שלום: מיעוט שכל שבי.

312 נוסף בכתב יד מעל השורה. נראה כדילוג מחמת הדומות. לא ברור אם כך היה גם בכתב היד המקורי או אם מדובר בהשלמה פרי מלאכת מגיה.

313 בחלוקה בין חכמי ספרד לחכמי קטלוניה ראה גולדרייך מאפיין מובהק של ריד"ע והיא מוזכרת מספר לא מבוטל של פעמים בתוך קובצי אוצר חיים. ראו לדוגמה: כ"י 10, יב ע"ב–

תוקף רבוי שפע הפ[חד] יותר מן הראוי בעט[רה] הוא להפרע מן הרשעים ואמנם בדרך בינונית הוא קיום הנבראים שכן קיומם בדין וברחמים ממוצעים מזוגים יחדיו ועל כן נקראת העט[רה] מדת הדין הרפה ועל זה נאמר כוס חמר ביד יי' מלך מֶסֶךְ³¹⁴ ונא[מר] אל יחסר המזג (שיר השירים ז, ג) אל יחסר מזג הרחמים גם אל יחסר מזג הדין כי בשניהם יחדו במזג נכון העולם מתקיים והמשכיל יבין.

אני הצעיר יד"ע יום שבת זה שחרית ר"ל אחר תפלת <8> שחרית טרם התפללי מוסף קורא הסדר שמו"ת וראיתי במלת אדנ"י הנזכרת כמה פעמים בסדר זה הוא סדר וירא אליו³¹⁵ שכלם קדש חוץ מאחד³¹⁶ הוא אשר הזכיר ראשונה לוט באמרו למלאכים הנה נא אדנ"י סורו נא אל בית עבדכם וגו' (בראשית יט, ב) שהוא חול ולפיכ[ך] תרגמו אנקלוס ע"ה רבוני כמו שאומ[רים] רבותי שהוא דרך כבוד לבני אדם נכבד[ים] לומר להם ככה אמנם השני אשר הזכיר שניה הוא אמרו אל נא אדנ"י (שם, יח) קדש ותרגמו אנקלוס יי' שהוא קדש שכן תחלה אמר הכתוב ויאמר לוט אליהם אל נא אדני ואחרי כן אמר הנה נא מצא עבדך חן בעיניך ותגדל חסדך אשר עשית עמדי (שם, יט) הזכיר הכתוב אליהם שהוא רומז לרבים וכל דברי לוט כמדבר עם יחיד בלבד וגם משיב לדבריו יחיד לבד הוא אמרו ויאמר אליו הנה נשאתי פניך גם לדבר הזה לבלתי הפכי כי לא אוכל לעשות (שם, כא–כב) הרי כל דברי העונה את לוט דברי יחיד. השתכלתי בזה וראיתי שמלת אלהם שהיא לבדה לשון רבים וכל השאר לשון יחיד כמדבר עם אחד לבדו ושדנ"י קדש כי כל דבריו עמו תרמוז לעס"ב ואדנ"י לר"ב ר' אב"א הב"מ הב"מ בשכמל"ו למדנו מזה כלו רמז לגדולי המקובלים האומרים ברכה פלונית וברכה פלונית ופלנית לב[ינה] וברכה פלנית וברכה פלנית ופלנית לת[פארת]³¹⁷ ולקבלה זו תרמוז מלת אליהם. ומה שאמרו שעם כל זה לא תסור הכונה מהר"ב ר' אב"א הב"נ הב"מ הב"מ בשכמל"ו. שתמיד תהיה הכת"ר³¹⁸ בו תרמוז לקבלה זו מלת אדנ"י שהוא קדש רומז לאדון יחיד בשכמל"ו שהוא אדונ"י

יג ע"ב, קפב ע"ב; כ"י ש, עמ' 31 (ראו: הוס, נסא"ן [לעיל, הערה 24], עמ' 176–177. וכן הפניותיו שם בהערות 108 ו-110).

314 על פי תהלים עה, ט. הנוסח המדויק: 'כי כוס ביד ה' ויין חמר מלא מסך'.

315 הכוונה לפרשת וירא, פרשת השבוע שבו אירעה ההתגלות.

316 לדין אם שם זה הוא קודש ראו: בבלי שבועות לה ע"ב.

317 כך מצוי בכוונות התפילה אצל ראשוני המקובלים, ראו G. Scholem, 'The Concept of Kawwanah in the Early Kabbalah', A. Jospe (ed.), *Studies in Jewish Thought*, Detroit 1981, pp. 162-180; משה אידל, 'התפילה בקבלת פרובאנס', תרביץ סב, ב (תשנ"ג), עמ' 286–265; הנ"ל, 'על כוונת שמונה עשרה אצל ר' יצחק סג"נהור', משואות: מחקרים בספרות הקבלה ובמחשבת ישראל מוקדשים לזכרו של פרופ' אפרים גוטליב, בעריכת מ' אורון וע' גולדרייך, ירושלים תשנ"ד, עמ' 25–52. על הכינוי 'גדולי המקובלים' ראו דברינו לעיל בהערה 239 וסמוך להפניה אליה.

318 כך בהעתקה, ואולי צריך להיות 'הכוונה'.

ר"ל אדון יו"ד אדון עס"ב ודברי לוט עם יחיד ודברי יחיד עמו ירמוזו כמו כן לקבלה זו ומה שאמר ללוט המשיב היחיד הזה כי לא אוכל פירש סודו אנקלוס הגר ע"ה שלא תרגמו לית לי רשו כמו שתרגם לא תוכל לזבוח את הפסח (דברים טז, ה) לית לך רשו כמי שאומר אינך רשאי מפני אימת יי' אלהיך אדנך אשר אימתו מוטלת עליך לזבוח את הפסח באחד שעריך ואינך רשאי לשנות דברו ומצותו עליך לא להוסיף ולא לגרוע אבל <9> תרגמו לא איכול משל למלך שמרדו בו בני מדינה והיה לו בה איש אחד אהוב נאמן קבץ מחנותיו והלך לצור עליה ולהחריבה ושלא להשאיר בה שריד ופליט והיתה המדינה סוגרת ומסוגרת והיתה מתמהמה מלהחריבה אמרו לו עבדיו למה לא תשליך עליה אבני סוללה עד שתחריבה ולא תחיה בה כל נשמה אמר להם לא אוכל להלחם בה ולא להשליך עליה אבן עד שיצא מתוכה אהוב אחד נאמן שיש לי בה ואחר שבקש דרך להוציא את אהובו אשר נכמרו רחמיו מחמלתו עליו והוציאו מתוכה החריבה והרג לכלם לא השאיר בהם שריד ופליט³¹⁹ ואע"פ שאמר המלך לא אוכל להלחם בה יכול היה אמנם לא היה טוב בעיניו עד שיוציא אהובו וכל אנשי ביתו עמו מתוכה ובזכות אברהם אהובו של הקב"ה חמל על לוט והוציאו מן ההפיכה וזהו שאומר אחרי כן והיה בשחת אלהים את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה (בראשית יט, כט) מה ענין אברהם בהפיכת סדום ועמורה וכי אברהם בסדום היה והלא לוט הוא שהיה בתוך ההפכה לא אברהם ולמה אמר והיה בשחת אלהים את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם (שם) מלמד שלוט לא היה כדאי ולא היה ראוי להמלט מן ההפכה כי השוכן עם הרשעים אי אפשר שלא ילמד ממעשיהם וראה ראיות ברורות בזה שהאיש אשר (הוא) ירא אלהים ויש לו שכן רע יברח משכונתו כי אי לו לרשע ואוי לשכנו (משנה נגעים יב, ו) כי קודם ילמד הטוב ממעשי הרע מאשר ילמד הרע ממעשי הטוב מרוב תוקף גבורת יצר הרע על יצר הטוב כי קדמו יצר הרע ליצר הטוב שלש עשרה שנה שנא' [מר] כי יצר לב האדם רע מנעוריו³²⁰ משננער לצאת ממעי אמו. ואם כל בני המבוי רשעים יברח מהמבוי כלו אל מבוי אחר. ואם כל בני העיר רשעים יברח מאותה העיר כלה וישכון בעיר אחרת ואם כל בני ארץ המלכות ההוא רשעים יברח מאותה המלכות וישכון במלכות אחרת ואם כל אנשי המלכות רשעים יברח מן היישוב כלו וישכן במדבר לבדו מוטב יאבד גופו ולא יאבד נפשו. ולוט <10> לא ידע להמשיך את לבו ורצונו ולב ורצון רועיו וכל אנשי ביתו אחרי רצון הצדיק אברהם אשר בזכות חברתו נתעשר ונתרחק משכונת הצדיק והלך לשכון עם רשעים גמורים ודאי כי לא היה לו להמלט אלא בזכות אברהם ועל כן אמר ויזכר אלהים את אברהם (בראשית יט, כט) זכר מעשיו הטובים וחסדיו הגדולים והציל את לוט כי כדאי הוא אברהם אבינו להציל

319 ייתכן שריד"ע רומז כאן למצור על עכו ולחורבנה. הביטויים המשמשים בדין זה וגם בהמשך לקוחים ברובם מהדיונים על הפיכת סדום ועמורה והצלת לוט אם כי גם מפרשת עיר הנדחת.

320 בראשית ה, כא. ראו לדוגמה אבות דרבי נתן נוסחא א, פרק טז: 'יצר הרע כיצד, שלש עשרה שנה גדול יצר הרע מיצר טוב'.

את לוט בזכותו שיעמוד לנו עם זכות יצחק בנו ויעקב בן בנו אבותינו ע"ה ואה"ל מ"י אוי"ר לא"ה לש"ה וה"ב מע"ו כח"ו דו"ן ע"א ב"ז יס"ו והו"ה אהב"א.³²¹

אני הצעיר יד"ע אלהים ייי' יעזור לי ישן במטתי ליל שלישי בשבת ח"י ימים לחדש זה ובשחר שהתחיל היום להאיר הקיצותי משנתי ואני קורא פתאום ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם ייי' (ישעיה נט, כ) ושמעתי כאומרים לי ראה כי אותיות נאם הן הן אותיות אמן והשתכלתי בפסוק זה וראיתי בו סוד וזהו כבר ידעת כי הב'ינה] שהיא שמינית ממטה למעלה כוללת ומיחדת הח'כמה] והכ'תר] שאע"פ שעס"ב מיוחדות זו בזו ייחוד אמתי שלוש העליונות הוא ייחוד נכון בתכלית מפני שהן בערך השבעה כמו הנשמה בערך הגוף והנה בפסוק זה שמנה תיבות השבעה ירמזו לשבעה שהם ג'דולה] פ'חד] ת'פארת] נ'צח] ה'וד] צ'דיק] ע'טרה] והשמיני שהוא ייי' ירמז לב'ינה] הכולל שלש עליונות כאשר אמרנו הרי פסוק זה רומז לעס"ב שמו של הקב"ה וכבודו וראה שאותיות פסוק זה שלשים ושתים סוד כבו"ד וירמז מספר זה לשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה. נא"ם אשר אותיותיו אותיות אמ"ן סודו אדנ"י יהו"ה. אדנ"י רמזו לע'טרה] יהו"ה ירמז לת'פארת] יהו"ה הכתוב בפסוק אחר נאם ירמז לב'ינה] אי נמי נאמר שיהו"ה זה ירמז לר"ב ר' אב"א הב"נ הב"מ הב"מ בשכמל"ו. ומלת נא"ם הרומזת לע'טרה] ולת'פארת] כאשר אמרנו כוללת כל עס"ב מפני שהשבעה סוד הגוף ושלש עליונות סוד נשמתן וכבר ידעת כי עס"ב סוד הנאצל הרי בפסוק זה רמזים מאציל בשכמל"ו ונאצל יול"ו ודרך זו היא הדרך. ומלת ציון על דרך הפשט תרמז <11> לכל ישראל הכשרים ושבי פשע רומז לאשר לא היו כשרים שהלכו אחרי שרירות לבם הרע ועשו תשובה וציון מלשון הציון הלו בשור"ק תוך הוא"ו האנשים הכשרים המצויינים בתורה ומצות ומעשים טובים ויראת שמים ואמנם על דרך האמת ירמז ציון לעט'טרה] וגואל רומז לצ'דיק]. ואמנם על דרך האמת הנכונה³²² לשפע חדש עליון נאצל מה' בג'.³²³ וענין ולשבי פשע הוא ענין מאמר רז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד (בבלי יומא פו ע"א) שנא'מר] שובה ישראל עד ייי' אלהיך (הושע יד, ב) עד ייי' אלהיך ר"ת כס"א³²⁴ ייי' רומז לצ'דיק] ואלהיך לע'טרה].

וביום זה עצמו בא לידי ספר סגולות דברים³²⁵ ישר בעיני מאד ודבור זה ראיתי נקשר עם הסוד אשר שהוא את אשר כתבתי בפסוק ובא לציון גואל והדבור זה אם ית³²⁶ יכתוב אדם בארבעה פיתקין שתי מלות בכל פיתקא ותקבע ארבע פיתקאות אלה בארבע רוחות הבית יברחו מהבית כל הנחשים ואלו הן שתי המלות אד"ם וחו"ה ואשר

321 על ראשי תיבות אלו ראו דברינו לעיל, בהערה 50 וסביב ההפניה אליה.

322 הערת גרשם שלום: חלק. וראו לעיל, הערה 290.

323 לא ברור מה פשרם של קיצורים אלו. ואחריהם בא רווח נוסף כנ"ל.

324 ע'ד ייי' א'להיך = ע+י+א = 81 = כס"א.

325 לא ידוע מהו ספר זה.

326 כך בנוסח ההעתקה.

אמרתי דבור זה נקשר עם זה הסוד אשר כתבתי בפסוק ובה לציון גואל אמרתי אמת כיצד כיצד אד"ם סודו יהו"ה בפשוטו ומלואו שהוא מ"ה שלזה ירמו פסוק יהו"ה מ"ה אד"ם ותדעהו (תהלים קמד, ג) וירמו זה לצ' [דיק] או לת' [פארת] והכל אחד וחור"ה סודו כ"ה וכבר ידעת שמלת כ"ה הכתובה בתורה כה יהיה זרעך (בראשית טו, ה) כה תאמר (שמות יט, ג) כה תברכו (במדבר ו, כג) תרמו לע' [טרה] ועל זה שמחתי מצד שדוגמת מה שראיתי בליל יום זה נזדמן לי לכתוב ביום זה עצמו ואני רואה דברי ספר זה באדם וחיה הכתובים בפיסקא שממנה יברחו הנחשים. כי כאשר יראו הנחשים שם אדם וחיה יזכרו הקללה והרעה שנפלה עליהם בסבת אדם וחיה בעץ הדעת טוב ורע. ואל תשיבני במלת זכירה כי הרבה כיוצא בזה אמרו ז"ל בפרק שירה עוף פלו' [ני] מהו אומ' [ר] בהמה פלו' [ת] מה היא אומרת חיה פלונית מה היא אומרת וכן מה שדרשו ז"ל על הצפרדע שדברה עם דוד <12> הע"ה בשמחתו בספר תילים כאשר הגדיל בשבחי הבורא וזמירות והללות יול"ו ואמרה לו מה שאמרה כדי שלא תזוה דעתו עליו.³²⁷ ועל כל פנים הכל אמת ועיקר הכל סודו ופנימיותו ואראה³²⁸ מאמר שלמה הע"ה ברוח הקדש לך אל הנמלה עצל רד' ו' [מר] מאלפנו מבהמות ארץ (איוב לה, יא) מתרנגול וכו'³³⁰ והפילוסופים יאמרו.³³¹ ואפשר שאם יכתוב אדם בפיתקא זו צורת נחש ושמטא דרב יהודה בר' יחזקאל³³² כאשר יעשו בארץ העקרבים ר"ל בארץ שעקרבים רבים נמצאים בה שעוקצים לבני אדם ברוב ימות השנה ולילותיה יועיל הרבה מאד שהבית או העליה אשר תהיה פיתקא ויראה עקרב או הנחש את הפתקא תב.³³³

ליל חמשי בשבת עשרי' [ם] יום לחדש זה במשמרה שלישית ששעותיה רוחניות נכבדות הקיצותי משנתי והרגשתי בעצמי אש משתוקקת ולהבה מתעוררת בלבי חזקה מאד לקנאת על הרב המאמין באי"ו המיל"ה על דבריו בפרק החותם³³⁴ שערלי לב דנים אותו לכף חובה שאומרין עליו שהוא מהביל בפשטי התורה שבכתב ותורה שבעל פה ומרפה ידיהם של העוסקים בתורה ובקיום המצות ומכשיל את ברכיהם שתחת היותו

327 ילקוט שמעוני, תהלים תתפט, ומופיע גם בפרק שירה.

328 באמצע המילה, העיר גרשם שלום כי הושאר מקום חלק (וראו לעיל, הערה 290).

329 משלי ו, ו. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ראה דרכיה וחכמ'.

330 בבלי עירובין ק ע"ב: 'דאמר רבי חייא מאי דכתיב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות – זו פרידה שכורעת ומשתנת מים, ומעוף השמים יחכמנו – זה תרנגול שמפייס ואחר כך בועל'.

331 הקשרן של מילים אלו אינו ברור.

332 על פי בבלי נדרים נ ע"ב.

333 הערת גרשם שלום: חלק. וראו לעיל, הערה 290.

334 נראה כי הדברים כאן מתייחסים לטענות על הרמב"ם שנשמעו בפולמוס הראשון בשנות ה-30 של המאה השלוש-עשרה. ההגנה של ריד"ע על הרמב"ם מזכירה במקצת את ההגנה עליו שהופיעה במכתב ששלח הרמב"ן לרבני צפון צרפת. אם הזיהוי נכון, משמעות הדבר שהפולמוס שדברי ריד"ע מסיבים אליו איננו פולמוס שהתקיים בתקופתו אלא פולמוס קדום.

מחזק ידיים רפות ומאמץ ברכים כושלות בעסק התורות והמצות החלישם והרפה ידיהם ואשר יאמר את זה וכל כיוצא בזה על הצדיק הכביר הזה איננו אמת חס ושלוה וחלילה לרב המאמין באי"ו המיל"ה המחזק ידיים רפות המאמץ ברכים כושלות על ידי ספרי קדש אשר חבר להיות כונתו כאשר יחשבו הבלתי משכילים כי ידוע לכל בן דעת שהאיש הזוכה לקנות מעלה מהמעלות המעולות והנכבדות ישמח ויגל שתהיה מעלתו שלמה ולא חסרה ולתת שלמות למעלתו ירדוף הרודף ויבקש המבקש כל ימיו להשיג ולתת שלמות למעלתו וזו היא כונתו של מרע"ה לחיות עוד למען ישיג עוד ויתן שלמות למעלתו עד שלרוב חשקו ותשוקתו להשיג בסוד האלהות יאמר באחרית ימיו אדנ"י יהו"ה אתה החלות (דברים ג, כד), והאמת אמר שהנברא <13> העליון הקדוש על כל קדושי הנבראים שהם חיות הקדש אם יהיה קיומו שנים אשר ילאו השפתים להגיד והידיים לכתוב] והלב לחשוב ובכל יום ישיג השגה חדשה בסוד האלהות כל ההשגות אשר השיג אינם אלא התחלה לבד ובא הצדיק הגמור הנה הוא הרב המאמין באי"ו המיל"ה המשכיל המופלא אשר נחה עליו בלי ספק רוח קדושה וטהרה רוח דעת וזכירה זכה וברה ובעזרת האדון היחיד בשכמל"ו אשר היתה עמו ראה והשכיל בשנות חיי האדם שהם מעטים ובכבוד הגלות שהוא רב מאד הולך וחזק מדור אל דור עד ירא יי' וישקיף משמים נכמרו רחמיו וגדלו חסדיו על נפשות בני האדם אשר ברא בורא הכל לעמוד לפניו ולדעת ולהשכיל אותו ולשרתו ולברך בשמו וחבר כל אשר חבר להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו של האדון היחיד בשכמל"ו להקנות לנפשם שלמות כי האיש אשר זכה לעושר גדול לא בכח ועוצם ידו קנהו אמנם אשר לו הכסף והזהב שהוא יי' צבאות יול"ו הקנהו לו למען יהיה לנפשו שלמות וכן האיש אשר נתן האלהים רוח בקרבו להבין ולהשכיל בשבעת המלאכו"ת³³⁵ לא בכחו ועוצם ידו קנהו רוח זו אבל נתנה לו האלהים לתת לו שלמות גם האיש אשר תבנית אבריו בהשואה גמורה ובא³³⁶ דר' אלעזר בן דורדיא איך הצילתהו מצות הציצית מטי"ת וסמ"ך אלה³³⁷ ושמר את עצמו מהאשה ההיא מנגוע בה דרך אסור וזכה לה דרך התר כדאיתא במסכת מנחות בפר' [ק] התכלת (בבלי מנחות מד ע"א).

עוד הוספתי להסתכל בפרשה זו הנכבדת ומצאתי מספר תיבותיה מן מלת ויאמר עד אלהיכם³³⁸ ועד בכלל ס"ט. א"כ שתי אותיות החסירות בה מהאל"ף ביי"ת נמצאים במספר תיבותיה. ההעדר הזה כבר זכרנו טעמו.³⁴⁰ ואמנם טעם המציאות הזה במספר

335 נראה כי הכוונה לשבע האומנויות (*Septem artes liberales*).

336 הערת גרשם שלום: חלק (ראו לעיל, הערה 290). נראה כי בכתב היד המקורי הפסקה קטועה, וגם תחילת הפסקה שאחריה חסרה.

337 ככל הנראה מתייחס לדברים שאינם בידנו.

338 הכוונה לפרשת ציצית, במדבר טו, לו-מא.

339 העיסוק בס"ט חורו את הדברים לפסקה הקודמת.

340 הדברים לא נמצאים בדברי ריד"ע שהגיעו לידנו.

התיבות ירמוז שזכות מצוה זו ישמור המקיימה ויצילהו מפגמי שתי אותיות אלה הנזכרים ויתן לו לב לדעת ולהבין ואזנים לשמוע ועינים לראות כל ימי היותו מקיימה כראוי עד אחריתו שיהיה טוב וראה כי בזכרון המת הצדיק אומ' [רים] עליו וצ"ל ובזכרון הצדיק החי אומ' [רים] עליו ס"ט סופיה <14> טב. עוד יש לך לדעת שבפרשה נוראה זו תמצא שם ההויה ששה פעמים כיצד כבר ידעת שחייב כל בר ישראל לכפול שלש מלות אחרונות ולומר אני ייי אלהיכם אני ייי אלהיכם³⁴¹ למען יושלם בזה מספר רמ"ח תיבות משמע ישראל עד אלהיכם ועד בכלל עם ששת מלות בשכמל"ו כנגד רמ"ח איברים שבאדם שהאיש אשר לא יכפלם יחסר מאיבריו שלשה כי בזה לא תהיינה המלות רק רמ"ה. ומעתה שמע איך ההויות שש. ויאמר יהו"ה (במדבר טו, לו) מצות יהו"ה (שם, לט) אני יהו"ה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם (שם, מא). אני ייי אלהיכם (שם) אני ייי אלהיכם³⁴² הנה אלה חמשה. ומלת והי"ה הנזכרת עם לכם והיה לכם לציצית (במדבר טו, לו) הוי"ה היא כי אותיות והי"ה הן הן אותיות יהו"ה הרי הם ששה. ומלת אמת שאנחנו מוסיפים בקבלת רו"ל דהכי כתיב ויהו"ה אלהים אמת.³⁴³ ועל כן נאמר אני יהו"ה אלהיכם אמת. וכאשר תחשוב ג' אותיות ההויה שהם יה"ו סודם כסוד אהי"ה בחשבון המרובע תמצא סודם כסוד אמת. א"כ הנה לך שבע הויות הששה ירמוז לששת הקצוות שבכל מקום לכל דבר. והשביעי ירמוז להיכל שביעי קודש חותמו של הקב"ה שהוא אמ"ת א' בראש האל"ף ב"ת ומ' באמצעה ות' באחריתא ובשם יהו"ה חתם הקב"ה ששת שביעות ששת הקצוות בששת צירופיו כזה יהו"ה הו"ה הי"ו ויה"י. בשכמל"ו. עוד כשתוסף כפל ג' מלות אלה שהם אני יהו"ה אלהיכם על מספר התיבות שהם ס"ט כאשר אמרנו יהיה כלל המספר ע"ב רמז לשם הגדול בן ע"ב תיבות הנאצל משם יהו"ה יל"ו הנה אנכי בא אליך בע"ב (שמות יט, ט) בזכות מצות ציצית שסודה ע"ב יבא השפע האלהי משם בן ע"ב ותשכון על נפש המקיימה כראוי. ובפרשה זו מלת לכם שתי פעמים על הא' זרקא לכם.³⁴⁴ ותחת הב' טרחא לכם ועל לציצית סגולתא ותחת לאלהים אתנחתא כל זה לרמוז לנו שקדושת הציצית <15> מסבבת למקיימה כראוי השתלשלות השפע מהאדון היחיד שהוא מלך מ"ה הקב"ה הב"מ בשכמל"ו לבוא ולשכון ולנוח בסוד העליון אשר קדמה בריאתו לבריאת העולם המלך על כל יצורי מטה הוא הנפש המשכלת. וראה כי אותיות לכ"ם הן הן אותיות מל"ך לרמוז על זה שאמרנו. שהקב"ה המלך את נפש הצדיק הגמור על כל בראוי מעלה וברואי מטה צדיק מושל ביראת אלהים (שמואל ב כג, ג). ולמעלה זכרתי פעמים רבות הסימן אשר עשיתי לג' הנפשות אשר באדם במלך מל"ך נוטריקון מו"ח ל"ב כב"ד. במוח

341 כנוסת זוהר רות המצוטט אצל רקנאטי, פירוש פרשת ואתחנן, לד ע"ב.

342 הכוונה לחזרה על הפסוק.

343 ראו בבלי ברכות יד ע"ב.

344 זרקא מעל 'לכם'.

הראש משכן הנפ"ש המשכל"ת ובל"ב הנפ"ש החיה. ובכב"ד הנפ"ש המתאוה. עוד לכם מלך מלך. <המלך> הראשון שהוא הקב"ה הוא המלך האחרון שנא' [מר] והיה יי' למלך על כל הארץ וגו' (זכריה יד, ט) לקרא כלם בשם יי' לש"א.³⁴⁵ אותיות כל"ם הן הן אותיות לכ"ם והן הן אותיות מל"ך ויהיה זה כשתשוב הלבנה להאיר כאור השמש שתשוב הע"ת דכתיב והיה אור הלבנה כאור החמה והישכש"ה³⁴⁶ לרוב השפע המופלג הנורא העצום והמופלא אשר ישתלשל מאין סוף במדות האלהיות עס"ב בנפשו של משיח בן דוד יב"מ [יבוא בימינו מהרה] דכתיב ביה ונחה עליו רוח יי' רחורעורדו³⁴⁷ וראה כי בלכ"ם לכ"ם שנים אלה רמוז שנות קץ הגלות האחרונה הנזכר בדניאל בפסוק ומעת הוסר התמיד ולתת ש"ש³⁴⁸ ימים אלף ומאתים ותשעים שתהיה הגאולה בסבת שפע זה בעשרה אלה אשר נפש גוי אחד. קדוש הוא ישראל מרכבה להם כי חלק יי' עמו יח"נ³⁴⁹ יי' בדד יועא"נ³⁵⁰ בד"ד סודו עשר"ה הן עם לבדד ישכון (במדבר כג, ט) א"ב ג"ד ה"ו ז"ח ט"י סודם כיצד ר"ל כיצד הוא זה רמוז בשתי מלות לכ"ם לכ"ם הנזכרים בפרשה זו הנכבדת כבר ידעת כי מספר³⁵¹

אני הצעיר יד"ע יושב יום אחד בשבת ששה ועשרים יום לחדש זה שמספר זה הוא סוד השם מיוחד יול"ו ופתאם בא לפי ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז, י) ותמהתי לאמר הואיל ואמר לשונאיו שהוא לשון רבים ראוי לומר אל פניהם להאבידם למה מלה לשונאיו לשון רבים ופניו להאבידו לשון יחיד יהיה הכלל לשון יחיד <16> כזה לשונאו אל פניו להאבידו או לשון רבים כזה לשונאיו אל פניהם להאבידם אני נושא ונותן בזה וראיתי פתאום תשובה נכונה כיצד דע כי פסוק זה ירמוז לאשר ירמוז פסוק הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (איוב לג, כט). על שלשה פשעי ישראל וגו' (עמוס ב, ו) והוא סוד הייבום בסוד גלגול הנפשות.³⁵² אם כן מלת לשונאיו שהיא לשון רבים תרמוז אל הגויות אשר הנפש מתגלגלת בהם שהם רבים לצרף אותה בהם ולזקקה כצורף הצורף את הכסף או את הזהב בכורים רבים מכור אל כור. ופניו להאבידו שהם לשון יחיד ירמוז לנפש שאינה אלא אחת כמו שהכסף או הזהב הנצרף

345 צפניה ג, ט. ובפתיחת ראשי התיבות: 'לעבדו שכ"ם אחד'.

346 ישעיה ל, כו. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים'.

347 ישעיה יא, ב: 'רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'.

348 דניאל יב, יא. ובפתיחת ראשי התיבות: 'שקוף שמם'.

349 דברים לב, ט: 'יעקב חבל נחלתו'.

350 דברים לב, יב. ובפתיחת ראשי התיבות: 'נחננו ואין עמו אל נכר'.

351 הפסוק קטועה במקור.

352 ראו גם פירוש על התורה לר' מנחם רקנאטי פרשת וישב (ונציה ש"ה), דף עב ע"א; ותיקוני זהר, לדוגמה דף קיא ע"א; קונטרס שאלות על סוד העבור אצל גרשם שלום, 'לחקר תורת הגלגול בקבלה במאה הי"ג', תרביץ, טז (תש"ה), עמ' 149-150.

אינו אלא אחד והכורים רבים כן הנפש אינה אלא אחת והכלים שהם הגויות אשר היא באה בהם להצרף ולהודק רבים.³⁵³

למקדש³⁵⁴ תדע שהרי אחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו למקדש שתויי יין אהיד"ע כיון שעד עתה לא הזהיר הקב"ה את אהרן ואת בניו שלא לשתות יין בשעת העבודה למה נענשו נדב ואביהו. אין הקב"ה מעניש עד שיזהיר. תחלה יזהיר והעובר על אזהרתו יענישהו אבל קודם להאזהרתו³⁵⁵ לא יתכן להעניש. והכתוב [ב] אמ'ר] שלא מתו אלא מפני שהקריבו אש זרה. והלא מצוה היא על הכהנים להביא אש על המזבח מן ההדיוט. אמנם המבין סוד עליה שאמר הכתוב וישמו עליה קטרת (ויקרא י, א) כי וישמו עליה קטרת היה לו לומר שהרי המחנות שתיים אחת של נדב ואחת של אביהו וכן כתי'ב] בקרח ועדתו וישמו עליהן קטרת (במדבר טז, ז). ידע ידיעה נכונה למה נענשו. ובספר אוצר החיים³⁵⁶ ביארתי הסוד הזה כי נכבד הוא מאד והוא סוד ויחזו את האלהים (שמות כד, יא). בקרובי (ויקרא י, ג) בבחירי משל למלך שהיה לו בן בית וכו' כדאיתא בויקרא רבא.³⁵⁷ הוא אשר דבר והיכן דבר יי' ונועדתי שמה לבני ישראל (שמות כט, מג) ונאמר בכבודי³⁵⁸ אל תהי קורא בכבודי אלא בכבודי במכובדי.³⁵⁹ א"ל משה לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום <17> והייתי סבור או בי או בך ועכשיו אני רואה שגדולים ממני וממך. וידם אהרן (ויקרא י, ג) וקבל שכר על שתיתקו ומה שכר קבל שנתיחד עמו הדבר שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין. ועל פני כל העם אכבד (שם) כשהקב"ה עושה דין בצדיקים הוא מתירא ומתעלה. ואם כך בצדיקים כ"ש ברשעים. וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך (תהלים סח, לו)

353 הערת גרשם שלום: עד כאן.

354 נראה שתחילתה של פסקה זו חסרה. הדיון עוסק באיסור החל על הכהנים להיכנס למקדש כשהם שתויי יין. הציווי נאמר להם בעקבות מיתת שני בני אהרן.

355 כך בהעתקת גרשם שלום.

356 הערת גרשם שלום: המיוחס בטעות להרמב"ן. נראה כי הכוונה לדברי ריד"ע בכ"י מ, ב ע"ב. דברים אלו מעידים על אופן כתיבת החיבור: בזמן שדברים אלו נכתבו, כבר היה בידי ריד"ע קובץ שהוא עצמו מכנה 'אוצר חיים'. אומנם הדברים שבקטע גניזה זה נכתבו בסגנון דומה מאוד לסגנון המשמש בכ"י מ, 1, ועם זאת ניכר שבכ"י מ נעשתה עריכה על פי נושאים, וראו דברינו בגוף המאמר, סמוך להפניה להערה 56.

357 ויקרא רבה יב, א (מהדורת מרגליות, ניו יורק וירושלים תשנ"ג, ח"ב, שרידי ויקרא רבה, עמ' 28): 'דתני רבי שמעון לא מתו בניו של אהרן אלא על שנכנסו שתויי יין לאהל מועד רבי פנחס בשם ר' לוי אמר משל למלך שהיה לו בן בית נאמן מצאו עומד על פתח חניות והתיו את ראשו בשתיקה ומינה בן בית אחר תחתיו ואין אנו יודעים מפני מה הרג את הראשון אלא ממה שמצוה את השני ואמר לא תכנס בפתח חניות אנו יודעין שמתוך כך הרג הראשון'.

358 בהמשך הפסוק שם: 'ונקדש בשם: ונקדש בכבדי'.

359 בבלי זבחים קטו ע"ב. מופיע בפירוש רש"י לשמות כט, מג. כך הניקוד בתעתיק של שלום, אולם נראה שחל כאן שיבוש, ובעקבות המדרש, תיקון הניקוד צריך להיות: אל תהי קורא בכבודי אלא בכבודי במכובדי.

אל תהי קורא ממקדשיך אלא ממקודשיך.³⁶⁰ שאו את אחיכם (ויקרא י, ד) כאדם האומר העבר את המת מלפני הכלה שלא לערבב את השמחה.³⁶¹

אמ'ר] הצעיר יד"ע המבין סוד מאמר זה שאמרנו מעברין את המת מלפני הכלה ולא אמרו מלפני החתן יבין חטא נדב ואביהו ודאי. בכתנותם (שם, ה) בכתנותם של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין שני חוטיין של אש נכנסו בחוטמיהן תוך נחיריהם.³⁶²

אמר היד"ע ראיתי לדבר בעולם הקטן הוא האדם וסודות לחבר. כי דברי רש"י ז"ל במקום זה צריכין פי' [רוש] מה שאמר שנשמתן של נדב ואביהו נשרפה לא היתה הנפש המשכלת ח"ו. כי ג' נפשות באדם כיצד. דע כי בודאי העולם השפל המורכב מד' יסודות ארמ"ע שהם <ד' הפכים האש חם ויבש. הרוח חם ולח. המים קרים ולחים. העפר קר ויבש. כלם מורכבים מד' אלה והם ד' ר"ל ברואי העולם השפל ד' מינים דומם. וצומח. וחי בלתי מדבר. וחי מדבר. החי המדבר הוא האדם בו הנפש המדברת. ואם תקנה חכמה ותתקן מדותיה ותרדוף אחר המושכלות תהיה חכמה מושכלת ומשכנה בדם אשר במוח הראש וזאת היא הנקראת הנשמה החכמה. ונשמת שדי תבינם (איוב לב, ח). והיא היא שאמר עליה הכתוב [ב] ויפת באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב, ז) תרגומו לרוח ממללא. כיון שאמר נשמת חיים מה הוצרך לומר לנפש חיה. אלא בא להשמיענו שנשמה זו חיה וקיימת לעד לעולם מפני שסודה מסוד האל החי והקיים לעולם ועד בשכמל"ו. ואפילו הנפש המדברת של הרשעים הגמורים קיימת לעד לעולם אינה נעדרת. אמנם יסוריה מרים וקשים לה מהמות כי תשמח <18> במות ובהעדר ולא תסבול אותן היסורין. עוד יש באדם הנפש הצומחת המתאוה הבהמית ומשכנה בדם הכבד ואם תנצח נפש זו לנפש המדברת הנשמה החכמה הרי אדם זה פחות מבהמה מפני שהבהמה אין בה דעת ועל אדם זה יאמרו החכמים בהמה. ואם תנצח הנפש המדברת לנפש המתאוה זו הרי גדולה ממעלת המלאך מפני³⁶³ אני הצעיר יד"ע יום רביעי בשבת אח"ד ימים לחדש זה מתהלך ברחבה ופתאום בא לפי דבור פרעה ליוסף הוא אמרו לו על אביו וכל בני ביתו ועיניכם לא תחוס על כליכם כי טוב ארץ מצרים לכם הוא³⁶⁴ ובעודי קורא זה ראיתי שפרעה זה המדבר ככה הוא סמא"ל המקטרג אשר מיום צאת מפי אברהם אע"ה במה אדע כי אירשנה (בראשית טו, ח) לא נח ולא שקט ולא שלו מלקטרג עליו ותמיד יזכור חטא זה עד שגזר

360 בבלי זבחים קטו ע"ב. מופיע בפירוש רש"י לוויקרא י, ג.

361 בבלי כתובות יז ע"א: 'מעבירין את המת מלפני הכלה'. הדברים המלאים בפסיקתא דרב כהנא כו ד, ומופיעים גם בפירוש רש"י לוויקרא י, ד.

362 בבלי סנהדרין נב ע"א. מופיע גם ברש"י בפירושו לוויקרא י, ה.

363 הפסקה קטועה במקור.

364 על פי בראשית מה, כ בשינוי קל. בפסוק מופיע: 'ועינכם אל תחס'.

הקב"ה עליו ועל זרעו גזרת ידוע תדע כי גר יזבל"ל ועבדום וענו אותם אמ"ש.³⁶⁵ וגם על יצחק לא שקט מלקטרג עד שנעקד והוליד עשו וכהו עיניו ומשם והלאה לא קטרג עליו יותר. אמנם על יעקב קטרג תמיד בבטן עקב את אחיו. וענין הבכורה שגזל מעשו בנוזיד עדשים ולחם ויין וענין הברכה שרמה את אביו וכבוד אביו ואמו שהניחם עשרים ושתים שנה ותחבולת המקלות והתעסקו במורגשי עבודת לבן ברעיית צאנו לקחת את בנותיו ואת עשרו וכבודו אע"פ שבכל אלו זכיות מופלאות לאין חקר על יעקב אע"ה אמתיים נכונים יספרם הוא דרך גנאי ודרך חובה לגלגל עליו ועל זרעו שעבוד גלות מצרים עד שאמרו חז"ל ראוי היה יעקב להורידו מצרימה בשלשלאות של ברזל אלא שחס הב"ה על כבודו ועשה לו כאשר עושיין לפרה סוררה שמוליכין לפניה את העגל בנה והיא הולכת אחריו³⁶⁶ לאהבה אותו כן יעקב אבינו ע"ה לשמחתו ביוסף בנו שהוא חי ומלך יקר והוריד כל אשר לו עמו מצרימה <19> ולשמחת פרעה זהו סמא"ל שהגזרה מתקיימת על זרעו של אברהם יצחק ויעקב ויפלו תחת ידו וממזלתו ישמח אותם בדברים ואומר להם ועיניכם לא תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא.³⁶⁷ אני הצעיר יד"ע ישן במטתי ליל חמשי בשבת י"ד יום לחדש זה וסמוך לשחר הקיצותי משנתי ונדב לבי אותי לקרוא ששה ועשרים פסוקים קומה רומה³⁶⁸ אשר כתבתים למעלה³⁶⁹ כי סגולתם גדולה ולמען לא יתעלם ממני אחד מהם הורגלתי לשמור מספרם בחוליות אצבעות יד ימיני שהתחלה בפניהם פנימה והסיום על גביהם חוצה בענין שעל פי דרך זו יהיה מספר השלשה בצפורן הגודל והשמונה בצפורן אצבע והי"ד בצפורן אמה והעשרים בצפורן קמיצה והששה ועשרים בצפורן זרת³⁷⁰ וכאשר הרגשתי במספר העשרים והששה ועשרים שבאו בצפורני האצבעות הנקיים הקדושים שהם קמיצה וזרת שבשניהם יקמוץ הכהן סלת הקרבנות על גבי המזבח לזכות את הנפשות והמשכילים זכי הנפשות לא יגעו בהם על שולחנם לכל מאכלם רק באצבע ובגודל לבדם ואם יגעו גם באמה לעתים רחוקים יהיה ולרוב קדושת אצבע קמיצה אסרו ז"ל ללחוץ כל דבר הנלחץ מכל זולתו רק בו לבדו ילחוץ אדם מה שהוא צריך ללחוץ ולמעלה פירשתי סוד קדושתו³⁷¹ שמחתי מפני שהששה ועשרים ירמוז לשם

365 בראשית טו, יג. ובפתיחת ראשי התיבות: 'ידע תדע כי גר] יהיה זרעך בארץ לא להם [ועבדום וענו אתם] ארבע מאות שנה'.

366 מדרש תהלים קה.

367 ראו לעיל הערה 364.

368 מנהג זה לא ידוע לנו ממקור אחר, וייתכן שריד"ע חידשו על דעת עצמו (אולי במקור הקודם הנזכר כאן שאיננו בידנו).

369 הדברים אינם בידנו.

370 על דרכי אומנות הזיכרון בימי הביניים על פי כפות היד ראו אצל M. Carruthers, and J.

M. Ziolkowski (eds). *The medieval craft of memory: an anthology of texts and*

pictures, Pennsylvania 2003, ובמיוחד בדיון סביב Guidonian hand.

371 ראו לעיל כ"י ט, עמ' 15ב.

המיוחד שסודו ששה ועשרים יול"ו ובעודי מסתכל בעשרים ראיתי סוד בעשרים הדברות כי כן חייבה כי כן חייבה³⁷² החכמה האלהית להיותם עשרים מפני שעס"ב כל אחת בלולה מדין ורחמים והרי הן עשרים והעולמות שלשה שסודם בי"ע והא' של אבי"ע שהוא עיקרם של כל בי"ע גם בו עשרים הרי הכל שמונים וכל קצוות הדברים ששה הרי ששה ושמונים שהוא סוד אלהי"ם והאדון היחיד אשר המציא הכל מעצם אמתו עליון על כלם בשכמל"ו. ולכל זה ירמוז בראשית ברא אלהים (בראשית א, א) בראשית באי"ק אחד³⁷³ ר"ל <20> אחד ברא אלהים האחד מקיף בשמונים ספירות ושש קצוות שסודם אלהים אחד ברא אבי"ע ופירוש ברא בסוד א' של אבי"ע מלשון וברא אותם בחרבותם³⁷⁴ שהוא לשון נקבה.

אני הצעיר יד"ע יום ששי בשבת ט"ו יום לחדש זה יושב וטועם פת שחרית ובעודי על השלחן בא לפי ארמי אובד אבי³⁷⁵ ככלי אובד (תהלים לא, יג) העיני האנשים ההם תנקר לא יעלה³⁷⁶ ובעודי קורא פסוקים אלה ראיתי בהם סוד ישר בעיני מאד ואע"פ שכבר דברתי בפסוק ארמי אובד אבי ראיתי לשנות ולדבר עוד בו שנית כי תוספת ברכה תמצא הנה כי מלת אובד הוא כנוי כי משפטו לומר מאבד ולא אמר הכתוב אלא אובד להשיב האבדון על הארמי לא על אבי כמו שהוא שב על הכלים שאמ' [ר] הייתי ככלי אובד (תהלים לא, יג) והכתו' [ב] כנה כמו שכנה בדברי דתן ואבירם כי דתן ואבירם על עיני עצמן אמרו תנקר והכתו' [ב] אמר העיני האנשים ההם תנקר להשיב מלת תנקר על דתן ואבירם כך השיב הכתוב מלת האבדון על הארמי. ואמנם ענין העלייה הזאת היא תימה וכי מגדלים ועליות היו לו למשה רבי' [נו] ע"ה שוכן בהם במדבר והלא כלם היו יושבי אהלים בלא בית ועלייה והמשפט שם לומר לא נלך מהו לא נעלה על כן יראה שאהל מועד יבחרו לו ישראל הר או גבעה המקום הגבוה שבמקום תחנותם לכבוד הקב"ה וארון הברית ולמען יראו לו תמיד כל בני ישראל או רובם ואהל משה סמוך לו בכל מקום חנייתם והצריך ללכת אל אהל מועד שהוא המשכן או אל אהל משה ממחנה ישראל צריך הוא לעלות. והסוד אשר ראיתי בארמי הוא זה שהנפש היא המדברת וארמי ירמוז לסמא"ל והאב הזה הוא השכל אשר הוא אב ואדון ומושל יועץ ומנהג רופא אומן רועה נאמן על הנפש המדברת. כיצד אבי סודו אחד והשכל אחד פשוט בלי הרכבה. סמא"ל באי"ק סודו י"ד ופירוש³⁷⁷

372 הכפילות בהעקת גרשם שלום. הערת שלום: (sic).

373 בראשית באי"ק (לעיל, הערה 89): $13 = 4 + 1 + 3 + 1 + 2 + 2$. אח"ד.

374 על פי יחזקאל כג, מז, בשינוי קל. במקור: 'אותהן'.

375 דברים כו ה, מתוך נוסח ההגדה של פסח.

376 במדבר טז, יד, בשינוי קל. במקור: 'לא נעלה'.

377 כאן נקטעה ההעקה.

ז. קיימברידג' T-S K12.5 (קטע גניזה)

<א01>378

[שכלם גובר על תאותם לקיים]

[מת ובאמונה ובשלום במלות האל]

[יום אחד מ]ימי³⁷⁹ חדש זה הוא חדש אלול³⁸⁰ אני ה[צעיר יד"ע יושב בחברת תלמי]דים ותיקים אוהבי חכמה פתח אחד מהם [את [פיו]³⁸¹ ושאל או]תי לאמר מה בין בריאה ליצירה אמרתי לו גם שאל למה [נקרא ספר] אברהם אע"ה אשר עצמו פלאי פעולותיו הנוראות שמתוכו [רבא ברא] גברא³⁸² ור' חייא ור' אושעיא כל מעלי שבתא מברי להו עגלא תילתא ואכלי ליה בשבתא (בבלי סנהדרין סז ע"ב) וירמיהו ובן סירא בראו מתוכן אדם מדבר חכם משכיל כמו שכתבתי וביארתי למעלה ספר יצירה ולא נקרא ספר בריאה ולא הוה בידיהו ר"ל לא ענני אחד מהם כי לא ידעו מה הוא.

ואני הצעיר בעודי אומר ככה ראיתי טעם נכון בעיני והוא שכבר ידעת סוד יו"ד אבי"ע וסוד הבי"ת ומפני שאין כח ברב ילודי אשה לתת נפש מדברת אף כי לא משכלת בחמר אשר יעשהו צורת בהמה או חיה או עוף או דג או רמש ואפי' [לו] צורת אדם בכח ספר יצירה רק נפש חי בלתי מדבר שהיא נפש חיה ומתאוה כמו שאז"ל רבא ברא גברא שדריה לר' זירא נקרא הספצ' >הספר<³⁸³ הוה על שם י[ציר]ה ולא על שם בריאה כי הנפש החיה והמתאוה אשר תכלה במות הגוף בהפרד ה[רכבת] ארבעת היסודות יסודם הע[ולם] האמצעי שהוא יו"ד אבי"ע ואמנם הנפש המשכלת יסוד הנפש המדבר³⁸⁴ המשכלת העולם העליון הוא שהוא בית אבי"ע ואמרי ברוב ולא בכל יצירת כוננתי להוציא מכללם ירמיהו הנביא תלמידו של מרע"ה ובן סירא וכל הדומים להם שהם מעטים מאד אשר קנו שלמות אלהי לברוא חי מדבר משכיל ואם תאמר והלא כל נביאי האמת והצדק תלמידי מרע"ה ולמה אמרת על ירמיהו בפרט שהוא תלמידו של מרע"ה תשובתך היא שתרוף אחרי המקובלים לבאר לך סוד פסוק נביא מקרבך מאחך כמוני יקים לך יהו"ה אלהיך אליו תשמעון (דברים יח, טו) ואזי תבין כוננתי ודאי ואמ' [נס] >ב5< על ירמיהו ובן סירא לבדם קבלתי [שהמשיכו נפש מדברת מיסוד]

378 לדברים אלו מקבילה בכ"י ש, עמ' 217. ההשלמות בסוגריים המרובעים נעשו על פי הנוסח במקבילה.

379 השלמה על פי כ"י ש. לדברים אלו קדם: 'להריד"ע ז"ל יום שבת ששה עשר יום לחדש זה אני הצעיר ידע [] הסדר שמו"ת' דברים אלו הם שורת הפתיחה של הפסקה הקודמת שבכ"י ש, ונראה כי הועתקה כאן שנית בטעות, ולכן נמחקה.

380 בכ"י ש: 'חדש זה הוא'.

381 השלמה משוערת שלנו.

382 בבלי סנהדרין סה ע"ב. התייחסות של ריד"ע לסיפורים אלו מצויה גם בכ"י א, 150, ואולי למקור זה הפנה ריד"ע בהמשך.

383 בכ"י ש, במקום 'הספר' שהושלם כאן, מעל השורה: 'נקרא שם הספר'.

384 בכ"י ש: 'יסוד הנפש המדבר' במקום 'המדבר' כאן.

בי"ת אבי"ע³⁸⁵ לרוב תוקף מעלתם] ו[שן]למות נפשם יכלו לענין מופלא] זה והטעם לפי שהגיעה מעלתם [למרע"ה וסנ'דלפון] אשר] אנחנו אומרים עליהם בברכת אבות ומ[ביא גואל לבני בניהם] והמשכיל יבין.³⁸⁶

ליל שבת משבתות חדש [זה אני] יד"ע ישן במטתי וסמוך לשחר הקיצותי לקרוא [] ויסע ויבא ויט³⁸⁷ ולקרוא אחריהם השם הגדול שלא [] פעם אחת בנקוד הנכון המקובל ולקרוא עוד שנית עם א"ל ושלישית עם י"ה ורביעית עם רו"ן כמנהגי רוב השבתות להעביר המחיצות החוצצות ולבא תוך המדות הקדושות האלהיות וכאשר הגעתי למלת הלילה שבפסוק המהופך ראיתי פתאום כי תרמוז מלה זו למדת הלילה שהוא העט'רה] שנא'מר] להגיד בבקר חסדך (תהלים צב, ג) זה הת'פארת] ואמונתך בלילות זה העט'רה] ועניני פסוק זה ירמוז לפ'חד] כי ויסע רומז למדת הגדול"ה ולמלאך היונק ממנו הוא מיכאל"ל שר המים. ויבא ירמוז למדת הפח"ד ולמלאך היונק ממנו הוא גבריאל שר האש. ויט רומז למדת התפאר"ת ולמלאך היונק ממנו הוא אוריא"ל שר הרוח והעט'רה] סוד הכלה הכלולה מהכל. עוד הלילה הה"א הראשונה תרמוז לב'ינה] והאחרונה לעט'רה] והיו"ד לחכמ"ה ולמ"ד ראשונה לת'פארת] והשניה לצ'דיק] ששנים אלו סוד הכח המתעלה וסוד הלולה הכפול בעליו הכפולים ואת [] שבכ'תר] שלש עליונות נכללות ירמוז היו"ד למשה יו"ע'ה'ה'. עוד הלילה סודו שמונים ועם המלה סודה א"ף לרמוז על העט'רה]. עוד הלילה סודו שם הגבור"ה שהוא אגל"א וכן ל"ה סודו אגל"א והיו"ד אשר באמצע ירמוז לכל חלק משה חלקי שם בן ע"ב ששמות כל חלק שנים עשר שנים עשר שצריך לכתוב שם הגבורה הזה תחלה וסוף וכאשר תתן היו"ד האמצעי עם הל' שלפניו ועם הה' שאחריו תמצא מ"ה מימינך ומ"ה משמאלך וזהו מש"ה מהאדם מ"ה סודו אד"ם יהו"ה מלא סודו מ"ה. עוד הלילה באי"ק הקטן סודו טו"ב³⁸⁸ לרמוז שאי³⁸⁹

רשימת כתיבי היד המוזכרים במאמר

להלן כתיבי היד של 'אוצר חיים', שנדונו או הוזכרו במאמר:

- א כתב יד אוקספורד בודלי, ספריות הבודליאנה, קטלוג נויבאוואר מס' 1911, עמ' 149 ע"א-172 ע"א. מתכ"י F 18844.
- ב כתב יד בודפשט, הספרייה של האקדמיה ההונגרית למדעים, אוסף קויפמן A240, עמ' קיד ע"א-קלד ע"א. Fiche 45.

385 בכ"י ש נוסף: 'שהוא אלף אבי"ע'.

386 עד כאן הקטע המופיע גם בכ"י ש.

387 ראו דברי ריד"ע על פסוקים אלו גם בכ"י 11, 135א.

388 הלילה באי"ק (לעיל, הערה 89): $17 = 5+3+1+3+5$; טו"ב בגימטרייה = 17.

389 עד כאן בכתב יד זה. המשך הפסקה חסר.

- 10 כתב יד מוסקווה, ספריית המדינה של רוסיה, אוסף גינצבורג 1062 (לשעבר 775), עמ' א ע"א-רכז ע"א.³⁹⁰ מתכ"י F 4194.
- 20 כתב יד מוסקווה, ספריית המדינה של רוסיה, אוסף גינצבורג 1062 (לשעבר 775), עמ' רלא ע"א-רלד ע"ב. מתכ"י F 4194.
- 30 כתב יד מוסקווה, ספריית המדינה של רוסיה, אוסף גינצבורג 1062 (לשעבר 775), עמ' רלה ע"א-רלו ע"ב. מתכ"י F 4194.
- 40 כתב יד מוסקווה, ספריית המדינה של רוסיה, אוסף גינצבורג 1062 (לשעבר 775), עמ' רלח ע"א-רמד ע"א. מתכ"י F 4194.
- 11 כתב יד ניו יורק, ספריית בית המדרש לרבנים, 1674, עמ' 121 ע"ב-138 ע"ב. מתכ"י F 10772.
- 21 כתב יד ניו יורק, ספריית בית המדרש לרבנים, 1848, עמ' 3 ע"ב-14 ע"ב (בדילוגים). מתכ"י F 60646.
- 31 כתב יד ניו יורק, ספריית בית המדרש לרבנים, 8633, עמ' 1 ע"א, 5 ע"ב, 72 ע"א-ע"ב. מתכ"י F 49496.
- 9 כתב יד פריז, אוסף קלגסבלד (ללא מספור), עמ' 14 ע"א-15 ע"א. מתכ"י F 75976.
- 19 כתב יד פריז, ספריית כל ישראל חברים VI B 117 (לשעבר).
- ט כתב יד סנקט פטרבורג, הספרייה הלאומית של רוסיה, (אוסף פירקוביץ השני) EVR II 358.4, עמ' 14 ע"א-21 ע"ב. מתכ"י F 64668.
- ק כתב יד קיימברידג', ספריית האוניברסיטה T-S K12.5 (קטע גניזה).
- ש כתב יד ניו יורק, הספרייה הציבורית Ms. Heb. 191 (לשעבר, אוסף דוד בן סלימאן ששון, לונדון, 1919).³⁹¹ מתכ"י F 9363.

390 לפני כן מספר עמודי מפתח ללא מספור מקורי של מעתיק כתב היד, אלא מספור פנימי של הספרייה.

391 כתב היד מכיל חיבורים רבים ומגוונים, ופסקאות מתוך אוצר חיים שלובים בתוך הטקסטים או כפסקאות נפרדות.

ספרים

היוצאים לאור

על-ידי

חברת מקיצי נרדמים

תשפ"ב

שנת ק"ס לייסוד החברה ושנת פ"ט להעברתה לא"י

ראשי החברה

הוועד הפועל בישראל

חגי בן-שמאי
יושב ראש

משה אידל
שולמית אליצור
אבישי בר-אשר
אברהם גרוסמן
אהרן ממן
שמחה עמנואל
מרדכי עקיבא פרידמן
פנחס רוט
קטרינה ריגו

יהודה צבי שטמפפר
מזכיר כבוד

חברי כבוד

מלאכי בית-אריה, ירושלים	חיים סלוביץ'יק, ניו-יורק
ירחמיאל (רוברט) ברודי, ירושלים	שמואל סירא, פריז
אהרן דותן, תל-אביב	יוסף ינון (פנטון), ירושלים
נחמן דנציג, ניו-יורק	א' דב פרידברג, טורונטו
חזה טורניאנסקי, ירושלים	שלמה קלמן רייף, קיימברידג'
מנחם כהנא, ירושלים	בנימין ריצ'לר, ירושלים
שניאור זלמן ליימן, ניו-יורק	ראובן שמחה שטיינר, ניו-יורק
	מנחם חיים שמלצר, ניו-יורק

קבץ על יד

כח (לח)

קבץ על יד

דברים שבכתב היוצאים לאור בפעם הראשונה

סדרה חדשה ספר כח (לח)

הוצאת מקיצי נרדמים
ירושלים תשפ"ב

ספר זה יוצא לאור בסיוע
קרן הרב דוד משה ועמליה רוזן
קבץ על יד מופיע באופן קבוע אחת לשנה. כתב העת מקיים שיפוט עמיתים.

הפצה: הוצאת מאגנס, 02-6586659
sales.israel@magnespress.co.il

ISSN 0334-1313

©

כל הזכויות שמורות לחברת מקיצי נרדמים
סדר: אירית נחום iritnahum1@gmail.com

נדפס בישראל

דפוס גרפית בע"מ, ירושלים

Printed in Israel

תוכן העניינים

1	'סוד היבום והחליצה' לרבי יוסף ג'יקטילה יוצא לאור על ידי ירוחם אביעד גולדמן
23	ספירות קדושות והפכן: פירוש עשר ספירות עם ספירות שמאליות יוצא לאור על ידי נעמה בן-שחר וצחי וייס
67	שרידים מהרובד הקדום של הספר 'אוצר חיים' לר' יצחק דמן עכו יוצאים לאור על ידי אליעזר באומגרטן ואורי ספראי
143	פירוש איכה (א, א-ו) לר' דוד בן יהודה מיסיר ליאון יוצא לאור על ידי אלי גורפינקל
263	פירוש ר' יוסף חיון לספר מלאכי יוצא לאור על ידי יוחנן קאפח

רשימת המשתתפים בכרך זה

ד"ר אליעזר באומגרטן, אוניברסיטת חיפה
beliezer@staff.haifa.ac.il

ד"ר נעמה בן-שחר, האוניברסיטה הפתוחה ואוניברסיטת בר-אילן
naama.bs@mail.huji.ac.il

מר ירוחם אביעד גולדמן, אוניברסיטת בן גוריון בנגב
yrocham123@gmail.com

ד"ר אלי גורפינקל, בית הספר ללימודי יסוד ביהדות, אוניברסיטת בר-אילן
eli.gurfinkel@biu.ac.il

פרופ' צחי וייס, המחלקה לספרות, ללשון ולאומנויות, האוניברסיטה הפתוחה
tzahiw@openu.ac.il

ד"ר אורי ספראי, אוניברסיטת חיפה והמכללה האקדמית הרצוג
urisaf@gmail.com

ד"ר יוחנן קאפח, מכללת אורות ישראל, קמפוס אלקנה
ykapah@orot.ac.il